

አል-ኢማማህ

IMAMATE

በ ሰይድ ሰሩድ አክተር ረደዊ

ትርጉም:-

ጣሂር መሐመድ አል-ጎዳነምቢ

አል-ኢማማ

IMAMATE

በ ሰይፍ ሰላላ አክቲቭ ረደዋ

ትርጉም:-

ጣሊያ መሐመድ አል-ጎዳኒምቢ

ክፍል 1	2
አጠቃላይ ግንዛቤ/ትርጉም	2
የኢማማህ እና የኪላፍ ትርጓሜ	3
የልዩነቶች ማጠቃለያ	5
መሰረታዊ ልዩነቶች	8
የኢስላማዊ አስተዳደር (መሪነት) ሥርዓት	15
ክፍል ሁለት	21
የሺዓዎች እይታ	21
የኢማማህ አስፈላጊነትና ለኢማምነት የሚያበቁ መስፈርቶች	22
የኢማማህ አስፈላጊነት	23
በላጭነት (አፍደሊያህ)	23
ስህተት አልባነት (ዕስማህ) (እንከን የለሽነት)	24
በአላህ መመረጥ	26
የቁርአን አናቅፅ ማስረጃዎች	27
ተዓምራት	33
ቀደምት ታሪክ	34
አሳማኝ ምክንያቶች	34
(ኢማሞቹ እንከን የለሽ ስለ መሆናቸው)	36
የኢማሞቹ እንከን የለሽነት	36
የዓሊ (ዐ.ሰ) ታላቅነትና የበላይነት	42
የዓሊይ መመረጥ	46

የአል-ዊላያ አንቀጽ (አያት አል-ዊላያህ)	49
የገዲር ኹም ግልጽ አዋጅ	51
የገዲር ሐዲስ ሙተዋትር (ሰንሰለቱ ሳይቆረጥ በበርካታ ዘገባዎች የተገኘ መሆኑ).....	58
የገዲር ሐዲስ ሰነዶች (አስናድ).....	68
የ «መውላ» አጠቃላይ ትርጉም	71
የ«መውላ» ዐውዳዊ ትርጉም	75
ዓሊ (ዐ.ሰ) የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) «አካል»	80
ሀዲሶች	83
ዑሉል አምር ከሀጢአት የፀዱ (መዕሰም) መሆን አለባቸው	87
ኡሉል አምር ማለት የሙስሊም መሪዎች ማለት ነውን?	96
የኡሉል አምር ትክክለኛ ፍቺ/ትርጉም	101
አስራ ሁለት ኸሊፋዎች ወይም ኢማሞች	105
ስለ አሥራ ሁለቱ ኢማሞች በጥቂቱ/በአጭሩ	108
የመጀመሪያው ኢማም	108
ሁለተኛው ኢማም	109
ሦስተኛው ኢማም	109
አራተኛው ኢማም	110
አምስተኛው ኢማም	110
ስድስተኛው ኢማም	110
ሰባተኛው ኢማም	111
ስምንተኛው ኢማም	111
ዘጠነኛው ኢማም	112

አሥረኛው ኢማም	112
አስራ አንደኛው ኢማም	112
አሥራ ሁለተኛው ኢማም	113
ክፍል ሦስት	114
ኢማማህ በሱኒዎች ዕይታ	114
ኸሊፋነት (ኸሊፊህ) በሱኒ ዕይታ	115
ኸሊፋ ለመሆን የሚያበቁ መስፈርቶች	118
የአቡ በክር ወደ ስልጣን መውጣት	120
አጭር ዳሰሳ	130
የፀመር መመረጥ	138
አል-ሹራ (ጉባዔ/ምክር ቤት)	144
ወታደራዊ ኃይል	152
አጠቃላይ ዳሰሳ	154
ተግባራዊ ጎኑ	156
አል-ወሊድ እና ሃሩን አል-ረሺድ	161
በአላህ ፍትሃዊነትና በነቢዮች እንክንዳለሽነት (አስመህ) እምነት ላይ ያለው ተጽዕኖ	163
ሺዓነት ኢ-ዲሞክራሲያዊ ነው?	166
በዘር የሚተላለፍ ስልጣን?	175
ዋቢ መጻሕፍት	178

እጅግ በጣም ርህሩህና አዛኝ በሆነው በአላህ ስም

ምስጋና ለአላህ ነው። የአለማት ጌታ ለሆነው፤

እጅግ በጣም ርህሩህና እጅግ በጣም መሃሪ፤

የፍርድ ቀን ጌታ

አንተን ብቻ በአምልኮ እንገዛለን

ለስኬታችን በሙሉ አንተን ብቻ እንታገዛለን።

ቅኑን መንገድ አንተ ምራን

የእነዛን የባረካቸውን መንገድ ምራን

ከተቆጣሃቸው ህዝቦች መንገድ ጠብቀን

ከአፈነገጡ ሰዎች አካሄድም ሰውረን

አላህ ሆይ! የመልዕክተኞች አለቃና የመጨረሻው ነቢይ

በሆነው መሐመድና ከእንክን ሁሉ ባጠራሃቸውና

ባጸዳሃቸው ቤተሰቡ ላይ በረከትህን በብዙ አውርድባቸው፤

በሁሉም መልዕክተኞችና ነቢዮች ላይም እንዲሁ በረከትህን

አብዛ!

ክፍል 1

**አጠቃላይ
ግንዛቤ/ትርጉም**

የኢማማህ እና የኪላፋ ትርጓሜ

«አል-ኢማማህ» የሚለው ቃል በግርድፉ ሲታይ «መሪነት» ሲሆን «አል-ኢማም» ማለት ደግሞ «መሪ» እንደማለት ነው። በኢስላማዊ ስያሜው ደግሞ «አል-ኢማማህ» ማለት «የነብዩ (ሰ.ዐ.ወ) ተተኪ በመሆን ሃይማኖታዊም ሆነ ሃይማኖታዊ ያልሆኑ ጉዳዮችን አስመልክቶ ሁለንተናዊ ስልጣን የተጎናጸፈ» እንደማለት ሲሆን «አል-ኢማም» ማለት ደግሞ «ነብዩ (ሰ.ዐ.ወ)ን ተክቶ ሃይማኖታዊም ሆነ ሃይማኖታዊ ባልሆኑ ጉዳዮች በሙሉ ላይ አጠቃላይ ስልጣን የተሰጠው ሰው» ማለት ሲሆን፤ «ሰው» የሚለው ቃል በአረብኛውና በእንግሊዝኛው አገባብ የወንድ ጾታ አመልካች በመሆኑ ሴት ለኢማምነት እንደማትታጭ ይገልጻል።

«አጠቃላይ ስልጣን» የሚለው ደግሞ የጸሎት (ሰላት) ኢማሞችን (መሪዎችን) ከዚህ ውጭ ያደርጋቸዋል። ምንም እንኳን የሰላት መሪዎችም «ኢማሞች» ቢባሉም ሁለንተናዊ ስልጣን ግን የላቸውም። «የነብዩ ተተኪ በመሆን» የሚለው ደግሞ በነቢይና ኢማም መካከል ያለውን ልዩነት ይገልጻል። ስለዚህ ኢማሙ ስልጣኑን የሚጠቀመው ቀጥታ (ከራሱ) ሳይሆን የነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) ምትክ ሆኖ ነው ማለት ነው።

«አል-ኸላፋህ» የሚለው ቃል ደግሞ «ተተኪነት» ማለት ሲሆን «አል-ኸሊፋህ» የሚለው ደግሞ «ተተኪ» ማለት ነው። በኢስላማዊ አገባቡ አል-ኸላፋህ እና አል-ኸሊፋህ የአል-ኢማማህ እና አል-ኢማም አይነት ትርጉም አላቸው። «አል-ዊሳያህ» ማለት «አደራ (ኑዛዜ) ተሰጪነት» እንደማለት ሲሆን «አል-ዋሲ» ማለት ደግሞ «አደራ (ኑዛዜ)ውን የሚፈጽም - ሀላፊነቱን የተረከበ» ማለት ሲሆን በሙስሊሞች ድርሳናት ውስጥ ያላቸው ቦታ ኸሊፋና ኸሊፋህ ካላቸው ቦታ ጋር ተመሳሳይ ነው። በርካታ የሆኑት ቀደምት ነብያት የተቀዳሚው ተተኪ (ኸሊፋህ) እንደነበሩ ማስተዋል ያስፈልጋል። ስለዚህ አብዛኛዎቹ ነቢይም ኸሊፋም የነበሩ ሲሆን አዲስ ህግጋትን (ሸሪዓን) ይዘው የመጡ ነቢያት ግን የቀደምት ነቢያት ተተኪ (ኸሊፋህ) አልተባሉም። እንዲሁም ነቢይ ሳይሆኑ የነቢያት ተተኪ (ኸሊፋ) የተባሉ ሰዎች ነበሩ።

ይህ የኢማምነትና የኸሊፋነት ጉዳይ የሙስሊሙን ማህበረሰብ የከፋፈለና በብዙ ቡድኖች አስተሳሰብና ፍልስፍና ላይ ተጽዕኖ በማምጣት በአላህ አንድነት እምነት (ተውሂድ) በነቢይነት (ኑቡዋ) ላይ እንኳ ሳይቀር የተለያየ አስተሳሰብና ልዩነት የፈጠረ ጥያቄ ከሆነ ሰንብቷል።

ይህ ጉዳይ በእስልምና አስተምህሮት ውስጥ ለክርክር ከበቁት ርዕሶች ቀዳሚው ነው። ኸሊፋነትን በተመለከተ ሙስሊሞች እልፍ አዕላፍ መጽሐፍትን ጽፈዋል። ከፊቴ የተደቀነው ችግር ምን መጻፍ አለበት ሳይሆን ምን መጻፍ

የለበትም የሚለው ነው። በእንዲህ አይነት አጭር ጽሁፍ ውስጥ ስለ እያንዳንዱ ነገር በጥልቀት ማቅረብ ይቅርና በርዕሱ ዙሪያ እንኳን ሁሉን መዘርዘር የማይሞክር ነገር ነው። ይህች አጭር ጽሁፍ ኸላፋነትን በተመለከተ ያሉትን መሰረታዊ ልዩነቶች ለመጠቀም ያህል ብቻ ነው።

ይህንን ጥያቄ በተመለከተ ሙስሊሞች በሁለት ጎራ እንደተከፈሉ ከወዲሁ ማሳወቅ የሚረዳ ይመስለኛል።

1. አቡበክር የመጀመሪያው የቅዱሱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) ኸሊፋህ እንደሆነ የሚያምኑ ሱኒዎች፤
2. አሊ አብን አቡ ሚሊብ (ዐ.ስ) የመጀመሪያው ኢማምና ኸሊፋ ነበር ብለው የሚያምኑ ሺዓዎች

ይህ መሠረታዊ ልዩነት ሌሎች ልዩነቶችን እንደወለደ በሚቀጥሉት ምዕራፎች ውስጥ ይገለጻል።

የልዩነቶች ማጠቃለያ

ቅዱሱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) በሁሉም የኢስላም ቡድኖች ዘንድ ተቀባይነት ባለው (ሁሉም በሚስማሙበት) ሐዲስ እንደተናገሩት፡-

«የኔ ህዝብ (ኡማህ) በሰባ ሶስት ቡድኖች ይከፋፈላል። ከአንዱ ቡድን በስተቀር ሌላው በሙሉ ጠፊ ነው (የእሳት ነው)» ማለታቸው ይታወቃል።

ከጠፊዎቹ ቡድኖች ላለመሆን ትክክለኛውን መንገድ ለማግኘት፤ መዳን የሚሹና ይህ ክፍፍል መኖሩ ያሳስባቸው ሁሉ ሳይታክቱ የዚችን የአንዷ ቡድን ቅን መንገድ ለማግኘት ሌት ተቅን ሲለፉ ኖረዋል።

በርግጥም ይህ የአንዳንዳንዱ ሰው አንገብጋቢ ጥያቄ መሆኑና ሰዎች ሁሉ ምክንያትና ማስረጃን መሪያቸው አድርገው ሁኔታውን በማመንና በማጥናት እውነቱ እስኪጋለጥ ድረስ መታከት የግድ ማለቱ አማራጭ የሌለው እርምጃ መሆኑን አለበት። እውነታው እስኪታወቅ ድረስ ደግሞ ወደ ኋላ መመለስና ተስፋ መቁረጥ ፈጽሞ አይገባም።

ይህ መሆኑን የሚችለው ግን መጀመሪያ ያለውን መሰረታዊ ልዩነትና የልዩነቱ መንስኤዎች ምን እንደሆኑ በግልጽ ሊታወቅና ግላዊ ስሜትና በአሉባልታ ላይ የተገነባ ኢ-ምክንያታዊ የሆነ ስሜታችንን ገተን በንጹህ ልቦናና አስተዋይ አዕምሮ ነገሮችን በማስረጃ ነጥብ በነጥብ ስንመረምርና እውነታውን የመቀበል ዝግጁነትና ጭፍንነትን ስናስወግድ መሆኑን ቀድሜ ማስቀመጥ አፈልጋለሁ።

በመሆኑም ያለውን መሰረታዊ ልዩነትና ግጭት እንዲሁም እያንዳንዱ ቡድን የሚያስቀምጠውን ማስረጃ፣ ክርክር እና ምክንያት ጭምር ቀድሞ ማሳወቁ ጠቃሚ ይመስለኛል። ዋና ዋና ጥያቄዎቹ የሚከተሉት ናቸው።

1. የኢያንዳንዱ ነብይ ምትክ (ኸሊፋህ) የመምረጥና ስልጣን የመስጠቱ ጉዳይ የአላህ ፍቃድ ነው ወይስ የፈለጉትን ሰው የነብይ ምትክ አድርገው የመምረጡ መብት የህዝቡ (አማው) ነው?
2. በሌላው መንገድ ደግሞ፣ አላህ ወይም ነብዩ ህዝቡ ኸሊፋህ እንዴት መምረጥ እንደሚችሉ የሚገልጽ ህግና መመሪያ ለህዝቡ ያስቀመጡት ነገር አለ ወይስ ህዝቡ በራሱ ኸሊፋህ ከመምረጣቸው በፊት ያረቀቁትና የተስማሙበት ህግና ደንብ አለ ወይስ ህዝቡ በጊዜው ያለውን ነባራዊ ሁኔታ ምክንያት በማድረግና በተገኘው አጋጣሚ መሠረት ውሳኔውን ወሰኑ? ይህንን የማድረግ መብት ነበራቸው ወይ?
3. አማምና ኸሊፋህ ለመሆን የሚያበቁ ቅድመ ሁኔታዎችና ተፈላጊ ችሎታዎች መኖር እንዳለባቸው የተወሰነ ነገር (ምክንያታዊ ገለፃም ሆነ ሰማያዊ ህግ) ይኖር ይሆን? ካሉ ምንድን ናቸው?
4. የአላህ መልዕክተኛ ኸሊፋቸውን መርጠዋል ወይስ አልመረጡም? መርጠው ከሆነ ማንን ነበር? ካልመረጡ ለምን?
5. ነቢዩ ከዚህ ዓለም በሞት ከተለዩ በኋላ የሰጣቸው ኸሊፋ (ተተኪ) ሆኖ ይታወቅ የነበረው ማን ነው? ለኸሊፋነት የሚያበቁ ሁኔታዎች መለያና ችሎታስ ነበረው?

መሰረታዊ ልዩነቶች

የኢማማህና ኸላፋህን ሁናቴ፣ ተፈጥሮና ባህሪ ቀድሞ መግለጽ ጊዜ የሚቆጥብ ይመስለኛል። የኢማምነት ዋና ባህሪ ምንድን ነው? በመጀመሪያ ደረጃ ኢማም ማለት የአንድ ግዛት ገዢ ወይም መሪ ወይም ንጉስ ማለት ነው? ወይስ በምድር ላይ የአላህና የነቢዩ ምትክ ነው?

ኢማማህና ኸላፋ የነቢዩ ምትክነት ተብሎ እስከታመነ ድረስ ከላይ የተጠቀሱ ጥያቄዎች መልስ የሚያገኙበት በመጀመሪያ በነቢዩ መሠረታዊ ባህርያት ላይ ውሳኔ ሲሰጥ ብቻ ነው። በመጀመሪያ ከቢዩ የንጉሳዊ ግዛት መሪ (አስተዳዳሪ) ነበሩ ወይስ የአላህ ምትክ ወይም ወኪል ነበሩ? በሚለው ላይ የግድ ውሳኔ መስጠት አለብን።

በእስልምና ታሪክ ውስጥ የነቢዩን ተልዕኮ ንጉሳዊ መንግስት/ ግዛትን ለመፍጠር የተሞከረ እርምጃ አድርገው የወሰዱ ቡድን እንደነበረ እናውቃለን። የዚህ ቡድን እይታና አስተሳሰብ ቁሳዊ፣ ሀብት፣ ውበትና ሀይል ነበር። የነቢዩን ተልዕኮ አላማም በዚህ ሁኔታ ነበር የተገነዘቡት።

በጊዜው የነበረውን ቁሳዊና የድንቁርና አስተሳሰብ በተገነዘቡት አኳኋን ነበር የነቢዩንም ተልዕኮና ተግባር የተረጎሙት።

የአቡ ሱፍያን አማች የነበረው ዑትባህ ኢብን ረቢአህ የቁረይሾችን መልዕክት ለነቢዩ ለማድረስ ተልኮ ነበር። «ሙሐመድ! የምትፈልገው ነገር ዕውቅናና ስልጣን ከሆነ፤ በመካ ላይ ጌታ እናደርግሃለን። ከተከበረ ቤተሰብ የሆኑት ሚስት ማግባት ከፈለግክም በሀገሩ አለች የምትባል ውብ ሴት እንድርልሃለን። የብርና የወርቅ ክምችትም የምትሻ ከሆነ ከዚህም በላይ ለማድረግ ዝግጁ ነን። ነገር ግን እነዚህን ጣዖታትን ሲያመልኩ የኖሩትን አያቶቻችንን የሚያዋርድ ይህን ስብከትህን ብቻ አቁምልን።»

ቁረይሾች ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ይህንን ሐሳባቸውን በደስታ እንደሚቀበል እርግጠኞች ሆነው ይጠባበቁ ነበር። ነገር ግን ቅዱሱ ነቢይ(ሰ.ዐ.ወ) የሚከተለው አያህ ያለበትን ከሱራ 41 በመቅራት ነበር ምላሽ የሰጡት።

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ

وَتَمُودَ ﴿١٣﴾

«(ከእውነታው) የሚያፈነግጡ (የሚዞሩ) ከሆነ በአድና ሰሙድ ህዝቦች ላይ በወረደው ዓይነት የመብረቅ ቁጣ አስጠነቅቃችኋለሁ።»

ዑትባህ፤ በምላሹ እጅግ ተገርሞ ነበር። በማስጠንቀቂያው ግልፅነትና ቆራጥነት ተደናግጦ ክው አለ። እስልምናን ባይቀበልም ቁረይሾች ሙሐመድን (ሰ.ዐ.ወ) እንዲተውትና

ከሌሎች ጎሳዎች ጋር ተጋፍጦ ጉዳዩን የት እንደሚያደርስ ከዳር ሆኖ ብቻ መታዘብ እንዳለባቸው መከራቸው። በዚህን ጊዜ ሙሐመድ በዑትባህ ላይም ድግምት ስርቷል ብለው ደመደሙ። (ሲራህ ኢብን ሂሻም 1: 313-4)

ዑትባህ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ለሌሎች ጎሳዎች እንዲተዉ ፈለገ። ቅዱሱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) ወደ መዲና በተሰደዱ ጊዜና ቁረይሾች በተከታታይ ጦርነት ሲያውጁባቸው ሌሎቹ ጎሳዎችም ሙሐመድን (ሰ.ዐ.ወ) ለራሱ ጎሳዎች ቢተው ተመራጭ ነው ብለው ይመካከሩ ነበር።

የቅዱሱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) ሰሃባ የሆነው አምር ኢብን ሰልማህ የሚከተለውን እንደተናገረ ይነገራል።

«አረቦች የቁረይሾችን አስልምና መቀበል ይጠባበቁ ነበር። ሙሐመድን ለራሱ ጎሳዎች መተው አለብን። በእርግጥ በቁረይሾች ላይ ድልን መቀዳጀት ከቻልን ያኔ ያለጥርጥር እውነተኛ ነቢይ መሆኑ ይረጋገጣል ብለው ይናገሩ ነበር። መካ የተከፈተች ጊዜ ሁሉም ጎሳዎች በጥድፊያ ወደ አስልምና ይጎርፉ ዝቡ።» (ሰሂህ ቡኻሪ 7:119፣ ኢብን ከሲር አል-ቢዲያህ ወ አል-ኒሂያህ 7:40)

ስለዚህ በነርሱ አስተሳሰብ መሠረት ድል ማድረግ ወይም ማሸነፍ ለእውነተኛነት እንደ ምክንያት የሚቀርብ ነገር ነው ማለት ነው። በመሆኑም ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ተሸንፈው በነበር እንደ ውሸታም ይቆጠሩ ነበር ማለት ነው።

ይህ የተቀደሰ የነብዩ ተልዕኮ ከዓለማዊ ጉዳይ ሌላ ምንም እንዳልነበረ በአቡ ሱፍያንና በጎሳው አባላት በተደጋጋሚ ይነገር ነበር።

መካ በሙስሊሞች እጅ በገባች ጊዜ አቡ ሱፍያን የሙስሊሞችን የሀይል ጭፍራ ሁኔታ ለማጤን ብሎ ከመካ ወጣ ብሎ ይጠባበቅ ነበር። በዚህን ጊዜ የነብዩ (ሰ.ዐ.ወ) አጎት አል-አባስ አቡ ሱፍያንን ያየዋል። ከዚያም አል-አባስ አቡ ሱፍያንን ወደ ነብዩ ወሰደውና ምናልባት እስልምናን ይቀበል ይሆናል በሚል ዓላማ ደህንነትና ከለላ እንዲሰጠው ነብዩን (ሰ.ዐ.ወ) አማክራቸው።

ነገሩን ጠቅለል አድርጎ ለመናገር አል-አባስ አቡ ሱፍያንን ይዞ የሙስሊሙን ጭፍራ ሁኔታ ማስቃኘት ጀመረ። በጭፍራው ውስጥ የነበሩትን ከተለያዩ ጎሳዎች የተውጣጡ ታዋቂ ሰዎችን ጭምር እያዞረ አሳየው። በዚሁ ወቅት አረንጓዴ ልብስ የለበሱ ነብዩ (ሰ.ዐ.ወ) የነበሩበት ቡድን ሲያልፍ ተመለከተ። በዚህን ጊዜ አቡ ሱፍያን በአግራሞት ጮክ ብሎ፡-

«አባስ ሆይ! ሻረ ጉድ ነው! የአጎትህ ልጅ ትልቅ ግዛት (ንጉሳዊ) ይዞ የለም እንዴ?» አለ።

አል-አባስ ሲመልስ፡ «ወየውልህ! ይህ ንግስና አይደለም። አንተ እንደምታስበው ንጉሳዊ መንግስት አይደለም። ይህ ነብይነት ነው።» አለው። (አቡል ፊዱ፡ አል-መክተሰር 1:143 - 144፣ አል-ያባቂቢ፣ አል-ታሪክ 2:59)

እዚህ ላይ ሁለት ተቃራኒ አስተሳሰቦችን በግልጽ ንጽጽር እናስተውላለን። አቡ ሱፍያን አስተሳሰቡን በፍጹም እንዳልቀየረ እናያለን። ኡስማን የኸሊፋነቱን ስልጣን እንደተረከቡ በአንድ ወቅት አቡ ሱፍያን ወደ ኡስማን በመምጣት እንዲህ በማለት እንደመከረው ተዘግቧል።

«የኡመያህ ልጆች ሆይ! እነሆ አሁን ንግስናውና ግዛቱ በእጃችሁ ንብቷል። ልጆች በኳስ እንደሚጫወቱ ደህና አድርጋችሁ ተጫወቱበት። ከዚያም በትረ ስልጣኑን ጎሳችሁ ለሆኑት አስተላልፉ። አንዱ ለአንዱ ያስተላልፍ። ይሄ ነው እውነታው! ጀነትም (ገነትም) ሆነ ጀሀንም (ገሀንም) ይኑር አይኑር የምናውቀው ነገር የለም።»

(ኢብን አብዱል በር፡- አል-ኢስቲዓብ ቅጽ 4፡ ገጽ 1679፣ ኢብን ኢቢል ሀዲድ የመጨረሻውን የአቡ ሱፍያን አባባል እንደሚከተለው ጠቅሷል፡- «በርሱ አቡ ሱፍያን በሚምለው ይሁንባኝና ቅጣትና ሒሳብ የሚባል ነገር፣ ጀነት ወይም ጀሃንም እንዲሁም ከሞት መቀስቀስና የፍርድ ቀን የሚባል ነገር ሁሉም የሉም።» (ሸርህ ነህጃል በሊጋህ 9:53))

ከዚያም ወደ ኡሁድ ሄዶ የቅዱሱ ነብይ (ሰ.ዐ.ወ) አጎት የሆኑትን የሀምዛን መቃብር በእግሩ ከረገጠ በኋላ የሚከተለውን ተናገረ፡-

«አንተ አቡ ያዕላ! በጽኑ የተፋለምክለት ስልጣን የማታ ማታ በእጃችን እንደገባ ይታይሃል?! ብሎ አሳገጠ።» (ኢብን አብል ሀዲድ 16:136)

የአቡ ሱፍያን የልጅ ልጅ የሆነው የዚድም ይህንን የአያቱን አስተሳሰብና እምነት እንደደገመ ታሪክ አስፍሯል።

لعبت هاشم بالملك فلا خبر ولا وحى نزل

«ለዲበት ሆሺሙ ቢልሙልክ ፈላ ኸበሩን ጃአ ወላ ወህዩን ነዘል»

(ሲብጥ ኢብን-ል ጀወዚ፡- ተዝክረህ-ባህሩል ዑሉም፡ ገፅ 261፣ አል-ጠበራ፡- አል-ታሪክ 13፡ 2174)

«የሐሺም ልጆች እንዲሁ በስልጣን (ንግስና) አፈዙ። የመጣ ዜናም (ኸበርም) ሆነ የወረደ ወህይ የሚባል ነገር የለም።»

እንግዲህ በማንኛውም ሙስሊም ውስጥ ያለው አስተሳሰብ እሳይ የተገለጸው አይነት ከሆነ የኢማማህ አስተዳደር ሥርዓትና የንጉሳዊ አገዛዝን መንግስት በአንድ እይታ ለማየት ይገደዳል ማለት ነው። በእንዲህ ዓይነቱ አስተሳሰብ መሰረት የነብዩ ዋነኛ ተግባር ስልጣንን ተቆናጦ ግዛትን ማስፋት ስለሆነ ማንኛውም ስልጣን መቆናጠጥ የሚችል አካል ወይም ግለሰብ ትክክለኛው የነብዩ ተተኪ ወይም ኸሊፋህ መሆን ይችላል ማለት ነው።

ነገር ግን ቆም ብለን ስናስበው ይህንን አስተሳሰብ ትልቅ ችግር ይገጥመዋል። ይኸውም ከተጨባጭ ታሪክ እንደሚታየው ከዘጠና በመቶ በላይ የሚሆኑ ነብያት የፖለቲካ ስልጣንና ሃይል አልነበራቸውም። አብዛኛዎቹ ነብያት በጊዜያቸው በነበሩ ሃያላን መንግስታትና ገዢዎች ይሰደዱና የባለ ስልጣናቱ ስለባ እንደነበሩ ይታወቃል። ክብራቸው ዘውድና ዙፋን አልነበረም። እጣ ፈንታቸው ሰማዕትነትና መስቃየት ነበር። የነብይነት ዋነኛው ባህሪና መገለጫው የፖለቲካ ስልጣንና ንጉሳዊ ግዛት ቢሆን ኖሮ ከ 124,000 ነብያት ለ50ዎቹ እንኳን የነብይነትን ማዕረግ ማቆየት የማይቻልበት ሁኔታ ነው ያለው ማለት ነው።

ስለዚህ በማያሻማ ሁኔታ የምንረዳው ነገር ቢኖር የቅዱሱ ነብይ (ሰ.ዐ.ወ) መሠረታዊ መገለጫ የፖለቲካ ስልጣንና ንግስና ሳይሆን በምድር ላይ የአላህ ኸሊፋ (ወኪል) ነበሩ። ይህ ኸሊፋነት ደግሞ የተሰጣቸው በህዝባቸው ሳይሆን በራሱ በአላህ ነው።

በተመሳሳይ መልኩ የነብዩ ተተኪ ባህሪና ተልዕኮም የፖለቲካ ስልጣን ሊሆን አይችልም። በእርግጥ ነብዩንም የሚተካው ኸሊፋ በምድር ላይ የአላህ ወኪል (ኸሊፋ) በመሆኑ ኸሊፋነቱ የሚሰጠው በህዝቡ ሳይሆን ከራሱ ከአላህ ነው ማለት ነው። በአጭሩ አንድ ኢማም (መሪ) አላህን የሚወክል ከሆነ የግድ በአላህ መመረጥ አለበት ማለት ነው።

የኢስላማዊ አስተዳደር (መሪነት) ሥርዓት

በአንድ ወቅት ዘውዳዊ አገዛዝ በህዝቡ ዘንድ የሚታወቅ ብቸኛው የአስተዳደር ወይም የመንግስት ዓይነት ነበር። በዛን ወቅት የሙስሊም ምሁራን አላህ ጥላ እንዳለው አድርገው «ንጉስ የአላህ ጥላ ነው» እያሉ ነገስታቱንና ዘውዳዊ መንግስትን ያወድሱ ነበር። አሁን አሁን በዘመናዊው ወቅት ደግሞ «ዲሞክራሲ» የሚለው ቃል ፋሽን ሆኖ ብቅ አለ። የሱኒ ምሁራን ደግሞ በሺዎች በሚቆጠሩ መጽሐፍት፣ ጥናታዊ ጽሁፍ አርትክሎችና የስምምነት መረጃዎችን በመጻፍና በማጣቀስ የኢስላማዊ መንግስት ስርዓት በዲሞክራሲ ላይ የተመሠረተ እንደሆነ ለመግለጽና ለማስረዳት ወደ ኃላ ብለው አያውቁም። እንዲያውም ዲሞክራሲ የተመሠረተው በኢስላም ላይ ነው እያሉ ፈጥነው ሲናገሩ ይስተዋላል። የግሪክን ሲቲ ሪፐብሊኮች የረሱ ይመስላሉ።

በዚህ ምዕተ አመት ሁለተኛው አጋማሽ ሶሻሊዝምና ኮሚኒዝም ያላደጉና በማደግ ላይ ያሉትን ሐገሮች የተቆጣጠሩበት ጊዜ በመሆኑ ታዋቂ የሚባሉ ሙስሊሞችም ኢስላም ሶሻሊዝምን ያስተምራል እያሉ ሲናገሩ ብሰማ ብዙም አያስደንቀኝም። ፓክስታንና ሌሎች ቦታዎች የሚገኙ አንዳንድ ሰዎች «ኢስላማዊ ሶሻሊዝም» የሚል መፈክር ፈጥረዋል። ይህ «ኢስላማዊ ሶሻሊዝም» ምን ማለት እንደሆነ አላውቅም። ነገር ግን በአስር ወይም ሃያ ዓመታት ውስጥ ደግሞ እነዚህ ሰዎች እስልምና

«ኮሚዩኒዝም»ን ያስተምራል የሚል አቋም ቢይዙ አሁንም አይደንቀኝም።

ይህ «ነፋስ ወደነፈሰበት የማንጋለል» ሁኔታ በእስልምና የአስተዳደር ስርዓት ላይ ማፌዝ መሆኑን መገንዘብ ያስፈልጋል። በአንድ ወቅት በአንድ የአፍሪካ አገር፣ የሀገሪቱ ፕሬዝዳንት የክብር እንግዳ በነበሩበት ስብሰባ ላይ በርካታ ሙስሊሞች በተሰበሰቡበት አንድ የሙስሊም መሪ እስልምና የሚከተለውን አስተሳሰብ እንደሚያስተምር እንዲህ ሲል አስተማረ፡

«አላህን ታዘዙ፣ መልዕክተኛውንና መሪዎቻችሁንም ታዘዙ።»

ፕሬዚዳንቱ (በአጋጣሚ ታማኝ የሮማ ካቶሊክ የሆኑ) ሲመልሱ አላህንና ነብዩን (መልዕክተኛውን) መታዘዙን ህግ ካደነቁ በኋላ መሪዎችን የመታዘዙ ምክንያታዊ ገለጻ እንዳልገባቸው ተናገሩ። መሪው ፍትሃዊ ካልሆነና አምባገነን ከሆነስ? ሙስሊሞች ያለምንም ተቃውሞ ቀጥለው ብለው መታዘዝ እንዳለበት እስልምና ያስገድዳል?

ይህ በሳል የሆነ ጥያቄ በሰል ያለ መልስ ይጠይቃል። ቀላል ተደርጎ የሚታይ ጥያቄ አይደለም። እውነታው ለዚህ ትችት የተጋበዘው ሰው ወይም ለትችቱ በር የከፈተው ሰውየው ለቁርአን የተሳሳተ ትርጓሜ ወይም ማብራሪያ በመስጠቱ ነው።

እስቲ የኢስላማዊ አስተዳደር ሥርዓትን እንመርምር።
ዲሞክራሲያዊ ነው? በጣም ጥሩ የሚባል «የዲሞክራሲ»
ድፍየና (ትርጓሜ) የሰጠ 16ኛው የአሜሪካን ፕሬዚዳንት
(1861-65) የነበረ አብርሃም ሊንክን ነበር። እንዲህ በማለት
ነበር የተረጎመው፡-

«በህዝቡ ለህዝቡ የህዝቡ መንግስት»

ነገር ግን በእስልምና ውስጥ «የህዝቡ መንግስት» የሚባል
ነገር የለም። የህዝቡ ሳይሆን «የአላህ መንግስት» ነው።
ህዝቦች ራሳቸውን እንዴት ነው የሚያስተዳድሩት?
የራሳቸውን ህግ በማውጣት ራሳቸውን
ይገዛሉ/ያስተዳድራሉ? በእስልምና ውስጥ ግን ህግ
አውጪዎች ሰዎች ሳይሆኑ አላህ ነው። እነዚህ ህግጋት
ደግሞ ለህዝቡ የሚደርሱትና ተፈጻሚነት የሚያገኙት
በህዝቡ ፍላጎትና አዋጅ ሳይሆን በአላህ ትዕዛዝ በነብዩ
(ሰ.ዐ.ወ) አማካኝነት ነው። ህግን በማውጣቱና በማርቀቁ
ላይ ህዝቡ ምንም ድርሻ የለውም። ህግጋቱን በተመለከተ
ህዝቡ ከመቀበልና ከመታዘዝ ውጭ አስተያየትና ሃሳብ
መስጠት አይችሉም።

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُمِئِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ
يَكُونُوا لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ

«አላህና ነብዩ በአንድ ጉዳይ ላይ ፍርድ ከሰጡ ለወንድም
ለሴት ምዕመናን ሌላ አማራጭ መሻት አይገባም።» (ቁርአን
33:36)

በህዝቡ ወደሚለው አባባል ስንመጣ ደግሞ እስቲ ህዝቡ ራሱን እንዴት እንደሚያስተዳድር እናስብ። ይህንን የሚያደርጉት መሪ የሚሆናቸውን ሰው መምረጥ ነው። እስልምናን መንግስት በአጠቃላይነት ህግጋቱንና በአጠቃላይ ጉዳዮችን አስመልክቶ በከፍተኛ አመራርነት የማስተዳደርና የመምራት ሃላፊነት የተሰጣቸው ነብዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) በህዝቡ አልተመረጡም ነበር። በእርግጥ የመካ ሰዎች የመምረጥ መብታቸው ቢጠበቅላቸው ኖሮ የጧኢፍን ኡርዋህ ኢብን መስዑድ ወይም የመካውን አል-ወሊድ ኢብን አል-ሙጊራህ የአላህ ነብይ አድርገው በመረጡ ነበር። የተከበረው ቁርአን እንዲህ ይገልጻል፡-

وَقَالُوا لَوْ لَا نَزَّلَ هَٰذَا الْقُرْآنُ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنَ الْفَرِثَيْنِ عَظِيمٍ ﴿٣١﴾

«ለመሆኑ ይህ ቁርአን ከሁለቱ ከተሞች በታወቁ አንድ ሰው ላይ ለምን አልተወረደም ነበር?» (ቁርአን 43:31)

(ለተጨማሪ ማብራሪያ አል-ሱዩጢ፡- ሱባብ አል-ኑቁል ፊ አስባብ አል-ኑዙል በተፍሲር አል-ጀላለይን ጋር የታተመውን በገጽ 298፡ 649 ይመልከቱ)

ስለዚህ ነቢዩ ሙሀመድ (ሰ.ዐ.ወ) ለኢስላማዊ መንግስት ከፍተኛ መሪነት ህዝቡ ሳይማከርበት የተመረጡ ብቻ ሳይሆን ምርጫው የተፈፀመው የህዝቡን ፍላጎትና ምኞት በሚሳረር መልኩ ነበር ማለት ነው። ቅዱሱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) የኢስላምን

የመጨረሻው ከፍተኛ አመራርነት የተረከቡ ናቸው። ህግን የማርቀቅን፣ የመፈፀምን እንዲሁም ፍርድና ውሳኔ የማስተላለፍን ተግባራት ቅርንጫፎች በአንድ ጠቅልለው የያዙ መሪ ነበሩ። ነገር ግን የተመረጡት በህዝቡ አልነበረም።

ስለዚህ ኢስላም የህዝብ መንግስትም አይደለም፣ ከህዝብ የመነጨ መንግስትም አይደለም። ከህዝብ የሆነ ህግ የለም። የህግ ፍጻሜና የፍርድ አሰጣጥም ህዝቡን በኃላፊነት የሚጠቅስ አይደለም። ለነገሩ «ለህዝብ የሆነ መንግስትም» አይደለም።

ኢስላማዊ ስርዓት ከመጀመሪያ እስከ ፍፃሜው «ለአላህ» ነው። ሁሉም ነገር መተግበር ያለበት ለአላህ ነው። ለ «ሰዎች» ተብሎ የሚሰራ ከሆነ «ድብቁ/ስውሩ ሽርክ/ማጋራት» ይባላል። ማንኛውም የሚሰራ ነገር፣ ስግደትም ሆነ ልግስና፣ ማህበራዊ አገልግሎት ሆነ የቤተሰብ ኃላፊነትን መወጣት፣ ለወላጆች መታዘዝም ሆነ ጎረቤትን መውደድ፣ ፀሎት መምራትም ሆነ በአንድ ጉዳይ ላይ ፍርድ መስጠት፣ ወደ ጦርነት መግባትም ሆነ ወደ ሰላም ስምምነት መግባት፣ ሁሉም መሰራት ያለበት «ቁርባን ሊላህ» (ወደ አላህ ለመቅረብ) ና የአላህን

ውዴታ ለማግኘት ተብሎ መሆን ይኖርበታል። በኢስላም ሁሉም ነገር ለአላህ ነው።

በአጭሩ የኢስላማዊ ስርዓት ያለው መንግስት አላህ በወከለው/ በመረጠው የሚመራ ለአላህ ውዴታ የሚሰራ የአላህ መንግስት ነው።

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾

«ጋኔም ሆነ ሰዎችን (የፈጠርኳቸው) እንዲገዙኝ እንጂ ለሌላ አልፈጠርኳቸውም።» (ቁርአን 51:56)

የኢስላም መንግስት «ኃይማኖታዊ» መንግስት ነው። የእስልምና አስተዳደር ተፈጥሮና ባህሪ እንዲህ ነው። «መታዘዝ»ንና «መገዛት»ን በተመለከተ እላይ የተጠቀሰውን የቁርአን ጥቅስ ትርጉም ላይ ያለውን እንድንቃ በቀጣይ ምዕራፎች እናያለን።

ክፍል ሁለት

የሺዓዎች እይታ

የኢማማህ አስፈላጊነትና ለኢማምነት የሚያበቁ መስፈርቶች

የኢማማህ አስፈላጊነት

በሺዓዎች እይታ የኢማማህ ተቋም በምክንያት ላይ የተመሠረተ አስፈላጊ ተቋም ነው። ኢማማህ ሰዎች በምንም መልኩ ሳይገደዱ ወደ መታዘዝ የሚመጡበትና ካለመታዘዝ ወይም ከእምቢተኝነት የሚጠበቁበት የአላህ ሉጥፍ (ፀጋ) ነው።

አላህ ሉጥፍን በራሱ ላይ «ግዴታ» እንዳደረገ በሺዓዎች አስተምህሮ ተረጋግጧል። አላህ ሰው አንድን ተግባር እንዲፈፅም በሚያዘበት ጊዜ ሰው ያንን ትእዛዝ ያለ እርሱ እርዳታና ድጋፍ ማድረግ አለመቻሉን እያወቀ ትእዛዙን እንዲቀበል የሚያስገድድ ከሆነ የራሱን ዓላማ እየተቃረነ ነው ማለት ነው። በርግጥ እንዲህ ዓይነቱ ችላ ባይነት ምክንያታዊ ሆነን ስናጤነው ክፉ ተግባር ነው። ስለዚህ ሉጥፍ በአላህ ላይ ግዴታ ነው።

ኢማማህ ሉጥፍ ነው። ምክንያቱም ሰዎች የሚታዘቡት፣ የተጨቆኑትን የሚክስ፣ የጨቋኞችን ተግባር የሚገታና

የሚቀጣ ኃላፊ (ፈኢስ) ና መሪ (ሙርሺድ) ሲኖራቸው ከሙስና የፀዱና ወደ ፅድቅ ጎዳና የቀረቡ ዜጋ ይሆናሉ። ስለዚህ ሉጥፍ ስለሆነ ከነብዩ (ሰ.ዐ.ወ) በኋላ ህዝቡን የሚመራና የሚያስተዳድር ኢማም መምረጥ በአላህ ላይ «ግዴታ» ነው። (አል-ባላማህ አል-ሂሊ፡- አል-ባቡል ሃድ ሻሸር፣ የአንግሊዝኛ ትርጉም W.M Miller, ገፅ 50,60-4)

በላጭነት (አፍደሊያህ)

ሺዓዎች እንደሚያምኑት አንድ ኢማም፣ ልክ እንደ ነብይ፣ ህዝቡን በሁሉም ትሩፋቶች፡- ለምሳሌ በዕውቀት፣ በጀግንነት፣ በፅድቅ፣ በልግስና በልጦ መገኘትና እንዲሁም ሰማያዊ ህግን በተመለከተ የተሟላ ዕውቀትና ግንዛቤ ሊኖረው ይገባል።

ይህ ሳይሆን ሲቀርና ለዚህ ከፍተኛ ቦታ የሚገባ ሰው እያለ መስፈርቶችን ለማያሟላ ዝቅተኛ ሰው መሰጠት ከበላጩ ይልቅ ለዝቅተኛው ቅድሚያ መሰጠቱ ስለሆነ ይህ ደግሞ ምክንያታዊ አስተሳሰብንም ሆነ ሰማያዊ ፍትህን የሚጻረር ነው። ስለዚህ ኢማምነት (መሪነት) መስፈርቱን የሚያሟላ፣ ቦታው የሚገባው በላጭ ሰው እያለ ለተበለጠው ሰው ሀላፊነቱን አሳልፎ መስጠት የማይሆን ነገር ነው ማለት ነው።

(ቀደም ሲል የተጠቀሰው ምንጭ ገጽ 69)

ስህተት አልባነት (ዕስማህ/እንክን የለሽነት)

ሁለተኛው መስፈርት ደግሞ ዕስማህ ወይም እንክን የለሽ መሆን መቻል ነው። ኢማሙ ስህተት አልባ ወይም እንክን የለሽ (መዕሰም) ካልሆነ ለስህተት የተጋለጠና ሌሎችንም ሰዎች የማሳሳትና የማታለል አደጋ ውስጥ የወደቀ ይሆናል። (ቀደም ሲል የተጠቀሰው ምንጭ፣ ገፅ 69)

ጉዳዩ እንዲህ ከሆነ በመጀመሪያ ደረጃ ኢማሙ የሚናገራቸውን ነገሮችና የሚያስተላልፋቸውን ትዕዛዛት ያለ ጥርጣሬ መቀበል አዳጋች ይሆናል ማለት ነው።

በሁለተኛ ደረጃ ደግሞ ኢማሙ የህዝቡ የበላይ መሪና ገዢ ስለሆነ ህዝቡ ያለምንም ማወላወል በሁሉም ጉዳዮች ላይ ኢማሙን መከተልና መታዘዝ ሊኖርባቸው ነው። እንግዲህ አሁን ለምሳሌ ኢማሙ ቢሳሳትና ኃጢአት ቢሰራ ህዝቡ ከኃጢአቱ በመከተልና በመታዘዝ ችግር ውስጥ ሊገቡ ነው ማለት ነው።

እንዲህ አይነቱ ለመጋፈጥ የማይቻል ሁኔታ አግባብነት የሌለው መሆኑ የማያሻማ እውነታ ነው። ለጥፋትና ለሀጢአት መታዘዝ እርኩስ፣ የማይፈቀድና ፍፁም

የተከለከለ ነው። በተጨማሪም ይህ ሁኔታ ካለ ኢማሙን በተመሳሳይ ወቅት የመታዘዝም ያለመታዘዝም ሁኔታ ይፈጠራል ማለት ነው። ይህም ማለት ኢማሙን መታዘዝ ግዴታም የተከለከለም ይሆናል ማለት ነው። ይህ ደግሞ ትርጉም የሌለው አስተሳሰብ ነው።

በሦስተኛ ደረጃ ደግሞ አንድ ኢማም ለጥፋት ወይም ለሀጢአት የመዳረግ ሁኔታ ካለ ከጥፋቱ ይታቀብ ዘንድ ህዝቡ ኢማሙን የመገለፅ ግዴታ አለባቸው ማለት ነው። ምክንያቱም በእያንዳንዱ ሙስሊም ላይ በበጎ ነገር የማዘዝና ከመጥፎ ተግባር የመከልከል ግዴታ አለበትና። እንዲህ ከሆነ ደግሞ ኢማሙ በመጥፎ ነገር ይጠራና በህዝቡ ውስጥ ከነበረው ከፍተኛ ቦታ ወርዶ በዝቅተኝነት ይታያል ማለት ነው። ህዝቡን ከመምራት ይልቅ የህዝቡ ተከታይ ወይም ታዛዥ ይሆንና መሪነቱ ጥቅምና ትርጉም ያጣ ይሆናል።

አራተኛ ደግሞ ኢማም ማለት የአላህን ህግጋት የሚጠብቅና የሚከላከል እስከሆነ ድረስ ይህንን ታላቅ ኃላፊነት ለጥፋትና ለስህተት ለተጋለጠ ሰው አሳልፎ መስጠት ተገቢ አይሆንም። እንዲህ አይነቱ ሰው ይህንን ኃላፊነት በአግባቡ ሊወጣው አይችልና። በዚህ ምክንያት ነው እንግዲህ እንክን የለሽ ወይም ስህተት አልባ መሆን

ለነብይነት ለመብቃት የማያሻማ መስፈርት ሆኖ የሚታመነው።

ለነብይነት መስፈርትነት አስፈላጊ ስለመሆኑ የተነሱ ነጥቦች ደግሞ በተመሳሳይ መልኩ ለኢማምነትና ለኸሊፋነትም ቀንደኛው መስፈርት መሆን እንዳለበት በማያሻማ መልኩ የተቀመጠበት ሁኔታ ነው ያለው ማለት ነው።

ይህንን ጉዳይ በተመለከተ «ኡሉል አምር እንከን የለሽ (መዕሰም) ናቸው» በሚለው ርዕስ ሥር በሰፊው እናያለን።

በአላህ መመረጥ

ነብያትን በተመለከተ እላይ የተጠቀሱት መስፈርቶች ብቻ ቀጥታ ለኢማምነት ለመብቃት በቂ አይደሉም። «ኢማማህ በውድድር የሚገኝ ክፍት የሥራ ቦታ አይደለም። በማንም የሚሰጥ ኃላፊነት አይደለም። ከአላህ ብቻ የሚመነጭ ሹመት ነው።» (ቀደም ሲል የተጠቀሰው ምንጭ፡- ገፅ 68)

በአሥራ ሁለቱ ኢማሞች የሚያምኑ ሺዓዎች (ሺዓ እስከ ዓሽሪያህ) የነብዩ (ሰ.ዐ.ወ) ተተኪ ወይም ኸሊፋህ የሚመረጠው በአላህ ብቻ ነው ብለው የሚያምኑት ይህንን ምክንያት በማድረግ ነው። በዚህ ጉዳይ ውስጥ ህዝቡ

ምንም ድርሻና ምርጫ እንደሌላቸው አጥብቀው ያምናሉ።
የህዝቡ ተግባር አላህ የመረጠውን ኢማምና ከሊፋ
መከተልና መታዘዝ ብቻ ነው።

የቁርአን አናቅፅ ማስረጃዎች

የሚከተሉት የቁርአን አናቅፅ ይህንኑን የሺዓዎች አቋም
ያረጋግጣሉ።

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ

وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾

«አላህ ያሻውን ይፈጥራል፤ ይመርጣልም። እነርሱ ምርጫ
የላቸውም። ለአላህ ጥራት ይገባዋል። አላህ እነርሱ
ከሚያገሩት የላቀ ነው።» (ቁርአን 28:68)

ይህ በግልፅ የሚያመለክተው የሰው ልጅ በምርጫው ጉዳይ
ላይ ምንም ምርጫ እንደሌላቸው ነው፤ ጉዳዩ በአላህ እጅ
ውስጥ ብቻ እንደሆነ ነው።

አላህ አደምን (ዐ.ሰ) ከመፍጠሩ በፊት ጉዳዩን ለመላኪኮች ነገራቸው፡-

إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً

«በምድር ላይ ተተኪ (ኸሊፋህ) ላደርግ ነው፡፡» (ቁርአን 2:30)

መላኪኮቹ ስለ ዕቅዱ ደስተኛ አለመሆናቸውንና ተቃውሞአቸውን ለማስወገድ አላህ ቀጥተኛ መልስና ገለፃ ነበር የሰጣቸው፡-

إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

«በእርግጥ እናንተ የማታውቁትን እኔ አውቃለሁ፡፡» (ቁርአን 2:30)

እንከን የለሽ (መዕሰም) የሆኑ መላኪኮች የኸሊፋን ምርጫ በተመለከተ ምንም ድርሻ እንደሌላቸው ከተናገራቸው፣ ተራ የሆነ የሰው ልጅ የምርጫን ጉዳይ በተመለከተ አጠቃላይ ስልጣን በእጁ ያስገባል ብሎ ማሰብ የማይመስል ጉዳይ ነው፡፡

ነብዩ ዳውድን (ዐ.ሰ) ኸሊፋ ኦድርጎ የሾመው አላህ ራሱ እንደሆነ ከቁርአን እንረዳለን።

يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ

«ዳውድ ሆይ! እነሆ በመሬት ላይ ኸሊፋህ አድርገን መርጠንሃል።» (ቁርአን 38:26)

በሁሉም ሁኔታዎች አላህ ኸሊፋን ወይም ኢማምን የመምረጡን ጉዳይ የራሱ ብቻ እንዳደረገ እናያለን። በተመሳሳይ ሁኔታ ጥሪው ለነብዩ ኢብራሂምም መጣ፡-

قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ

عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿١٢٤﴾

(አላህ) አለ፡- «በእርግጥ ለሰዎች ኢማም አድርጌ ልመርጥህ ነው።»

(ኢብራሂምም) አለ፡- «ከዙርያዬስ?»

(አላህ) አለ፡- «ቃል ኪዳኔ በዳዮችን አያካትትም።»

ይህ አንቀፅ ኢማማህ (መሪነትን) በተመለከተ ለሚነሱ ጠቃሚ ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ለመስጠት ወደሚያስችል ጎዳና ይመራናል።

ሀ) አላህ እንዲህ ይላል፡- «በርግጥ ለሰዎች ኢማም (መሪ) አድርጌ ልመርጥህ ነው።» ይህ የሚያመለክተው ኢማማህ ሰማያዊ ሹመት እንደሆነና ከህብረተሰቡ (ኡማህ) ፍርድ ውጭ መሆኑን ነው።

ለ) «ቃል ኪዳኔ በዳዮችን አያካትትም» የሚለው ደግሞ እንከን የለሽ (መዕሰም) ያልሆነ ኢማም መሆን አይችልም ማለት ነው። ይህንን በተመለከተ ምክንያታዊ ሆነን ካሰብነው ሰዎችን በአራት ከፍለን ማየት እንችላለን።

1. ህይወታቸውን በሙሉ በዳይ ወይም ኢ-ፍትሃዊ (ዛሊም) ሆነው የሚያሳልፉ፤
2. በህይወታቸው ጭራሽ በዳይ ወይም ኢ-ፍትሃዊ (ዛሊም) ሆነው የማያውቁ፤
3. በህይወታቸው መጀመሪያ አካባቢ ዛሊም የነበሩና የኋላ ኋላ ግን ፍትሃዊ ለመሆን የበቁ እና
4. በህይወታቸው መጀመሪያ አካባቢ ፍትሃዊ የነበሩና የኋላ ኋላ ግን ዛሊም ለመሆን የበቁ ናቸው።

ነብዩ ኢብራሂም (ዑስ) ካላቸው ክብርና ከፍተኛ ቦታ ለመጀመሪያውና ለአራተኛው ቡድን ዓይነት ሰዎች የኢማምነት ቦታን ይጠይቃሉ ብሎ ማሰብ ዘበት ነው።

ስለዚህ ሁለት ቡድኖች ብቻ ይቀሩናል ማለት ነው። ነገር ግን አላህ ከነዚህ ሁለቱ ቡድኖች አንዱን ውድቅ ያደርጋል። እነዚህም በመጀመሪያው የህይወት ዘመናቸው ኢ-ፍትሃዊ የነበሩና የኋላ ኋላ ግን ፍትሃዊ ለመሆን የበቁ ናቸው። ስለዚህ በመጨረሻ ለኢማማህ የሚበቃ አንድ ቡድን ብቻ ይቀራል ማለት ነው። እነዚህም በህይወት ዘመናቸው በሙሉ ዛሬም (ኢ-ፍትሃዊ) ሆነው የማያውቁ መዕሉም (ፍትሃዊ) የሆኑ ናቸው ማለት ነው።

ሐ) የመጨረሻው ዐረፍተ-ነገር (አባባል) በግርድፉ ወይም በጥሬው ሲተረጎም፡- «ቃል ኪዳኔ ዛሬዎችን (በዳዮችን) አይደርስም» የሚል ሃሳብ ይኖረዋል። እዚህ ጋር ማስተዋል ያለብን አላህ «ዛሬዎች (በዳዮች) ለቃል-ኪዳኔ አይደርሱም» አላለም። ምክንያቱም በዚህ መልኩ ቢገለጽ ኖሮ መሪነቱን የመጎናደፉ ሂደት በሰዎች ስልጣንም ኃይልም መገኘት የሚችል ነገር እንደሆነ የሚያመለክት አዝማሚያ ይኖር ነበር።

የዓረፍተ-ነገሩ አገላለጽ ግን ለእንዲህ ዓይነቱ የተዛባ አስተሳሰብ ክፍተት የማይሰጥና፣ ኢማምነትን መጎናጸፍ የሚቻለው በሰዎች ምርጫና ፍርድ ሳይሆን በአላህ እጅ ውስጥ ብቻ ያለ መሆኑንና አላህ ለፈለገው ሰው

የሚሰጠው ሹመት መሆኑን በማያውቅ መልኩ ፍንትው አድርጎ ያሳያል።

ለዚህም እንደ አጠቃላይ መመሪያ በሚከተለው መልኩ የተገለፀው፦

وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا

«በኛ ትዕዛዝ (መመሪያ) መሠረት ሰዎች የሚመሩ ኢማሞች አደረግናቸው።» (ቁርአን 21:73)

ነብዩ ሙሳ (ዐ.ሰ) ኃላፊነቱን ተጋርቶት የሚረዳውን እንደራሴ (ወዚረ) ሲያስፈልገው በራሱ ስልጣን የሚፈልገውን ሰው አልመረጠም። ወደ አላህ ዱዐዕ (ፀሎት) አደረገ፦

«ከቤተሰቤ የሆነን ሰው፣ ወንድሜ ሐሩንን ወዚረ አድርግልኝ።» (ቁርአን 20:29-30)

አላህም እንዲህ የሚል ምላሽ ሰጠው፣

«ሙሣ ሆይ! የጠየቅከው ነገር ተሰጥቶሃል (ጥያቄህ ተቀባይነት አግኝቷል)» (ቁርአን 20:36)

በአላህ የተወሰነው ምርጫ ለህዝቡ ይፋ የሆነው በነብዩ ወይም ቀድሞ በነበረው ኢማም መሆኑን በግልፅ እናውቃለን። ይህ ውሳኔ «ነስ» ይባላል። ይህ ማለት ደግሞ ነብዩ ወይም ቀድሞ የነበረው ኢማም ተተኪ ሆኖ

የሚሰራውን ኢማም መለየት፣ መወሰን ወይም መሾም እንደማለት ነው። በሺዓ እምነት ኢማም በአላህ ተመርጦ የተሾመ (መንሱስ ሚካላህ) መሆን አለበት።

ተዓምራት

አንድ ሰው የኢማምነት ነስ (ድንጋጌ) ባይደርሰውና ባይሰማ እውነታውን ማረጋገጥ የሚችለው በተዓምር (ሙዕጅዛ) ብቻ ነው። (አል-ፖለማህ አል-ሂሊ፡- አል-ባቡል ሃደ ዓሸር፣ የእንግሊዝኛ ትርጉም በ W.M. ሚሊር፣ ገፅ 69)

በአጠቃላይ ስናየው ማንኛውም ሰው ተነስቶ የነብዩ ኸሊፋ ነኝ ወይም ኢማም ነኝ፣ እንከን የለሽ (መዕሰም) ነኝ ብሎ ሊያስብ ይችላል። ነገር ግን ተዓምር እውነታውን ለማረጋገጥ መጠቀም የሚቻል ብቸኛው መሣሪያ ነው። ኢማም ነኝ ባዩ የይገባኛል ማረጋገጫውን በተዓምር (ሙዕጅዛ) አስደግፎ ማሳመን ከቻለ ያለጥርጥር ተቀባይነት ያገኛል ማለት ነው። ይህንን ማድረግ ካልቻለ ግን ለኢማምነት የሚያበቃው መስፈርቶችን ያላሟላ ስለመሆኑ እንደ ማስረጃ ተይዞ ይገባኛል ባይነቱ ሐሰትና ተቀባይነት እንደሌለው ይረጋገጣል ማለት ነው።

ቀደምት ታሪክ

ካለፈው የነቢያት ታሪክ እንደምንረዳው ተተኪያቸውን መምረጥ በተመለከተ የተለመደው ሥርዓት በአላህ ትዕዛዝ መሰረት ነቢያቱ ኸሊፋቸውን የመምረጥ ብቸኛው አካሄድ ነበር እንጂ ህዝቡ ጣልቃ ገብቶ ድርሻ የወሰደበት ሁኔታ አልነበረም። በዚህ ረዥም ታሪክ ውስጥ ከዚህ አኳኋን ውጭ ተከታዩ (ህዝቡ) የነብይን ተተኪ (ኸሊፋ) የመረጠበት አንዳችም ምሳሌ የለም። ስለዚህ ይህ ሰማያዊ ህግ የመጨረሻው ነብይን (ሰ.ዐ.ወ) ኸሊፋ ብቻ አስመልክቶ የሚቀየርበት ምንም ምክንያት የለም።

አላህ እንዲህ ይላል፡- «በአላህ ህግ ውስጥ በጭራሽ ለውጥ አታገኝም።» (ቁርአን፣ 33:62)

አሳማኝ ምክንያቶች

1. ነብይ በአላህ የሚመረጥ ስለመሆኑ የተወሰኑ ማስረጃዎች እንደሚያረጋግጡት ሁሉ በተመሳሳይ ምክንያት የነብይ ተተኪ (ኸሊፋ) መመረጥ ያለበት በአላህ መሆን እንዳለበት ግልጽ ነው ማለት ነው። ኢማም ወይም ኸሊፋ፣ ልክ እንደ ነቢይ አላህ ያዘዘውን ስራ የመስራትና የማስፈጸም ኃላፊነት ስለተሰጠው፣ ተጠሪነቱ ለአላህ መሆን አለበት። በህዝቡ የሚመረጥ ከሆነ ግን የመጀመሪያው ተጠሪነቱ ወይም ታማኝነቱ ለሹመቱ

መሰረት ለሆኑት ለህዝቡ እንጂ ለአላህ አይሆንም ማለት ነው። በመሆኑም ሁሉ ሰዎችን ለማስደሰት ይሞክራል ማለት ነው። ምክንያቱም የመረጡት ሰዎች ካልተማመኑትና የማይመቻቸው ከሆነ ስልጣኑን ስለሚያጣ ነው። ስለዚህ ያለ ፍራቻና አድሎ የሃይማኖት ስራ መስራትና ኃላፊነቱን መወጣት አይችልም። ትኩረቱ በሙሉ በፖለቲካ ጉዳዮች ላይ ይሆናል ማለት ነው። ስለዚህ የአላህ ስራ ይጎዳል። ከዚህ በተጨማሪ ዳግም በሰው የተመረጡ ኸሊፋዎች ገና ከጅማሬው መሰረታዊ የሃይማኖት መርሆዎችን እንደጣሉና ተገቢውን ቦታ እንዳልሰጡ የእስላም ታሪክ ተጨባጭ ማስረጃ ይሰጣል።

ስለዚህ ይህ ፅንሰ-ሀሳብ ወይም አቋም አዕምሮአዊ (ትምህርታዊ) ገለፃ ብቻ የተከተለ አቋም ሳይሆን ተጨባጭ ታሪካዊ ማስረጃም ከጀርባው አለው።

2. ከዚህም ባሻገር የሰውን ውስጣዊ ማንነትና ስሜት አብጠርጥሮ የሚያውቅ አላህ ብቻ ነው። ከአላህ ውጭ ማንም ሰው የሰውን እውነተኛ ተፈጥሮ ሊያውቅ አይችልም። ማን ያውቃል ምናልባት አንድ ሰው ባልደረቦቹን ለማስደሰት ለዓለማዊ ጥቅምና በሰው ዘንድ ተቀባይነት ለማግኘት አላህን ፈሪና ባድቅ መስሎ ለመታየት ይታገል ይሆናል። እንዲህ ዓይነት ምሳሌዎች

በታሪክ መኖራቸው ደግሞ እንግዳ ነገር አይደለም። ለምሳሌ የአብዱል መሊክ ኢብን መርዋንን ታሪክ እንመልከት። ይህ ሰው ጊዜውን በሙሉ የሚያሳልፈው መስጊድ ውስጥ ሶላት በመስገድና ቁርአንን በመቅራት ነበር። የአባቱ የሞት እረፍት ሲሰማና ሲነገረው ቁርአን በመቅራት ላይ ነበር። ህዝቡ ቃልኪዳንን (በይዓ) ሊገቡለት እየተጠበቁ መሆኑን ሲሰማ ቁርአኑን ዘጋውና እንዲህ አለ፡-

«ይህ በእኔና በአንተ መካከል መለያያ (ቀን) ነው።» (አል-ሱባጢ፡- ታሪኹል ኹሉፋእ፣ ገፅ 217) ስለዚህ አንድ ሰው ለኢማምነት ወይም ለኸሊፋነት የሚያበቁ መስፈርቶች እንዳለውና እንደሌለው በትክክል መታወቅ የሚችለው በአላህ ብቻ ስለሆነ ኢማም ወይም ኸሊፋህ መምረጥ ያለበት አላህ ብቻ ነው ማለት ነው።

የኢማሞቹ እንክን የለሽነት(ኢማሞቹ እንክን የለሽ ስለ መሆናቸው)

እስቲ አሁን ደግሞ አህሉል በይት (የነብዩ የቤተሰብ አባላት)ን አስመልክቶ ቁርአን ምን እንደሚል እናስተውል። በቁርአን መሠረት የሚከተሉት ሰዎች ነብዩ (ሰ.ዐ.ወ) ከዚህ ዓለም በሞት የተለዩበት ወቅት ሐጢአት የሌላቸውና እንክን የለሽ ነበሩ። እነርሱም፡- ዓሊ፣ ፋጡማ፣ ሐሰን እና

ሁሌን ናቸው። የማጥራት አንቀጽ (አያት አል-ተጥረር)
እንደሚከተለው ይነበባል።

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ

تَطْهِيراً ﴿٣٣﴾

«የነብዩ ቤተሰቦች ሆይ! አላህ የሚሻው ከናንተ ላይ
ርክሰትን ሊያስወግድና ማጥራትንም ሊያጠራችሁ ብቻ
ነው።» (ቁርአን፡- 33:33)

እላይ የተጠቀሱት አራት ሰዎች «የነብዩ ቤተሰቦች»
(አህሉል ቤይት) እንደሆኑ፣ ከሀጢአትና ከማንኛውም
ርክሰት ነፃ እንደሆኑ ሁሉም የሚስማማበት ጉዳይ ነው።

ከዚህ አንቀጽ (አያህ) በፊትና በኋላ ያሉ አናቅፅ (አያቶች)
የነብዩ (ሰ.ዐ.ወ) ባለቤቶችን (ሚስቶች) በተመለከተ የወረዱ
አያህ እንደሆኑ ለመረዳት አያዳግትም። በነዚህ አናቅጽ
ውስጥ የተጠቀሱ ተውላጠ ስሞች (ስምን ተክተው የሚገቡ
ቃላት ወይም የቃላት ክፍል) አነስታይ (ሴት) ጾታ
የሚያመለክቱ ሲሆን በማጥራት አንቀጽ (አያህ አል-
ተጥረር) ውስጥ የተጠቀሱ ተውላጠ ስሞች ግን ተባዕታይ

(ወንድ) ጾታ የሚያመለክቱ ናቸው። ይህ አንቀጽ በዚህ መልኩ የመገለጹ ምክንያት ምን እንደሆነ ለመገመት አስቸጋሪ አይሆንም።

ታዋቂው ምሁር «አላማህ ፑያ» የ S.V. Mr አህመድ ዓሊ የቱርክ ተፍሲረ የግርጌ ማስታወሻ ቁጥር 1857 ላይ የሚከተለውን አስፍረዋል።

ይህ የቅዱሳን አህሉል ቤይቶችን ንጽህና የሚገልጽ የአንቀጽ ክፍል አገባቡን በትክክል ያገናዘበ ተተኪ የሆነ ማብራሪያ መስጠት የግድ ይላል። ይህ የአንቀጽ ክፍል ለተለየ ሁኔታ የተለየ ክስተትን በተመለከተ ራሱን የቻለ የተለየ አንቀጽ ሆኖ የነቢዩን (ሰ.ዐ.ወ) ሚስቶችንም የሚመለከት በመሆኑ አሁን ባለው መልኩ ተቀምጧል። የዚህ አያህ (አንቀጽ) አቀማመጥን አጢኖ ላየው ሰው ራሱን የቻለ አስፈላጊና ጠቃሚ ዓላማ ከጀርባው አለው። የአያቱ የመጀመሪያው ክፍል በአነስታይ ጾታ የሚገለጹ እድምተኞችን ሲያናግር፣ ቀጠል በማድረግ ግን ከአነስታይ የጾታ መልዕክት ተቀባዮች ወደ የተባዕታይ ጾታ የምስራች ተቀባዮች በቅጽበት ይሸጋገራል።

አንቀጾቹ የነብዩ (ሰ.ዐ.ወ) የትዳር አጋሮችን የሚመለከት ሲሆን ወጥ በሆነ መልክ የአነስታይ (ሴት) ጾታ የተገለጸ ሲሆን ወንዶችና ሴቶች በአንድነት ሆነው ሲገኙ ደግሞ

የተባዕታይ (ወንድ) ጾታ መጠቀም የተለመደ ነገር መሆኑ ማንም አያጣውም። የጾታ አገላለጽ ለውጥ መኖሩና ከአንዱ ጾታ ወደ ሌላው ጾታ የመሸጋገሩ ሚስጢር (በአጠቃላይ የሰዋሰው ሽግግር) ጉዳዩ የተለያየ መሆኑን፣ አንዱ ቡድን ከሌላው የተለየ መሆኑን፣ መልዕክቱ (የምስራቅ) ለመጀመሪያው ቡድን ሳይሆን ለሌላው እንደሆነና አያው በዚህ ተስማሚ ቦታ የተቀመጠው የአህሉል ቤይትን ቦታና የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሚስቶችን ቦታ በንጽጽር ለማየት ይረዳ ዘንድ የተደረገ መሆኑን መረዳት አስቸጋሪ አይሆንም።

አምር ኢብን ሰለማህ የሚባል ነቢዩ ያሳደጉት ሰሃባ የሚከተለውን ዘገባ እንዳስተላለፈ ተዘግቧል። እንዲህ ይላል፡-

ይህ አንቀጽ በወረደ ጊዜ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) በአሙ ሰለማህ ቤት ውስጥ ነበሩ። «የነቢዩ ቤተሰቦች ሆይ! አላህ የሚሻው ከናንተ ላይ ርክሰትን ሊያስወግድና ማጥራትንም ሊያጠራችሁ ነው» የሚለው አንቀጽ ሲወርድ፣ ቅዱሱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) ልጃቸውን ፋጡማን፣ ሐሰንና ሁሴንንና የፋጡማ ባልና የነብዩ አጎት ልጅ የሆነውን ዓሊን አንድ ላይ ሰብስበው እራሳቸውንም ጨምረው በካባቸው ሽፍኖአቸው የሚከተለውን አሉ፡- «አላህ ሆይ! ቤተሰቦቼ /አህሉል ቤይቶቼ/ እነኚህ ናቸው። ክርክሰት ሁሉ አርቃቸው፤ ማጥራትንም አጥራቸው።» በዚህን ጊዜ

ተወደጁ የነቢዩ ባለቤት የሆነችው ኡሙ ሰለማህ ክስተቱን በደንብ ካመነች በኋላ ለነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) በትህትና እንዲህ አለቻቸው፡- «እኔም ቡድኑን መቀላቀል እችላለሁ?»

ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሲመልሱ «አይደለም፡፡ አንቺ ባለሽበት ቆይ፡፡ አንቺ መልካም ነገር ላይ ነሼ» አሏት፡፡

ይህንን አንቀጽ በተመለከተ ያሉትን ስፍር ቁጥር የሌላቸውን ዋቢ መጽሐፍት እዚህ ቦታ መዘርዘሩ ጊዜና ቦታው አይደለም፡፡ የሱኒ ምሁር የሆኑትን መውላና ዋሂዱ ዘማንን ሳልጠቅስ ማለፍ አልፈልግም፡፡ ይህ ምሁር በቁርአን ተፍሲራቸውና አንዋር አል-ሉጋ (የሐዲስና የቁርአን መዝገበ ቃላት) በተሰኙ ሥራቸው ይታወቃሉ፡፡ ቀደም ሲል የተነሳውን የቁርአን አንቀጽን አስመልክተው በተፍሲራቸው ላይ የሚከተለውን አስቀምጠዋል፡፡

«አንዳንድ ሰዎች ይህ አያህ ከነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ጋር የስጋ ዝምድና ያላቸውን የቤተሰብ አባላት፣ ማለትም፡ አሊ፣ ፋጡማ፣ ሐሰንና ሁሴንን በተለየ ሁኔታ የሚመለከት ነው ብሎ ያስባሉ፡፡ በጠንካራ ሰንሰለት ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ጋር የደረሱ ዘገባዎች (ሀዲሶች)ና ትክክለኛነታቸው (ሰሂህ) የተረጋገጡ የነብዩ ቃላትም ይህንኑ እንደሚያረጋግጡ እኔም አሳምሬ መናገር እፈልጋለሁ፡፡ ምክንያቱም ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) እራሳቸው «የቤተሰብ አባላቴ» (አህሉል ቤይቴ) እነኚህ ብቻ ናቸው» ብለው ስለተናገሩ ነገሩን መቀበልና ማመን ግድ ይላል፡፡ ሌላኛው ማረጋገጫ ደግሞ ከዚህ

የተለየ የአንቀጽ ክፍል በፊትና በኋላ ያሉት የአንቀጽ ክፍሎች በሌት ጾታ የተገለጹ ሲሆን ሌላኛው አንቀጽ በወንድ የታ የተገለጸ መሆኑ ነው። (ዋሂዱ ዘማን፣ ተፋሲር ዋሂዱ ዘማን፣ አንቀጽ 22፣ የግርጌ ማስታወሻ 7፣ ገጽ 51)

በተጨማሪም አንዋር አል-ሉጋ በተሰኘው ሥራቸው ውስጥ የሚከተለውን ጽፏል፡-

«ትክክለኛው ዕይታ ይህ የማጥራት አንቀጽ (አያህ አል-ተጥሂር) የሚያካትተው እነዚህን አምስት ሰዎች ብቻ ነው። እነርሱም፣ ቅዱሱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ)፣ ዓሊ፣ ፋጡማ፣ ሐሰንና ሁሴን ናቸው። ምንም እንኳን በአረብኛ ቋንቋ «አህሉል ቤይት» የሚለው ሐረግ ለሚስቶችም መቆም የሚችል ቢሆንም በማያሻማ ሁኔታ የተቀመጠው ግን ለተጠቀሱት ሰዎች ብቻ የተሰጠ ስያሜ መሆኑ ነው። ይህንን አንቀጽ መሠረት በማድረግ አንዳንድ ሰዎች እነዚህ አምስቱ ሰዎች ሀጢአት የሌላቸው እንከን የለሽ (መዕሉም) እንደሆነ ያረጋግጣሉ። ነገር ግን መዕሉም ባይሆኑ እንኳን መሀፋዝ (ሐጢአትን ከመፈጸምና ከመሳሳት የተጠበቁ) ስለመሆናቸው በእርግጠኝነት መናገር ይቻላል። (ዋሂዱ ዘማን፣ አንዋር አል-ሉጋ፣ አንቀጽ 22፣ ገጽ 51)

እነዚህን ሁለት መጽሐፍት እንደማስረጃ የጠቀስኩበት ምክንያት የእስነዓሸሪያ ሺዓዎች (በአሥራ ሁለቱ

ኢማምች መሪነት የሚያምኑ) ብቻ ሳይሆን የታወቁ የሱና ምሁራንም ትክክለኛ ሃዲሶችንና የአረብኛ ቋንቋ ሰዋሰው ህግጋትን መሠረት በማድረግ የተጠቀሰው የቁርአን አያህ የሚያካትተው ነቢዩን (ሰ.ዐ.ወ) ጨምሮ ዓሊ፣ ፋጡማ፣ ሐሰንና ሁሴን ብቻ መሆናቸውን እንደሚያረጋግጡ ለመግለጽ ነው። በተጨማሪም እነዚህ የተጠቀሱ ሰዎች ከሀጢአት የፀዱና እንከን የለሽ ስለመሆናቸው በሱኒ ምሁራንም እንደሚታመን ለመጠቀም ነው። ቀደም ሲል እንደተነገረው እንከን የለሽ ናቸው ብለው በሙሉ ልብ ለመናገር ባይደፍሩም ቢያንስ ቢያንስ ከማንኛውም ርክስት እንደተጠበቁ (መሀፉዝ እንደሆኑ) በግልጽ ተቀምጧል።

የአህሉል ቤይትን ንጽህናና እንከን የለሽነት በተመለከተ በርካታ የሆኑ ሌሎች የቁርአን አናቅጽና ሐዲሶች ቢኖሩም እዚህ ቦታ ላይ ሁሉንም ለመዘርዘር ቦታው አይፈቅድልኝም።

የዓሊ (ዐ.ሰ) ታላቅነትና የበላይነት

አፍዳሊያህ (በላጭነት/የበላይነት) በእስላም ውስጥ ያለው ትርጉም፡- «በመልካም ሥራው/ዋ ከአሏህ የበለጠ ሰዋብ (ሽልማት) የሚገባው/ት» ማለት ነው።

ይህ የበላይነት በኛ አስተያየትና አስተሳሰብ መወሰን እንደማይችልና በቁርአንና በሐዲስ አማካኝነት ካልሆነ በምንም ምልክት ማወቅ እንደማይቻል ሁሉም ሙስሊሞች የሚስማሙበት ጉዳይ ነው።

ታዋቂው የሱኒ ምሁር አል-ጋዛሊ የሚከተለውን ጽፏል፡-
«የየበላይነት እውነታው በአላህ ፊት ብቻ ያለ ነገር ነው። ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ከሆኑ በስተቀር በሌላ ሰው መታወቅ የማይችል ጉዳይ ነው።»

(አል-ጋዛሊ፡- አህያዕ ዑሉሚዲን 1፡2፣10)

አብዛኛው የሱኒ ወንድሞቻችን በላጭነት/የበላይነት በሽሊፋዎች ቅደም ተከተል እንደሆነ ያምናሉ። ይህ ማለት አቡ በክር የበላይነት ነበራቸው። ቀጥሎ ደግሞ ኡመር፣ ከዚያ ቀጥሎ ኡስማን፣ ከዚያ ደግሞ ዓሊ (ዐ.ሰ)።

ነገር ግን ይህ አስተሳሰብ ማስረጃን መሠረት ያደረገ አይደለም። የሁሉም ቀደምት ሱኒዎች እምነትም አልነበረም። በቅዱሱ ነብይ (ሰ.ዐ.ወ) ዘመን ብዙ የተከበሩ የነቢዩ ሰዓዦች፡- እንደ ሰልማን አል-ፋርሲ፣ አቡዘር አል-ግፋሪ፣ ሚቅዳድ አል-ክንዲ፣ አማር ኢብን ያሲር፣ ሽባብ ኢብን አረት፣ ጃቢር ኢብን አብደላህ አል-አንሳሪ፣ ሁዘይፋህ ኢብን የማን፣ አቡ ሰዒድ አል-ኸድሪ፣ ዘይድ ኢብን

አርቀምና ሌሎች ብዙ ሰዓቶች ዓሊ (ዐ.ሰ) ከሁሉም አህሉል ቤይትና ሰዓቶች ሁሉ በላጭ እንደነበረና የበላይነት እንደነበረው ያምኑ ነበር።

(ኢብን ዓብድል በር፡- አል-አስተሐብ፣ 2:470)

በላጭነትን (የበላይነትን) በተመለከተ አህመድ ኢብን ሀንበል በልጃቸው ጥያቄ ተጠይቀው እንዲህ ሲሉ መልሰዋል፡-

«አቡበክር፣ ከዚያ አመር፣ ከዚያ አስማን፡።»

ልጃቸው፡- «አሊይ ኢብን አቡ ሂሊብስ?» ብሎ ጠየቃቸው።

አህመድ ኢብን ሀንበል፡- «እሱማ የአህሉል በይት አባል ነው። ሌሎች ክርሱ ጋር መወዳደር አይችሉም» ብለው መለሱ። (አል-ቱንዱዚ፡- የናቢው መወደህ ገጽ 253)

አርጀሁል መጣሊብ በተሰኘ መጽሐፋቸው ውስጥ ዑብይዱላህ አምርስታሪ የሚከተለውን ጽፏል።

«በላጭ መሆን ማለት (ብዙ ሰዓቶች/ምንዳ ማግኘት) ስለሆነ ማረጋገጫውን ማግኘት የሚቻለው ከነብዩ ሐዲሶች ብቻ ነው። የሚጋጩና የሚቃረኑ ሐዲሶች ከተገኙ ደግሞ ትክክለኛው ሐዲስ ብቻ ተቀባይነት ማግኘት አለበት። ጠንካራ ሐዲሶች ከደካማ ሐዲሶች መለየት አለባቸው።»

አል-አላማህ ኢብን ዓብድል በር *አል-አባቴአብ* በተሰኘ መጽሐፋቸው ቅጽ 3፣ ገጽ 1115 ላይ አሚሩል ሙአሚኒን ዓሊን (ዐ.ሰ) በተመለከተ ስለተዘገቡ ሐዲሶች ሲገልጹ፡-
ኢማም አህመድ ኢብን ሐንበል፣ አል-ቃዲ ኢስማኢል ኢብን ኢስሃቅ፣ ኢማም አህመድ ኢብን ዓሊ ኢብን ሹዓይብ አል-ነስኢና አል-ሀፊዝ አቡ ዓሊ አል-ነይሳቡሪ እንዲህ ብለዋል፡-

«የዓሊይ ኢብን አቡ ሚሊብን ታላቅነትና መልካም ስብዕናን በተመለከተ የተዘገቡ ጠንካራ የዘገባ ሰንሰለት (አሳኒድ) ያላቸው ሀዲሶች ብዛታቸውን ስናይ ለሌላ ለማንም ሰሃባ እንደዛ ብዛት ያላቸው ጠንካራ ሀዲሶች አልተገኙም፡፡»
(ኢብን ሀጀር አል-ሀይተሚ፡- አስሰዋኢቁል ሙህሪቃህ፣ ገጽ 72፣ ኢብን ሀጀር አል-ዐሰቀላኒ፡- ፈትሁል ባሪ፣ ቅጽ 8፣ ገጽ 71)

በተጨማሪም የአሚሩል ሙዕሚኒን ዓሊ (ዐ.ሰ) ብቸኛ ትሩፋቶችና መልካም ስብዕናዎችን ስናይና ከአሊህ ዘንድ ብዙ ሰዋብ እንዲገናኝ ያደረጉትን ነገሮች ስናስብ ከነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ቀጥሎ ያለ ብቸኛው ብልጫ (አፍደሊያ) ያለው ሰው መሆኑን ለማመን እንገደዳለን፡፡ (አሚሪስታሪ፡- አርጀሁል መጣሊብ፣ ገጽ 112)

ጸሐፊው ሱኒ ነው፡፡ ይህንን ጉዳይ እላይ በተገለጸው መጽሐፍ ምዕራፍ 3፣ ገጽ 103-516፣ ላይ በሰፊው ገልጿል፡፡

በእርግጥ ይህንን ጉዳይ በተመለከተ ያሉትን የቁርአን አናቅጽና የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሐዲሶችን በአጭሩ እንኳን ዘርዘሪ መጨረስ አልችልም። የዓሊን (ዐ.ሰ) «አፍደሊያ»ን በተመለከተ ብዙ ተብሏል። በአጭሩ የአሊን (ዐ.ሰ) ታላቅነትና የበላይነት የሚያወሱ ቢያንስ 86 የቁርአን አንቀጾችና ተቆጥረዉ የማያልቁ ሀዲሶች እንዳሉ መግለጹ በቂ ነው።

ስለዚህ ለአንድ ተራ ሰው እንኳን ከነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ቀጥሎ በሙስሊሞች በሙሉ ላይ ብልጫ (አፍደሊያ) ያለው ሰው ቢኖር ዓሊይ ኢብን አቡ ሚሊብ (ዐ.ሰ) መሆኑ ግልጽ ነው ማለት ነው።

የዓሊይ መመረጥ

የዓሊይ ኢብን አቡ ሚሊብን (ዐ.ሰ) እንከን የለሽነት (ዕስማህ) ና የበላይነት (አፍደሊያህ) ይህን ያህል በአጭሩ ካልን የሚቀጥለው ትልቁና አስፈላጊ ጥያቄ በአላህ ስለመመረጡ ጉዳይ ነው።

በተለያዩ አጋጣሚዎች ላይ ቅዱሱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) ዓሊይ (ዐ.ሰ) ተተኪያቸውና ኸሊፋቸው እንደሚሆን በይፋ ደንግገዋል።

የመጀመሪያው በግልጽ የነቢይነት ድንጋጌና (ካብይነታቸውን በግልጽ የተናገሩበት) የአሊይን (ዐ.ሰ) ኸሊፋነትም በግልጽ የተነገረበት አጋጣሚ አንድ ዕለት መሆኑ የማያሻማ እውነታ ነው። ይህ የሆነው «በቤተ-ዘመድ ግብዣ» ዕለት ነበር።

«የቅርብ ዘመዶችህን አስጠንቅቅ» (ቁርአን፡- 26:214)

የሚለው አያህ ሲወርድ ቅዱሱ ካብይ (ሰ.ዐ.ወ) ዓሊይ (ዐ.ሰ) ምግብ እንዲያዘጋጅና የአብዱል ሙጠሊብ ልጆችን እንዲጋብዝና ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ከአላህ የወረደውን መልዕክት እንዲያሰማቸው እንዲያመቻች አዘዙት።

ግብዣው ካበቃ በኋላ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ለመናገር አስበው ነበር። ሆኖም አቡ ለሀብ ጣልቃ በመግባት፡-

«በእርግጥ ወዳጃችሁ ዛሬ አስደሳታችሁ» አለ።

ይህን በሰሙ ጊዜ ሁሉም ተነስተው ተበታተኑ።

በሚቀጥለው ቀን ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ደግሞ ለግብዣ ጠሯቸው። ሁሉም ምግባቸውን በልተው ከጨረሱ በኋላ ቅዱሱ ካብይ (ሰ.ዐ.ወ) የሚከተለውን ንግግር አደረጉ።

«የአብዱል ሙጠሊብ ልጆች ሆይ! ለዚህኛው ዓለምም ሆነ ለሚቀጥለው ዓለም የሚሆን መልካም ነገር ይዤ መጥቻለሁ። ወደ አሏህ ጥሪ እንዳደርግላችሁ በአላህ ተመርጧለሁ። ስለዚህ ከናንተ ውስጥ ይህንን ጉዳይ

የሚከታተልልኝ ወንድሜ፣ (ወራሼና) ኸሊፋዬ የሚሆነው ማነው?» ብለው ጠየቁ።

ከተሰበሰቡት ሰዎች ውስጥ በዕድሜው የመጨረሻ ልጅ የነበረው ዓሊይ (ዐ.ሰ) በስተቀር ለነቢዩ ጥሪ ማንም ምላሽ አልሰጠም።

ከዚያም ቅዱሱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) የዓሊይን (ዐ.ሰ) ትክሻ ነካ ነካ አደረጉና፡-

«ሀዘቤ ሆይ! ይህ ዓሊ ወንድሜ፣ ተተኪዬና ኸሊፋዬ ነው። እሱ የሚላችሁን ስሙ፣ ታዘዙትም።» አሉ።

(ኢብንል አሲር፡- አል-ካሚል ፊ ታሪክ፣ ቅጽ 5፡ ገጽ 62-3፣ አል-በገዊ፡- አል-ተፍሲር፣ ቅጽ 4፡ ገጽ 127፣ አል-ካዚም፡- አል-ተፍሲር፣ ቅጽ 4፡ ገጽ 127፣ አል- በይሐቂ፡- ዳላኦል አል-ኑቡወህ፣ ቅጽ 1፡ ገጽ 428-30፣ አል-ሱዩጢ፡- አል-ዱር አል-መንሱር፣ ቅጽ 5፡ ገጽ 97፣ አል-ሙተቂ አል-ሂንዲ፡- ከንዙል ዑማል፣ ቅጽ 14፡ ገጽ 100፣ 113፣ 115-7፣ አቡል ፊዳ፡- አል-ሙክተሲር፣ ቅጽ 1፡ ገጽ 116-7፣ አል-ጠበሪ፡- አል-ታሪክ፣ ቅጽ 1፡ ገጽ 171-3፣ Carlyle, T.: On Heroes, Hero-Worship and the Heroic in History, ገጽ 54፣ Gibbon, E.: The Decline and Fall of the Roman Empire, ቅጽ 3፡ ገጽ 94፣ Davenport, J.: An apology for Mohammed and the Koran, ገጽ 21፣ Irving, W.: Mohammed and His Successors, ገጽ 45፣ ለተጨማሪ ዝርዝር አል-አሚኒ፡- አል-ገዲር፣ ቅጽ 2፡ ገጽ 278-89 ይመልከቱ።

የአል-ዊላያ አንቀጽ /አያት አል-ዊላያህ/

ከዚያ በኋላ በተለያዩ አጋጣሚዎች ብዙ የቁርአን አንቀጾችና የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሐዲሶች ከነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) በኋላ ዓሊ (ዐ.ሰ) ወሊያቸው (አለቃ፣ መሪ፣ አዛዥ.....) እንደሆነ መስሊሞችን ያስታወሳሉ። ከነዚህ የቁርአን አንቀጾች በጣም ታዋቂው የሚከተለው ነው።

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ

وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ ﴿٥٥﴾

«በእርግጥ የናንተ (ወልደ) አላህ፣ መልዕክተኛውና እነዛ ያመኑ፣ ሶላትን ያቋቋሙና አሊህን ለመገዛት አጉንብሰው (ሩኩሶ ውስጥ ሆነው) ዘክት የሚሰጡ ናቸው።» (ቁርአን 5:55)

የመስሊም ምሁራን ሱኒም ሆነ ሺዓ በአንድነት አላይ የተጠቀሰው አንቀጽ ኢማም ዓሊይን (ዐ.ሰ) በተመለከተ እንደወረደ ይስማሙበታል።

አንቀጹ ለአማኞች ሦስት ወሊዮች ብቻ እንዳሉ በግልጽ ያስቀምጣል። በአንደኛ ደረጃ አላህ፣ ከዚያ ደግሞ ቅዱሱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) እና በሦስተኛ ደረጃ ደግሞ ዓሊ (ከአሥራ አንዱ ተከታታይ ኢማሞች ጋር) እንደሆኑ ያስቀምጣል።

አቡ ዘር አል-ግፋሪ እንደሚነግረን ከዕለታት አንድ ቀን ከነቢዩ ጋር ይሰግድ እንደነበረና ወደ ነቢዩ መስጊድ የመጣ አንድ ለማኝ ነበር። ለዚህ ለማኝ ማንም ምላሽ አልሰጠውም ነበር። በዚህን ጊዜ ለማኝ እጆቹን ወደ ሰማይ ከፍ አድርጎ እንዲህ አለ።

«አላህ ሆይ! እነሆ ወደ ነቢዩ መስጊድ መጥቼ ማንም ምንም እንዳልሰጠኝ ምስክር ሁኑኝ።»

ዓሊይ በዚህን ጊዜ በሩኩዕ ውስጥ ነበር። ቀለበት የነበራትን ትንሽ ጣቱን ወደ ለማኝ አመለከተ። ለማኝም ወደ ዓሊይ መጣና ቀለበቷን ከጣቱ አውልቆ ወሰዳት።

ይህ ክስተት የተፈጸመው ነቢዩ ባሉበት ነበር። በዚህን ጊዜ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ፊታቸውን ወደ ሰማይ አነሱና የሚከተለውን ዱአዕ አደረጉ። «ጌታይ ሆይ! ወንድሜ ሙሳ ልቡን ታሰፋለት ዘንድ ጠየቀህ። ተልዕኮው ቀላል እንዲሆንለት እንድታደርግለትም ለመነህ። ሰዎች መልዕክቱን በሚገባ ይረዱት ዘንድም የምላሱ መተሳሰር እንዲወገድለትም ጠየቀህ። ከቤተሰቡ የሆነውን ወንድሙን ሃሩንን ረዳቱ እንድታደርግለትና አንደራሴው እንዲሆን ጠየቀህ። አንተም ለሙሴ «በወንድምህ አማካኝነት ክንድህን እናበረታለን ከዚህ ወዲያ ማንም አይደርስባችሁም» አልከው። አላህ ሆይ! እኔ ሙሐመድ ነኝ። የላቀ ደረጃም አጎናጸፍኩኝ። ደረቴን አስፋልኝ፤ ተልዕኮና ሃላፊነቴንም ቀላል

አድርግልኝ፣ ከቤተሰቤ ወንድሜ ዓሊይን አንደራሴይ
አድርገህ ሹምልኝ፣ ለጥንካሬይ አጋዥ አድርግልኝ፡፡»

የአላህ መልዕክተኛ (ሰ.ዐ.ወ) ይህንን ዱአዕ አድርገው
እንኳን አልጨረሱም ጅብሪል እላይ የተጠቀሰው የቁርአን
አንቀጽ ይዞ ሲመጣ፡፡ (አል-ጠበራ፡- አል-ተፍሲር ቅጽ 6፡ ገጽ 186)፣
አል-ሱዩጢ፡- አል-ዱር አል-መንሱር፣ ቅጽ 2፡ ገጽ 293-4፣ አል-ራዚ፡-
አል-ተፍሲር አል-አቢር፣ ቅጽ 12፡ ገጽ 26፣ አል-ዘመክሸር፡- አል-
ተፍሲር (አል-ከሻፍ)፣ ቅጽ 1፡ ገጽ 649፣ አል-ጀሳስ፡- አህሳሙል
ቁርአን፣ ቅጽ 2፡ ገጽ 542-3፣ አል-ኻዝን፡- አል-ተፍሲር፣ ቅጽ 2፡ ገጽ
68)

እዚህ ቦታ ላይ ያሉትን የሐዲስ ማጣቀሻዎች ለመዘርዘር
ቦታው አይደለም፡፡ በመቶ የሚቆጠሩ ሀዲሶችን መዘርዘር
ይቻላል፡፡ ይህ የቁርአን አያህና የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ዱአዕ
በአንድነትም ሆነ በተናጠል የሚያሳዩት ዓሊይ (ዐ.ሰ)
ከነቢዩ በኋላ የሙስሊሞች መሪና አለቃ ሆኖ መመረጡን
ነው፡፡

የገዲር ኹም ግልጽ አዋጅ

ቀደም ሲል የተጠቀሱት ድንጋጌዎችና አዋጆች ለገዲር
ኹም ግልጽ አዋጅ እንደ ቅድመ ሁኔታ ሊታዩ ይችላሉ፡፡

ይህ የገዲር ኹም ክስተት በሁለቱም መዝሀቦች (ሱኒና ሺዓ) የታሪክ ጸሐፊያንና ምሁራን ብዙ የተባለለት ጉዳይ ነው። ቀጥሎ ዓሊ (ዐ.ሰ) የነቢዩ ወራሽና ተተኪ ይሆን ዘንድ በግልጽ ለማወጅ ስለተዘጋጀው ታላቅ ጉባኤ በአጭሩ እናነሳለን።

ገዲር ኹም የተሰኘው ቦታ የሚገኘው በመካና መዲና መካከል ጁሃፋ የሚባል ክልል ውስጥ ነው። ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የመጨረሻውን ሀጅ አድርገው ወደ ቤታቸው በመመለስ ላይ ሳሉ ጅብሪል አስቸኳይ የሆነ ትዕዛዝ ከአላህ ይዞ መጣ፡-

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا
بَلَغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ

**«አንተ መልዕክተኛ ሆይ! ከጌታህ የተወረደህን
(መልዕክት) አድርስ! ይህንን ባታደርግ (የጌታህን)
መልዕክት አላደረስክም። አሏህ ከሰዎች (ክፉ ሐሳብ)
ይጠብቀሃል።»** (ቁርአን 5:67)

በዚህን ጊዜ ቅዱሱ ነቢይ ጉዞአቸውን በቅጽበት ገቱና ቀድመው የሄዱ ሰዎች በሙሉ ወደኋላቸው እንዲመለሱና ወደ ኋላ የቀሩ ደግሞ እስኪደርሱ ድረስ እንዲጠበቁ አደረጉ።

ሁሉም ተጓገሮች ቦታው ከደረሱ በኋላ የግመል ኮርቻዎችን በማነባበር ከፍተኛ መድረክ ተሠራ። እሾህና ስብርባሪ ነገሮች ከአካባቢው ተጠረጉ። ከዚያም ቅዱሱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) መድረኩ ላይ ወጡና ረዥም ንግግር አደረጉ።

«ሕዝቦች ሆይ! በደንብ አድምጡኝ። ጅብሪል ብዙ ጊዜ ከአዛኙ ከጌታ ትዕዛዝ ይዞ ወደኔ እንደወረደና እዚህ ቦታ ላይ ቆሜ እያንዳንዱን ሰው፣ ነጭና ጥቁር፣ ዓሊይ የአቢ ሚሊብ ልጅ ወንድሜና የኔ ዋሲ (ተተኪ/ወራሽ) እንደሆነና ከኔ በኋላ ኢማም (መሪያችሁ) እንደሆነ እንድንግራችሁ ታዝዣላሁ። ዓሊ ከኔ ጋር ያለው ቦታ፣ ከኔ በኋላ ነቢይ ያለመኖሩ በስተቀር፣ ሐሩን ለሙሳ ያለው ቦታ ያህል ነው። ከአላህና ከኔ ቀጥሎ ያለ መሪያችሁና አዛዦችሁ ነው።

እናንተ ህዝቦች ሆይ! ልብ በሉ! አላህ ኢማማችሁና ገዢአችሁ አድርጎ መርጦታል። ለሱ መታዘዝ በሁሉም ላይ ግዴታ ነው። ለአንሷሮችም ሆነ ለሙሃጅሮችና ለተከታዮቻቸው በሙሉ፣ ለገጠር ነዋሪዎችም ሆነ ለከተማ ነዋሪዎችና ዘላኖች፣ ለአረብና አረብ ያልሆኑ፣ ለነፃ ሰዎችም ሆነ ለባሮች፣ ለወጣትም ሆነ ለሽማግሌ፣ ለትልቅም ለትንሽ፣ ለነጭም ሆነ ለጥቁር፣ የሁሉም መሪና ትዕዛዙን መቀበል ግዴታ መሆኑን እወቁ። ትዕዛዙ መከበር አለበት። ቃሉን መስማትና መታዘዝ በአንድ አላህ ላመነ ሰው ሁሉ

ግዴታ ነው። ለርሱ የማይታዘዝና ያፈነገጠ የተረገመ ነው። እሱን የሚከተልና የሚታዘዝ የተባረከ ነው። በርሱ የሚያምን ሁሉ እውነተኛ አማኝ ነው።

ሕዝቦች ሆይ! በእንዲህ ዓይነት ስብስብ ፊት ለመቆም ይህ የመጨረሻዬ ነው። ስለዚህ ስሙኝ! ለጌታችሁ ትዕዛዝ እጅ ስጡ። አላህ እሱ ጌታችሁና አምላካችሁ ነው። ከአላህ በኋላ ከፊታችሁ የቆመው መልዕክተኛው ሙሐመድ ወሊዶችሁ (መሪያችሁ) ነው። ከኔ በኋላ ደግሞ ዓሊይ በአሊህ ትዕዛዝ መሠረት ወሊዶችሁና ኢማማችሁ ነው። ከዚያም በኋላ ከዓሊ ከሚወለዱት ዝርያዎቹ ኢማማህ (መሪነቱ) ይቀጥላል። አላህንና ነቢዩን የምትገናኙበት ቀን እስኪደርስ ድረስ በዚህ መልኩ ይቀጥላል።

ሰዎች ሆይ! የአላህ ቃል የሆነውን ቁርአን በደንብ አስተውሉ! አስተንትኑ! አያዎቹ በደንብ ይግባችሁ! ግልጽ በሆኑት አናቅጽ ላይ ተወያዩ። አሻሚና ግልጽ ባልሆኑ አንቀጾች ውስጥ አትግቡ። በአላህ እምልላችኋለሁ ማስጠንቀቂያዎቹን በትክክል የሚነግራችሁና ትርጉማቸውን በደንብ የሚተነትንላችሁ ከዚህ እጁን ፊት ለፊቴ ከፍ አድርጌ የማሳያችሁ ሰው (ዓሊይ) በስተቀር ሌላ ማንም ሰው አታገኙም። እናም እላችኋለሁ እኔ «ወሊይ» የሆንኩት ማንኛውም ሰው ዓሊይ «ወሊይ» ነው። እሱም

የአቡ ጊሊብ ልጅ፣ ወንድሜና ዋሲ (ተተኪዬ/ወራሼ/ምትኬ) ዓሊይ ነው። ዊላያነቱ (መሪነቱ) በላቀውና በኃያሉ አላህ ትዕዛዝ መሠረት ግዴታ ተደርጓል።»

በዚህ ንግግር ውስጥ ሌሎችም ኢማሞች በአጭሩ ተወስተዋል። በሌሎች ሐዲሶች ደግሞ በተብራራ ሁኔታ ተገልጸዋል።

ለምሳሌ በአንድ አጋጣሚ ላይ ቅዱሱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) ለኢማም ሁሴን የሚከተለውን ብለዋል፡-

«አንተ ኢማም፣ የኢማም ልጅና የኢማም ወንድም ነህ። ከአንተ የዘር ሐረግ የሚገኙ ዘጠኝ ኢማሞች ወደፊት ይኖራሉ። ከነዚህ ኢማሞች ዘጠነኛው የነሱ ቃእም (የሚነሳ) ነው።»

(አል-ቁንዱዚ፡- የናቢዑል መወደህ፡ ገጽ 168፣ አምርስታሪ፡- አርጀሁል መጣሊብ፡ ገጽ 448)

በአጠቃላይ ሲታይ ይህ ጉዳይ አንድ ተራ ሰው እንኳን መረዳት እንደሚችለው እጅግ ክብደት የተሰጠው ነገር እንደሆነና ለእስላም እጅግ አስፈላጊና አንገብጋቢ ጉዳይ በመሆኑ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ከአላህ የመጣውን ትዕዛዝ ለማድረስ አስፈላጊውን ዝግጅት ሁሉ እንዳደረጉ በግልጽ የተቀመጠ ነው።

ለዚህም ነው በሚንቀሳቀሰው የበረሃ የፀሐይ ንዳድ ውስጥ መድረክ ተሠርቶ ለሰዓታት የቆየ ንግግር በማድረግ መልዕክቱን በታላቅ አንክሮ ማስተላለፍ የተፈለገው። በመጀመሪያ ደረጃ የሳቸው መጨረሻ (በሞት የመለየት) ጊዜ መቃረቡን ከተናገሩ በኋላ የነበረባቸውን ኅላፊነትና ግዴታ በብቃት ስለመወጣታቸው ዕድምተኞችን ለምስክርነት እንዲህም ብለው ጠየቋቸው።

«እናንተ በራሳችሁ ላይ ካላችሁ ሥልጣንና መብት የበለጠ በናንተ ላይ መብትና ስልጣን አለኝ ወይስ የለኝም?»

በዚህን ጊዜ ሁሉም በአንድነት በእርግጥ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) በነርሱ የበለጠ መብት እንዳላቸው ምስክርነታቸውን ሰጡ። በዚህን ጊዜ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) እንዲህ አሉ፡-

«እኔ ወልደ የሆንኩት ማንም ሰው ዓሊይም ወሊዩ ነው።»

በመጨረሻም ለዓሊይ የሚከተለውን ዱአዕ አደረጉ፡-

«አላህ ሆይ ዓሊይን የወደደ ሁሉ ውደድ፣ ለዓሊይ ጠላቱ የሆነን ሁሉ አንተ ጠላቱ ሁን፣ ዓሊይን ለረዳ አንተ ረዳት ሁንለት፣ ዓሊይን የከዳ ሰው አንተ ከዳው (ዓሊይን ከመርዳት ያፈነገጠ እርዳታህን ንፈገው)»

ሥነ-ሥርዓቱ እንዳበቃ የሚከተለው የቁርአን አንቀጽ ወረደ፡-

الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ
الْإِسْلَامَ دِينًا

«በዛሬው ዕለት ሃይማኖታችሁን ለናንተ ምሉዕ
አደረኩለችሁ ፀጋዬንም በናንተ ላይ አሟላሁላችሁ
ኢስላምንም ኃይማኖታችሁ አድርጌ አረጋገጥኩላችሁ።»
(ቁርአን:- 513)

ይህ ከሰማይ የወረደው ንግግር ዓሊይ ኢማም ሆኖ በአላህ
በመመረጡ የሃይማኖት ምሉዕነት፣ የአላህ ፀጋ መሟላትና
ኢስላም እንደ ኃይማኖት በአላህ ማረጋገጫ ማግኘቱ
በግልጽ ያስቀምጣል።

ይህ ታላቅ ዜና ከሰማይ እንደመጣ አማኞቹ በየተራ
እየተነሱ ነቢዩ ባሉበት ለዓሊ የእንኳን ደስ አለህ
መልዕክትና ምስክርነታቸውን ሰጡ። ይህንንም አስመልክቶ
ብዙ ስንኞች ተቋጥረዋል፣ በርካታ ግጥም ተገጥሟል።
እነዚህ ክስተቶች በሙሉ በሐዲስ መጽሐፍት ተመዝግበው
ይገኛሉ። ቀጠል በማድረግ ዝርዝሩን ለማቅረብ ሙከራ
እናደርጋለን።

የገዲር ሐዲስ ሙተዋትር (ሰንሰለቱ ሳይቆረጥ በበርካታ ዘገባዎች የተገኘ መሆኑ)

ትክክለኛነታቸው ከተመሰከረላቸው የሱኒ መጽሐፍት የተወሰዱ ቀደም ሲል የተጠቀሰውን የነቢዩን ኸጥባ /ንግግር/ በሚመለከት የተጻፉ ቅንጭቦች እንደሚከተለው ማቅረብ አስፈላጊ ሆኖ ተገኝቷል።

«በመካከላችሁ ሁለት እጅግ ውድ የሆኑ ነገሮችን ትቼላችኋለሁ።

1. የአላህ መጽሐፍ (ቁርአን)
2. የቤተሰቤ አባል (አህሉል ቤይት) የሆኑ ዝርያዎቹ (እትረቲ)

እነዚህ ሁለቱ ኸውሰር (በጀነት ውስጥ ያለ ምንጭ) ላይ ከኔ ጋር እስኪገናኙ ድረስ በፍጹም አይለያዩም። እውነት እላችኋለሁ የኔ «ዋሊይ» አላህ ነው። እኔ ዳግሞ ለአማኞች «ዋሊይ» ነኝ።»

ከዚያም የዓሊይን እጅ ያዙና፡-

«እኔ ወሊይ ለሆንኩት ሁሉ ዓሊይ «ወሊይ» ነው።»

እነዚህ ሁለት ሐዲሶች «ሐዲስ አል-ሰቀሌይን» (የሁለቱ ውድ/የከበሩ ነገሮች ሐዲስ) እና የዊላያህ (የዓሊይ ነቢዩን ተክቶ መምራት) ሐዲስ በመባል ይታወቃሉ። ሁለቱ ሀዲሶች በአንድነትም በተናጠልም በመቶዎች በሚቆጠሩ የሀዲስ መሀራን ተዘግበዋል፤ ተወርተዋል።

ነዋብ ሲዲቅ ሐሰን ኻን ሐዲስ አል-ሰቀላይንና ሐዲስ አል-ዊላይን አስመልክቶ የሚከተለውን ብሏል፡፡

አል-ሐኪም አቡ ሰዲድ እንደሚለው የሁለቱ የክበሩ ነገሮች ሐዲስና «እኔ ወሊይ ለሆንኩት ሁሉ ዓሊይ ወሊይ ነው፡፡» የሚለው ሐዲስ ሙተዋትር ነው፡፡ ምክንያቱም በርካታ ቁጥር ያላቸው የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሰዓቦች ተመሳሳይ በሆነ መልኩ ስላወሩትና ስለዘገቡት ለትክክለኛነቱ ምንም ጥርጣሬ ሊኖር አይችልም፡፡ እነዚህን ሁለቱ ሀዲሶች ሙሐመድ ኢብን ጀሪር በሰባ አምስት (75) የተለያዩ ሰነዶች (ሰንሰለተ ሀዲስ) ከመዘገቡ ባሻገር «ኪታቡል ዊላይህ» የተሰኘ ራሱን የቻለ ወጥ መጽሐፍ ጽፏል፡፡ እንዲሁም ሰነዱን በተመለከተ አል-ሃፊዝ አል-ተዝሂቢ ራሱን የቻለ አንድ መጽሐፍ ጽፏል፡፡ ሀዲሱንም «ሙተዋትር» በሚሰኙ ሀዲሶች ጎራ ውስጥ በቀደምትነት አስቀምጠዋል፡፡ በተመሳሳይ ሁኔታ አቡል አባስ ኢብን ዑቅደህ የገዲር ኩምን ሀዲስ አንድ መቶ ሀምሳ (150) ሰንሰለተ-ሀዲስ (አስናድ) እንዳወሩትና በዚሁ ጉዳይ አንድ ሙሉ መጽሐፍ ጽፏል፡፡

(ሲዲቅ ሐሰን ኻን፡- መንሀጃል ውሱል፡ ገጽ 13)

አንዳንድ ፀሐፊዎች ግን የገዲር ኹምን ክስተት በተመለከተ ውዥንብር ለመፍጠርና ጥርጣሬን ለማሳደር ጥረት አድርገዋል፡፡

ነገር ግን ሐዲሱ መተዋትር መሆኑን አበክሮ መናገር ያስፈልጋል። ታዋቂው የእስላም ምሁር አላማ አል-አሚኒ በታዋቂው መጽሐፋቸው አል-ገዲር በመጀመሪያው ቅጽ ላይ ሙሉ ማጣቀሻዎችን ጨምሮ ይህንን ሀዲስ ያወሩትን የአንድ መቶ አሥር (110) ታዋቂ የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሰሀቦችን ስም ዝርዝር አስፍረዋል። ቀጥሎ እንዲያው ለምሳሌ ይሆን ዘንድ በመጀመሪያው የአረብኛ ፊደል አሊፍ ሥር ያሉትን ብቻ ለዋቢነት እንጥቀስ። የሞቱበት ጊዜ በዓመተ-ሂጅራ በቅንፍ ውስጥ ተቀምጧል።

1. አቡ ሌይላ አል-አንሷሪ (37)
2. አቡ ዘይነብ ኢብን ዓውፍ አል-አንሷሪ
3. አቡ ፈድለህ አል-አንሷሪ (38)
4. አቡ ቁዳማህ አል-አንሷሪ
5. አቡ ዐምራህ ኢብን ዐምር ኢብን ሙሃስን አል-አንሷሪ
6. አቡል ሀይስም ኢብን አል-ጠህያን
7. አቡ ራፊዕ አል-ቂብጢ (የነቢዩ ባሪያ)
8. አቡ ሱዌይብ ኸዋሊድ (ወይም ኸሊድ) ኢብን ኸሊድ አል-ሁሰሊ
9. ዑስማን ኢብን ዘይድ ኢብን ሀሪሳህ (54)
10. ኡብይ ኢብን ከዕብ አል-አንሷሪ (30 ወይም 32)
11. አስዐድ ኢብን ዙራረህ አል-አንሷሪ

12. አስማእ ቢንት ዑመይስ
 13. ኡሙ ሰለማህ (የቅዱሱ ነብይ (ሰ.ዐ.ወ/ ባለቤት)
 14. ኡሙ ሀኒእ ቢንት አቢ ጧሊብ
 15. አቡ ሐምዝ አነስ ኢብን ማሊክ አል-አንሷሪ
 16. አቡ በክር ኢብን አቢ ቁሃፋህ
 17. አቡ ሁሬይረህ
- (አል-አሚኒ:- አል-ገዲር፣ ቅጽ 1 ገጽ 14-8)

በተጨማሪም ከ84 የማያንሱ ታቢኢን (የሰሃቦች ተከታዮች) እላይ ከተጠቀሱት ሰሃቦች ይህንን ሀዲስ አውርተዋል። በአሊፍ (ኤ) ፊደል ሥር የተሰጡትን በጥቂቱ ለመጥቀስ ያህል፡-

1. አቡ ረሺድ አል-ሁብራኒ አል-ሻሚ
 2. አቡ ሰለማህ ኢብን ዐብድረህማን ኢብን ዐውፍ
 3. አቡ ሱለይማን አል-ሙአዝን
 4. አቡ ሷሊህ አል-ሰማን፣ ዘክዋን አል-መደኒ
 5. አቡ ዑንፈዋናህ አል-መዘኒ
 6. አቡ ዐብድረሂም አል-ክንዲ
 7. አቡል ቃስም፣ አስበግ ኢብን ኑባታህ አል-ተሚሚ
 8. አቡ ለይላ አል-ክንዲ
 9. ኢያስ ኢብን ኑደይር
- (አል-አሚኒ:- አል-ገዲር፣ ገጽ 62-63)

የሀዲስ ባለሙያዎች ይህንን ሀዲስ በሁሉም ዘመናት በመጽሐፎቻቸው ዘግበዋል። ለምሳሌ በሁለተኛው ምዕተ ዓመተ ህጅራ ይህንን ሀዲስ የዘገቡ ጸሐፊዎችና ምሁራን የሚከተሉት ናቸው፡-

1. አቡ መሐመድ ዐምር ኢብን ዲናር አል-ጁማሂ አል-መኪ (115 ወይም 116)
2. አቡ በክር መሐመድ ኢብን ሙስሊም ኢብን ዑብይድላህ አል-ቁሬይሺ አል-ዙህሪ (124)
3. ዐብዱልረህማን ኢብን ቃሲም ኢብን መሐመድ ኢብን አቢ በክር አል-ተይሚ አል-መደኒ (126)
4. በክር ኢብን ሰዋዳህ ኢብን ሱማማህ፣ አቡ ቱማማህ ኢል-በሰሪ (128)
5. አብዱላህ ኢብን አቢ ነጂህ፣ የሳር አል-ሰቀፊ፣ አቡየሳር አል-መኪ (131)
6. አል-ሀፊዝ ሙጊረህ ኢብን ሙካስም፣ አቡ ሒሻም አል-ዳቢ አል-ኸፊ (133)
7. አቡ አብዱል ረሂም ኻሊድ ኢብን ዘይድ አል-ጁማሂ አል-ሚስሪ (139)
8. ሐሰን ኢብን አል-ሐከም አል-ነኸኢ አል-ኩፊ (140)
9. ኢድሪስ ኢብን የዚድ፣ አቡ አብድላህ አል-ዐውዲ አል-ኩፊ

10. ያህያ ኢብን ሰዒድ ኢብን ሀያን አል-ተይሚ አል-ኩፊ
11. አል-ሐፊዝ አብዱልመሊክ ኢብን አቢ ሱለይማን አል-አርዘሚ አል-ኩፊ (145)
12. ዐውፍ ኢብን አቢ ጀሚላህ አል-ዐብዲ አል-ሀጆሪ አል-በስሪ (146)
13. ዐብይድላህ ኢብን ዐመር ኢብን ሐፍስ ኢብን ዓሲም ኢብን ኡመር ኢብን አል-ኸጣብ አል-ዐዳዊ አል-መደኒ (187)
14. ኑዐይም ኢብንል ሃኪም አል-መደይኒ (148)
15. ጠልሃ ኢብን ያህያ ኢብን ጠልሃ ኢብን ዐብይድላህ አል-ተይሚ አል-ኩፊ (148)
16. አቡ ሙሐመድ ከሲር ኢብን ዘይድ አል-አስላሚ (150)
17. አል-ሀፊዝ ሙሐመድ ኢብን ኢስሃቅ አል-መዳኒ (151 ወይም 152)
18. አል-ሀፊዝ ሙዐመር ኢብን ረሺድ፣ አቡ ዑርዋ አል-አዝዲ አል-በስሪ (153 ወይም 154)
19. አል-ሀፊዝ ሚእሳር ኢብን ኪዳም ኢብን ዛሂር አል-ሂለሊ አል-ረዋሲ አል-ኩፊ (153 ወይም 154)
20. አቡ ዒሳ ሐከም ኢብን አባን አል-ዐዳኒ (154 ወይም 155)

21. አብድላህ ኢብን ሸውሳብ አል-በልኸ. አል-በስሪ (157)
22. አል-ሀፊዝ ሹዕባህ ኢብን አል-ሀጃጅ፣ አቡ ቢስታም አል-ዋሲጢ (160)
23. አል-ሀፊዝ አቡል አላኦ፣ ካሚል ኢብን አል-ዐላኦ አል-ተሚሚ አል-ኩፊ (160)
24. አል-ሀፊዝ ሱፍያን ኢብን ሰዒድ አል-ሰውሪ፣ አቡ አብድላህ አል-ኩፊ (161)
25. አል-ሀፊዝ ኦስራኤል ኢብን ዩኑስ ኢብን አቢ ኢስሀቅ አል-ሰቢዒ አቡ ዩሱፍ (161)
26. ጃዕፊር ኢብን ዚያድ አል-ኩፊ አል-አህመር (165 ወይም 167)
27. ሙስሊም ኢብን ሰሊም አል-ነህዲ፣ አቡ ፈርማህ አል-ኩፊ
28. አል-ሀፊዝ ቀይስ ኢብን አል-ረቢዒ፣ አቡ ሙሐመድ አል-አሰዲ አል-ኩፊ (165)
29. አል-ሀፊዝ ሀማድ ኢብን ሰለማህ፣ አቡ ሰለማህ አል-በሰሪ (174)
30. አል-ሀፊዝ አብደላህ ኢብን ለሂዐህ፣ አቡ አብድረህማን አል-ሚስሪ (174)
31. አል-ሀፊዝ አቡ ዑዋኑህ አል-ወድዳህ ኢብን አብድላህ አል-የሽኩሪ አል-ዋሲቲ አል-በዘዝ (175 ወይም 176)

32. አል-ቃዲ ሸሪክ ኢብን አብድላህ፣ አቡ አብድላህ
አል-ነኸዲ አል-ኩፊ (177)
33. አል-ሀፊዝ አብድላህ (ወይም ዑብይድልህ) ኢብን
ዑብይዱረህማን (ወይም አብዱረህማን) አል-ኩፊ፣
አቡ አብድረህማን አል-አሽጃዲ (182)
34. ኑህ ኢብን ቀይስ፣ አቡ ረውህ አል-ሁደኒ አል-በስሪ
(183)
35. አል-ሙጠሊብ ኢብን ዚያድ ኢብን አቢ ዙሐይር
አል-ኩፊ፣ አቡ ጠሊብ (185)
36. አል-ቃዲ ሐሰን ኢብን ኢበራሂም አል-ዓናዚ፣ አቡ
ሐሺም (186)
37. አል-ሀፊዝ ጀሪር ኢብን አብድልሀሚድ፣ አቡ
አብድላህ አድዳቢ አል-ኩፊ አል-ራዚ (188)
38. አል-ፈድል ኢብን ሙሳ፣ አቡ አብድላህ አል-
መርወዚ አል-ስናኒ (193)
39. አል-ሀፊዝ ሙሐመድ ኢብን ጃዕፈር አል-መዳኒ
አል-በስሪ (193)
40. አል-ሀፊዝ ኢስማኒል ኢብን ዑሊያህ፣ አቡ ብሽር
ኢብን ኢብራሂም አል-አሰዲ (193)
41. አል-ሀፊዝ ሙሐመድ ኢብን ኢብራሂም፣ አቡ
ዐምር ኢብን አቢ ዐድይ አል-ሱለማ አል-በስሪ
(194)

42. አል-ሀይዝ ሙሐመድ ኢብን ኻዚም፣ አቢ
ሙዓዊያህ አል-ተሚሚ አል-ደሪር (195)
43. አል-ሀይዝ ሙሐመድ ኢብን ፉደይል፣ አቡ
አብድረህማን አል-ኩፊ (195)
44. አል-ሀይዝ አል-ወኪል ኢብን አል-ጀራህ አል-ሩዐሲ
አል-ኩፊ (196)
45. አል-ሀይዝ ሱፍያን ኢብን ዑዩይኑ፣ አቡ
ሙሐመድ አል-ሂላሊ አል-ኩፊ (198)
46. አል-ሀይዝ አብድላህ ኢብን ኑመይር፣ አቡ ሂሻም
አል-ሀመዳኒ አል-ኸሪፍ (199)
47. አል-ሀይዝ ሀነሽ ኢብን አል-ሀሪስ ኢብን ሰቂጥ አል-
ነኸዒ አል-ኩፊ
48. አቡ ሙሐመድ ሙሳ ኢብን ያዕቁብ አል-ዘማኢ
አል-መዳኒ
49. አል-አዕላ ኢብን ሰሊም አል-አታር አል-ኩፊ
50. አል-አዝረቅ ኢብን ዓሊይ ኢብን ሙስሊም አል-
ሀነፊ አብዱል ጀህም አል-ኩፊ
51. ሀኒአ ኢብን አዩብ አል-ሀናፊ አል-ኩፊ
52. ፉዳይል ኢብን መርዙቅ አል-አገር አል-ሩዐሲ አል-
ኩፊ (160)
53. አቡ ሐምዝ ሰዕድ ኢብን ዑብይዳህ አል-ሱለሚ አል-
ኩፊ

54. ሙሳ ኢብን ሙስሊም አል-ሂዛሚ አል-ሸይባኒ፣ አቡ ዒሳ አል-ኩፊ አል-ተሃን (ሙሳ አል-ሰጊር)
55. የዕቁብ ኢብን ጃዕፈር ኢብን አቢ ከሲር አል-ኦንሲሪ አል-መዳኒ
56. ዑስማን ኢብን ሰዕድ ኢብን ሙረህ አል-ቁሬይሺ፣ አቡ አብድላህ (አቡ ዓሊይ) አል-ኩፊ

(አል-አሚኒ አል-ገዲር፡፡ ገጽ 73-81)

ስለዚህ ይህ ሀዲስ በበርካታ የሀዲስ ዘጋቢዎች (ሩዋት) በየዘመኑ እየተወራ ሙተዎችር እንደሆነ ይዘልቃል ማለት ነው።

በሀዲስ መጽሐፍታቸው ውስጥ ይህንን ሀዲስ የዘገቡትን ምሁራንን በተመለከተ አል-አላማህ አሚኒ የ360 ምሁራንን ስም እንደዘረዘሩ መጥቀሱ ብቻ በቂ ነው ብዬ አምናለሁ። አንዳንድ ሰዎች የዚህን ሐዲስ ሰነድ (የፍሰቱ ስንሰለት) በተመለከተ ውዥንብር ለመፍጠር ሙከራ አድርገዋል። ማንኛውም የሀዲስ ተማሪ እንደሚያውቀው አንድ ሐዲስ ሙተዎችር (የሀዲሱ ፍሰተ-ስንሰለቱ ሳይቋረጥ በተለያዩ አቅጣጫ በተመሳሳይ መልኩ ከተወራ) ከሆነ የእያንዳንዱ ግለሰብ አስናድ ማየት የግድ አይደለም።

ቢሆንም የዚህን ውዥንብር መሠረተ-ቢስነት ለማሳየት የታዋቂ ሐዲስ ባለሙያዎችን (መሐድሱን) ሐሳብ ቀጥሎ በአጭሩ አቀርባለሁ።

የገዲር ሐዲስ ሰነዶች (አስናድ)

ሀ/ አል-ሀፊዝ አቡ ዒሳ አል-ተሚሲ (279 ሂ.ፎ.) ሰሂህ በተባለው ሥራቸው (ከ6 ሰሂሆች አንዱ የሆነ) የሚከተለውን ብለዋል፡፡

«ይህ ሀዲስ ጥሩ (ሐሰን) እና ትክክለኛ (ሰሂህ) ነው፡፡»
(አል-ተሚሲ አል-ሰሂህ፣ ቅጽ 2፡ ገጽ 298)

ለ/ አል-ሀፊዝ አቡ ጃዕፈር አል-ጠሃዊ (321 ሂ.ፎ.) «ሙሽክሉል አሳር» በተባለ ሥራቸው ውስጥ እንዲህ ብለዋል፡፡

«ይህ ሐዲስ ሰነዱ ትክክለኛና ሐዲሱን ያወሩትን ሰዎችን በሚመለከት ምንም ወቅት ትችት ያልቀረበበት ነው፡፡»
(አል-ጠሃዊ፡- ሙሽክሉል አሳር፣ ቅጽ 2፡ ገጽ 308)

ሐ/ አቡ ኡብድላህ አል-ሐኪም አል-ኒሳቡሪ (405 ሂ.ፎ.) «ሙስተድረክ» በተባለው መጽሐፋቸው ውስጥ ይህንን ሀዲስ በተለያዩ ሰነዶች ተርክዋል፣ ይህ ሐዲስ ሰሂህ ነው ብለዋል፡፡ (አል-ሐኪም፡- አል-ሙስተድረክ፣ ቅጽ 3፡ ገጽ 109-10)

መ/ አቡ ሙሐመድ አህመድ ኢብን ሙሐመድ አል-ዓሰሚ የሚከተለውን ብለዋል፡፡

«ይህ ሐዲስ በህዝቡ ተቀባይነት ያገኘና መርሆዎችን ያገናዘበ ነው፡፡» (አል-አሚኒ፡- አል-ገዲር፣ ቅጽ 1፡ ገጽ 295)

በተመሳሳይ ሁኔታ ቀጥሎ የቀረቡት የሀዲስ ምሁራን (በመቶዎች ከሚቆጠሩ እነዚህ ምሁራን በጥቂቱ) ሐዲሱ ሰሂህ እንደሆነ ጠቅሰዋል፡፡ እነሱም፡-

1. አቡ አብድላህ አል-መሐመዲ አል-በግዳዲ «አማሊ» በተሰኘ ሥራቸው ውስጥ
2. ኢብን ዓብድልበር አል-ቁርጡቢ «አል-ኢስቲዓብ» ውስጥ
3. ኢብንል መጋዚሊ አል-ሻፊዲ በ «አል-መናቂብ» ውስጥ
4. ሲብጥ አል-ጀውዚ በ «ተዝኪረቱል ኸዋሰል ኡመህ» ውስጥ
5. አቡል ፈረጅ ኢብን አል-ጀውዚ በ «አል-መናቂብ» ውስጥ
6. አቡ ሐሚድ አል-ጋዛሊ በ «ሲሩል ዓለሜይን» ውስጥ
7. ኢብን አቢል ሐዲድ አል-መ-ዕተዝሊ «ሸርሁል ነህጁል በለጋህ» ውስጥ
8. አቡ አብድላህ አል-ገንጂ አል-ሻፊዲ በ «ኪፋያቱ ጣሊብ» ውስጥ
9. አቡ መካሪም ዓላኡል ዲን አል-ሲምናኒ በ «ኡርወቱል ውስቃ» ውስጥ

10. ኢብን ሐጀር አል-ዓስቀላኒ በ «ተህዘቡል ተህቢብ» ውስጥ
11. ኢብን ኸሲር አል-ድመሽቂ በ «ታሪክ» ውስጥ
12. ጀላሉዲን አል-ሱዩጡ
13. አል-ቀሰጠላኒ በ «አል-መዋሂቡል ሰዱኒያህ» ውስጥ
14. ኢብን አል-ሐጀር አል-መኪ በ «አል-ሰዋእቁል ሙህሪቀህ» ውስጥ
15. አብዱልሀቅ አል-ዳህላዊ በ «ሸርሁል ሚሽካት» ውስጥ 5 ሌሎች ብዛት ያላቸው ምሁራን።

(አል-አሚኒ፡- አል-ገዲር ቅጽ 1፡ ገጽ 294-313)

እዚህ ላይ መገንዘብ ያለብን እላይ የተዘረዘሩት ስሞች በሙሉ የሱኒ ምሁራን መሆናቸውንና በሱኒ የሐዲስ ቃላት አጠቃቀም አንድ ሐዲስ «ሰሂህ» (ትክክለኛ) የሚባለው ዓድል መሆናቸው የተመሰከረላቸውና ልዩ የማስታወስ ችሎታ ባላቸው የሐዲስ ተራኪዎች የሐዲሱ ትረካ ፍሰት ሳይቋረጥ ሲወራ ወይም ሲዘገብና ምንም እንኳን ያልታየበትና ያልተለመደ (ሸዝ) ያልሆነ ከሆነ ነው።

(ሱብሂ አል-ሳሊህ፡- ዑሉሙል ሀዲስ ወ መ-ስጠለሃቱሁ፣ ገጽ 145)

እላይ የተጠቀሱት መስፈርቶች በሐዲሱ ሰነድ ውስጥ ከተገኙና ነገር ግን የአንዱ ወይም ከአንድ በላይ የሆኑ

ተራኪዎች የማስታወስ ችሎታቸው ለሰሂህ ሐዲስ ከሚፈለገው ቦታች ከሆነ ሐዲሱ «ሐሰን» (ጥሩ) ተብሎ ይሰየማል። (ገጽ 156)

ስለዚህ የሱኒ ምሁራን የገዲር ሐዲስ ተራኪዎች (ዘጋቢዎች) «ሰሂህ» ነው ሲሉ ተራኪዎቹ ዓድል መሆናቸው የተመሰከረላቸውና (በእምነታቸውም ሆነ በተግባራቸው እንከን ያልታየባቸው)፤ ፍጹም የሆነ የማስታወስ ችሎታ ያላቸው፤ እንዲሁም ሐዲሱ እንከን የሌለውና ያልተላመደ (እንግዳ) ያልሆነ ማለታቸው ነው።

የ «መውላ» አጠቃላይ ትርጉም

ሱኒዎች የገዲርን ሀዲስ ትክክለኛነት ማስተባበል ወይም መካድ ስላልቻሉ የሀዲሱን ቦታና አስፈላጊነት በቃላት ጫወታ ለማዳከም ይጥራሉ። ይህም በሀዲሱ ውስጥ «መውላ» የሚለው ቃል «ወዳጅ/ጓደኛ» ማለት ነው ብለው ይተረጉማሉ። ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ማወጅ የፈለጉትም፡- «እኔ ወዳጅ የሆንኩት ሁሉ ዓሊም ወዳጅ ነው» የሚል ነው ብለው ይናገራሉ።

ነገር ግን በዕለቱ ገዲር ከነበሩ ሰዎች ውስጥ አንድም ሰው ቃሉን በዚህ መልኩ የተረዳ የለም። ታዋቂው የነቢዩ

(ሰ.ዐ.ወ) ገጣሚ ሐሳን ኢብን ሳቢት በዕለቱ ስንኝ ቋጥሮ በታዳሚው ፊት እንደሚከተለው አንብቦ ነበር።

فقال له قم يا على فأننى رضيتك من بعدى إماما وهاديا

ነቢዩም (ሰ.ዐ.ወ) ለዓሊይ አሉት፣ ተተኪ ሊያደርጉት የምስራች ሊነግሩት «ዓሊ ሆይ! ተነስና ቁም!» ብለው አዘዙ። «ኢማምና መሪ ላደርግህ ወደድኩኝ» ብለው ተናዘዙ።

የሹመቱን ሥነ-ሥርዓት ከተከታተሉት ታዳሚዎች ውስጥ አንዱ የሆነው ኡመር ኢብን ኸጣብ ለዓሊይ የእንኳን ደስ ያለህ መልዕክት ያደረሱት በዚህ መልኩ ነበር።

هنيئاً لك يا ابن أبى طالب ، أصبحت وأمسيّت مولى كل

مؤمن ومؤمنة

«የአቡ ሂሊብ ልጅ ሆይ! እንኳን ደስ ያለህ በዛሬው ዕለት የሁሉም ወንድና ሴት አማኞች መውላ ለመሆን በቃህ።»

«መውላ» የሚለው ቃል ትርጉም «ወዳጅ» ከሆነ የእንኳን ደስ ያለህ መልዕክቱ ለምን አስፈለገ? ኡመር «በዛሬው ዕለት (በአንድ ቀን ውስጥ) የሁሉም መውላ መሆን በቃህ» ሲል ዓሊይ ከዛ በፊት የሁሉም አማኞች ጠላት ነበር ማለት ነው?

ኢማም ዓሊይ (ዐ.ሰ) ራሱ ለሙዓዊያህ እንዲህ ብሎ ጽፏል፡-

«...የአላህ መልዕክተኛ (ሰ.ዐ.ወ) በአንተ ላይ ስልጣን ያለኝ መሆኑን በዕለተ ገዲር ኹም አረጋግጠውልኛል፡፡»

(አል-አሚኒ፡- አል-ገዲር፣ ቅጽ 1፡ ገጽ 340)

በተጨማሪም ብዙ የነብዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሰህቦች በግጥማቸው ውስጥ «መውላ» የሚለውን ቃል «ኢማም/መሪ/ገዢ» የሚል ትርጉም ባለው አገባብ ተጠቅመዋል፡፡

ስፍር ቁጥር የሌላቸው የቁርአን፣ የአረብኛ ቋንቋ ሰዋሰውና የሥነ-ጽሁፍ ምሁራን «መውላ» የሚለውን ቃል «አውላ» በሚለው ቃል ተርጉመዋል፡፡ «አውላ» ማለት ደግሞ፡ «በላጭ፣ ብዙ የሚገባው፣ የበለጠ ትክክለኛ፣ በጣም ተገቢ የሆነ» እንደማለት ነው፡፡ ይህንን በተመለከተ የሚከተሉትን ምሁራን ለእማኝነት መዘርዘር ይቻላል፡፡

- አል-ኸጢብ አል-ጠብሪዚ፡ ሚሸካቱል ሙሳቢህ፡ ገጽ 557፣
- ሚር ኸዋድ፡ ሀቢቡል ሲየር፣ ቅጽ 1፣ የግርጌ መስታወሻ 3፡ ገጽ 144
- አል-ጠበሪ፡- አል-ዊላያህ
- አል-ራዚ፡- አል-ተፍሲሩል ከቢር፣ ቅጽ 12፡ ገጽ 49-50
- አህመድ፡- አል-ሙስነድ፣ ቅጽ 4፡ ገጽ 281

- ኢብን አቢ ሼይባህ:- አል-ሙስኑፍ
- አቡ ያዕላ:- አል-ሙስኑፍ
- አህመድ ኢብን ዑቅባህ:- አል-ዊላያህና ሌሎች

በተጨማሪም ለበለጠ ዝርዝር አል-አሚኒ:- አል-ገዲር፡ ቅጽ 1፡ ገጽ 270 - 283 ይመልከቱ።

1. ኢብን አባስ:- (አል-ዱሩል መንሱር፣ ቅጽ 5፡ ገጽ 355)
2. አል-ከልቢ (በ አል-ራዚ:- ተፍሲሩል ከቢር ቅጽ 29፡ ገጽ 227፣ አል-አሱሲ:- ሩሁል መዓኒ፣ ቅጽ 27፡ ገጽ 178፡ ውስጥ እንደተጠቀሰ)
3. አል-ፈራ (በ አል-ራዚና አል-አሱሲ ውስጥ በተመሳሳይ ቅጽ ላይ የተጠቀሰ)
4. አቡ ዑባይዳህ ሙዓመር ኢብን ሙስና አል-በስሪ (አል-ራዚ፣ አል- አሽረፍ አል-ጁራኒ:- ሸርሁል መዋቅፍ፣ ቅጽ 3፡ ገጽ 271)
5. አል-አሽፈሽ አል-አውሰት (በኒሃየቱል ዑቁል ውስጥ)
6. አል-ቡኻሪ (በአል-ሰሂህ፣ ቅጽ 7፡ ገጽ 240)
7. ኢብን ቁጠይባህ (በ አል-ቁረተይን፣ ቅጽ 2፡ ገጽ 164)
8. አቡል አባስ ሰዕሰብ (በአል-አዛኒ:- ሸርሁል ሰብዓህ አል-ሙዕሊቀህ ውስጥ)
9. አል-ጠበሪ (ተፍሲር፡ ቅጽ 9፡ ገጽ 117)
10. አል-ዋሂዲ (አል-ወሲት)
11. አል-ሰዕለቢ (አል-ከሻፍ ወል በያን)

12. አል-ዘመኸሽሪ (አል-ከሻፍ፡ ቅጽ 2፡ ገጽ 435)
 13. አል-በይደዊ (ተፍሲር፡ ቅጽ 2፡ ገጽ 497)
 14. አል-ነሰፊ (ተፍሲር፡ ቅጽ 4፡ ገጽ 229)
 15. አል-ኸዘኒን አል-በግዳዲ (ተፍሲር፡ ቅጽ 4፡ ገጽ 229)
 16. ሙሐቡል ዲን አፈንዲ (ተንዚሁል አያት)
- (አል-አሚኒ፡ አል-ገዳር፡ ገጽ 344-350 ለዝርዝር ይመልከቱ)

የ«መውላ» ዐውዳዊ ትርጉም

እስቲ አሁን ደግሞ «መውላ» የሚለው ቃል ከሐዲሱ ዐውድ (ቃሉ በሐዲሱ ውስጥ ያለው አገባብ ቦታና ሁኔታ) ሊገኝ የሚገባ ትርጉምን እንመርምር። አንድ ቃል ከአንድ በላይ ትርጉም የሚኖረው ከሆነ ትክክለኛ ትርጉሙን የማግኘት ዋነኛው ዘዴ ተዛማጅ ትርጉሙንና አገባቡን ወይም ዐውዱን ትርጉሙን በማስተዋል ነው።

በሐዲሱ ውስጥ ከቃሉ ጋር የሚዘመዱ ብዙ ሁኔታዎች ያሉ ሲሆን ከአገባቡ የምንረዳው ብቸኛው ትርጉም «መሪ/ገዢ» የሚለውን ትርጉም በግልጽ እንደሚያስቀምጥ ለመረዳት አያዳግትም።

ከነዚህ ተዛማጅ አባባሎች በጥቂቱ ለመግለጽ እንደሚከተለው መከራ ተደርጓል።

አንደኛ፡- ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) በአዋጁ መግቢያ ላይ ታዳሚውን የጠየቁት ጥያቄ፡- «አለስቱ አውላ ቢኩም ሚን አንፋሲኩም?» «እናንተ በራሳችሁ ላይ ካላችሁት መብት ወይም ስልጣን እኔ በናንተ ላይ መብት የለኝም?» ዕድምተኞቹም አሉ፡- «አዎ! በእርግጥ አዎ!» ቀጠል በማድረግ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የሚከተለውን አወጁ፡-

من كنت مولاه فهذا على مولاه

«እኔ «መውላ» የሆንኩት ማንኛውም ሰው ይህ ዓለይም «መውላው» ነው»

ያለምንም ጥርጥር በዚህ አዋጅ ውስጥ «መውላ» የሚለው ቃል ««አውላ ቢኩም» እናንተ በራሳችሁ ላይ ካላችሁ ስልጣን የበለጠ እና በናንተ ላይ ስልጣን/መብት የለኝም ወይ?» ከሚለው ሐረግ ጋር ተመሳሳይ ትርጉም ይኖረዋል፡፡

ቢያንስ 64 የሱኒ ሙሐዲሶች የመግቢያውን ጥያቄ ዘግበዋል፡፡ ከነዚህ ምሁራን ውስጥ አህመድ ኢብን ሀንበል፣ ኢብን ማጀህ፣ አል-ነሳኢ እና አል-ቲርሚዚ ይነኙበታል፡፡

(አል-አሚኒ፡- አል-ገዲር፡ ገጽ 370-371)

ሁለተኛ:- ከአዋጁ በኋላ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ያደረጉት ዱአዕ:-

اللهم وال من والاه وعاد من عاداه وانصر من نصره

واخذل من خذله

«አላህ ሆይ! ዓሊይን የወደደ ሰው ውደደው፣ ለዓሊይ ጠላት ለሆነ ሰው አንተ ጠላቱ ሁነው፣ የሚረዳውን ሰው እርዳው፣ የሚክደውን ሰው ክዳው።»

ይህ ዱአዕ (ፀሎት) የሚያሳየው በዛን ዕለት ዓሊይ የተሰጠው ኃላፊነት አንዳንዱን ሰው ጠላቱ ሌላውን ደግሞ ወዳጁ እንደሚያደርግና ኃላፊነቱን ለመወጣት ደግሞ አጋጦችና ተባባሪዎች እንደሚያስፈልጉት ነው። እንዲህ ዓይነቱ ኃላፊነት ደግሞ በመሪነትና በአመራር ቦታ ላይ ለሚሆን ሰው እንጂ ሌላ ሊሆን አይችልም።

«ወዳጅነትን» ለመመስረት የአጋሮች/ረዳቶች አስፈላጊነት ምን ይሆን? ወዳጅነትን ለመፍጠር ረዳት አስፈልጎ ያውቃል?

ሦስተኛ:- ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ለዕድምተኞቹ ያስታወቁት የአላህ ጥሪ:-

«በቅርቡ በአላህ ሳልጠራ አልቀርምና እኔም ለጥሪው ምላሽ እሰጣለሁ።»

ይህ ደግሞ በግልጽ የሚያሳየው ከነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሞት በኋላ ለሙስሊሙ መሪ የሚሆን ሰው ለመሾም ቅድሚያ ሆኔታውን እያዘጋጁ መሆኑን ነው።

አራተኛ፡- የሰሃቦቹ ለዓሊይ የእንኳን ደስ ያለህ መልዕክት መናገርና ደስታቸውን መግለጽ የአዋጁን ትክክለኛ ትርጉም ለመጠርጠርና ውዥንብር ለመፍጠር ያለውን ክፍተት በሙሉ ይዘጋሉ።

አምስተኛ፡- ክስተቱ፣ ቦታና ጊዜው እስቲ አስቡ! ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) በጠራራ ፀሐይ በእኩለ ቀን፣ በድካም የዛሉትን ከመቶ ሺህ በላይ የሚገመቱ መንገደኞችን ጉዞአቸውን እንዲገቱ ሲያደርጉና አሸዋው በሚለበልበው የአረቢያ በረሃ ውስጥ በእሾሃማ ቦታ ላይ እንዲኮሰኩሉ ሲያደርጉና የግመል ኮርቻ በማነባበር ከፍ ያለ መድረክ ሲዘጋጅ።

ይህ ከሆነ በኋላ እስቲ ደግሞ አስቡት ነቢዩ ረዥም የሆነ ንግግር ካደረጉ በኋላ፣ ከዚህ ሁሉ ዝግጅት በኋላ በመጨረሻ፣ «እኔን የሚወደኝ ሰው አሊይን መውደድ አለበት» ወይም «እኔ ወዳጅ የሆንኩት ሰው ሁሉ ዓሊይም ወዳጁ ነው» በማለት ሲያውጁ።

ለመሆኑ እንዲህ ዓይነቱ አስተሳሰብ ለጤነኛ አዕምሮ ይዋጣል? በጭራሽ! ነገር ግን አንዳንድ ሰዎች በዚህ በማይመስል ጨቅላ በሆነ ባህሪ ነቢዩን (ሰ.ዐ.ወ) ለመውቀስ ሲጣጣሩ ይስተዋላሉ።

«መውላ» የሚለው ቃል ትርጉሙ «ወዳጅ» ከሆነ የእንኳን ደስ ያለህ መልዕክቱ ለምን አስፈለገ? ኡመር በዛሬው ዕለት (በአንድ ቀን/ ውስጥ/ የሁሉም መውላ ለመሆን በቃህ ሲል ዓሊይ ከዛ በፊት የሁሉም አማኞች ጠላት ነበር ማለት ነው?

ኢማም ዓሊይ (ዐ.ሰ) ራሱ ለሙዓዊያህ እንዲህ ብሎ ጽፏል፡-

«...የአላህ መልዕክተኛ (ሰ.ዐ.ወ) በአንተ ላይ ስልጣን ያለኝ መሆኑን በዕለተ ገዲር ሹም አረጋግጠውልኛል።»

(አል-አሚኒ፡ አል-ገዲር፣ ቅጽ 1፡ ገጽ 340)

በተጨማሪም ብዙ የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሰዓቦች ግጥማቸው ውስጥ «መውላ» የሚለውን ቃል ኢማም (መሪ) ገዢ የወል ትርጉም ባለው አገባብ ተጠቅመዋል።

ስፍር ቁጥር የሌላቸው የቁርአን፣ የአረብኛ ቋንቋ ሰዋሰውና የሥነ-ጽሑፍ ምሁራን «መውላ» የሚለውን ቃል «አውላ» በሚለው ቃል ተርጉመዋል። «አውላ» ማለት ደግሞ «በላጭ፣ ብዙ የሚገባው፣ የበለጠ ትክክለኛ፣ በጣም ተገቢ የሆነ» እንደማለት ነው።

ዓሊ (ዐ.ሰ) የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) «አካል»

የዓሊይ ኢብን አቢ ሚሊብን ኢማምነት ወይም መሪ መሆንን በተመለከተ በርካታ የቁርአን አናቅጽ አሉ። ሁሉንም እዚህ ቦታ ላይ መዘርዘር የማይቻል ነው። ነገር ግን የ«መብሀላ»ን ክስተት መግለጽ አስፈላጊ ይሆናል። «መብሀላ» ማለት ሁለት ቡድኖች በአንድ ጉዳይ ላይ ሳይስማሙ ሲቀርና እውነታው ሲገለጽ ሐቁን ከመቀበል ይልቅ አንዱ ቡድን ሲክድ፣ ከሁለቱ ቡድኖች በካሃዲው ወይም ውሸታሙ ላይ እርግማን ይወርድ ዘንድ በአላህ ፊት የመረጋገም ሥርዓት ነው። የመብሃላ ክስተት የተከሰተው በ9ኛው ሂጅራ ነበር።

በዚህ ወቅት (9ኛው ህጅሪያ) 14 አባላት ያሉት የክርስቲያኖች ልዑካን ቡድን ነቢዩን (ሰ.ዐ.ወ) ለማግኘት ነጅራን ከተባለ ቦታ ይመጣሉ። ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ)ን እንዳገኙ፡- «አያሱስን (ዒሳ) በተመለከተ ያለህ ሐሳብ ምንድን ነው?» ብለው ጠየቁ።

ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) እንዲህ ብለው መለሱ፡- «ሃሬ ዕረፍት ውሰዱና ከዚያ በኋላ ምላሹን ታገኛላችሁ» አሏቸው።

በሚቀጥለው ቀን ኢየሱስን (ዒሳ) ከሦስተኛው ሱራ ሦስት የቁርአን አንቀጾች ተገለጡ።

ክርስቲያኖቹ (ነሷራዎች) ግን ለጠየቁት ጥያቄ በቁርአን የተሰጠውን መልስ አስተባብለው በቀድሞ አቋማቸው

(እምነታቸው) ሲፀኑ፤ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የሚከተለውን የቁርአን አያህ ቀሩ (በቃል አነበቡ)። (ቁርአን 3፡ 59-61)።

فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ

أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ

فَنَجْعَلَ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ ﴿٦١﴾

«(እውነቱን የሚገልጽ) እውቀት ወደ አንተ ከመጣ በኋላ እሱን (ዒሳ) በተመለከተ ከአንተ ጋር ለሚከራከሩት እንዲህ በላቸው፡-»

«ኑ፤ ልጆቻችንና ልጆቻችሁን፤ ሴቶቻችንና ሴቶቻችሁን፤ እራሳችንና እራሳችሁን ጠርተን (በጌታ ፊት) ዝቅ ብለን ዱክዕ (ፀሎት) እናድርግና በአስተባባዮቹ (ውሽታሞች) ላይ (እርግማን ይወርድ ዘንድ) በአላህ ፊት እንረጋገጥ።»»
(ቁርአን 3፡61)

በሚቀጥለው ቀን በአንድ ወገን ክርስቲያኖች ሲገኙ በሌላው ወገን ደግሞ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሁሌንን በዕቅፍ ይዘው፤ ሐሰንን እጁን ይዘውት ከጎናቸው እየተራመደ፤ ከቤታቸው ወጡ። ከኋላቸው የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ልጅ ፋጡማና ከርሷ ኋላ ደግሞ ዓሊይ ይገኛል።

ክርስቲያኖቹ እነዛ አምስቱን ንጹህ ነፍሶች ሲያዩ ከተወጠነው ሙባሃላ (መረጋገም) ታቅበው ከነቢዩ ጋር ወደ ስምምነት ለመምጣት ተገደዱ።

በዚህ አንቀጽ ውስጥ እንደ ጃቢር ኢብን ኡብድላህ አል-አንሳሪ «ልጆች» የሚለው ቃል ኢማም ሐሰንና ኢማም ሁሴንን የሚመለከት ሲሆን «ሴቶች» የሚለው ደግሞ ፋጡማን የሚመለከት ነው። «አራሳችን» (አንፋስና) የሚለው ደግሞ ቅዱሱን ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) እና ዓሊይ ኢብን አቢ ሚሊብ (ዐ.ሰ) ይወክላል። ስለዚህ በሙባሃላ አንቀጽ ውስጥ ዓሊይ ኢብን አቢ ሚሊብ (ዐ.ሰ) እንደ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) «አካል» ተቆጥሯል ማለት ነው። ቅጽ 2፡ ገጽ 38፣ አል-ዋሂዲ፡-አስባቡ ኑዙል፡ ገጽ 40፣ አል-ሱዩጢ አል-ዱረል መንሱር

ይህ የሚያመለክተው ደግሞ በነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ላይ የበላይነትን መሻት በህግ የተከለከለ እንደሆነ ሁሉ በዓሊይ ላይም የበላይነትን መፈለግ (ከነቢዩ አካል መሆኑ እየታወቀ) ክልክል ይሆናል ማለት ነው። ይህ ደግሞ የሆነው በአላህ ቃል መሠረት ነው። በዓሊይ ላይ የበላይነትን መቀዳጀት የፈለገ ማንም ሰው በመሠረቱ በነቢዩ ላይም የበላይነትን እንደመፈለግ ማለት ነው።

ሀዲሶች

በገዲር ኹም ከተደረገው አዋጅ በኋላ የዓሊይ ኢብን አቢ ሚሊብን ኸሊፋነትና ኢማምነትን እውነታ ለማረጋገጥ መረጃ መስብሰብ አስፈላጊ ሆኖ ባይታይም የተወሰኑ ሐዲሶችን ለእማኝነት መጠቃቀስ አይከፋም በሚል ህሳቤ የሚከተሉት ሐዲሶች ቀርበዋል፡፡

በሐዲስ አል-ሰቀለይን ውስጥ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የማከተለውን ብለዋል፡-

«ሁለት ከባባድ ነገሮችን በመካከላችሁ ትቺላችኋለሁ፡፡ እነዚህም የአላህ መጽሐፍ (ቁርአን) እና የኔ አህሉል ቤይት (ቤተሰቤ) ናቸው፡፡ ሁለቱን አጥብቃችሁ ከያዛችሁ፣ ሁለቱን መከተልና መታዘዝ እስካልተዋችሁ እስካልከዳችሁ ድረስ በፍጹም የተሳሳተ መንገድ አትሄዱም፡፡ እነዚህ ሁለቱ ደግሞ በፍጹም አይለያዩም፣ በከውሰር ላይ እኔን እስኪገናኙ ድረስ»

አሁን ደግሞ ዓሊይ (ዐ.ሰ) ከአህሉል በይት አንዱ መሆኑ ብቻ ሳይሆን የቤተሰቡ (አህሉል በይት) መሪና ሀላፊ መሆኑን ሁሉም እጅ ይሰጣል፡፡ ስለዚህ ለሱ መታዘዝ ግዴታ ስለመሆኑ በሁሉም የኢስላም መዝሐቦች አጠቃላይ ተቀባይነት ባላቸው ሐዲሶች ማረጋገጥ ተችሏል፡፡ (ይህ

ሐዲስ በአብዛኛው የሐዲስ መጽሐፈት ውስጥ ይገኛል።
ለምሳሌ፡- አል-ቲርሚዚ፡- አል-ሰሂህ፣ ቅጽ 2፣ ገጽ 308፣
ኢብንል አሲር፡- አብዱል ጋበህ፣ ቅጽ 2፣ ገጽ 12፣ አል-
ሰብጢ፡- አል-ዱሩል መንሰር፣ ቅጽ 6፣ ገጽ 7፣ አል-መተቂ
አል-ሀንዲ፣ ከገዙስ አማል (ሃይደርባድ 1312 ሂጅራ/ ገጽ
48 ይመልከቱ)።

በተጨማሪም ደግሞ «ሀዲስ አል-መንዝለህ» (የደረጃ) ቦታ
ሀዲስ በመባል የሚታወቅ ሀዲስ አለ። በተቡክ ዘመቻ
ወቅት (በረጅብ) (7ኛው የጨረቃ ወር) 9ኛው ሂጅራ/ ነቢዩ
(ሰ.ዐ.ወ) ዓሊይን (ዐ.ሰ) በመዲና ላይ ወክለው ከዘመቻው
አስቀሩት። በዚህን ጊዜ ዓሊይ በድንጋጤና በቁጭት
ተውጦ።

«ወደ ኋላ አያስቀሩኝ ነው?» ብሎ ጠየቀ። ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ)
እንዲህ ብለው መለሱለት፡-

«ዓሊይ ሆይ! ከኔ በኋላ ነቢይ ያለመኖሩ በስተቀር አንተ
ከእኔ አንፃር ያለህ ቦታ ሐሩን ከሙሳ (ሙሴ) አንፃር ካለው
ቦታ ጋር አንድ መሆኑ አያስደስትህም?»

በዚህ ሐዲስ ውስጥ ነብዩ የገለጹት ሙሳ የአላህ ትዕዛዛት
ለመቀበል ከህዝቡ ተለይቶ ሲሄድ ሐሩን የህዝቡን ጉዳይና
ደህንነት እንዲከታተል ወደ ኋላ ትቶት እንደሄደ ሁሉ
ነቢዩም (ሰ.ዐ.ወ) ለተቡክ ዘመቻ ሲሄዱ ዓሊይ መዲና ላይ

ሆኖ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) በሌሉበት የኢስላምን ጉዳይ እዲከታተል መወከላቸውን ነው።

(ኢብን ማጀህ፡- አል-ሱኅን፣ ገጽ 12፣ አህመድ፡- አል-መስኒድ ቅጽ 2፣ ገጽ 174፣ አል-ኮሳኢ፡- አል-ኸሳኢስ፣ ገጽ 15-16 አል-ጠሃዊ፡- ሚሽኮቱል አሳር፡ ቅጽ 2፣ ገጽ 309፣ አል-ሙሂብ አል-ጠበሪ፡- ዞኒኢፋል ዑቅባህ፡ ገጽ 63)

ከዚህ በተጨማሪ ደግሞ የሱራህ አል-በራክ (9ኛው ሱራ) አንቀጾችን በመካ ሰዎች ላይ መቅራትና መልዕክቱን የማስተላለፍ ክስተት ነው። በመጀመሪያ አቡ በክር በመካ ጣዖት አምላኪዎች ፊት አንቀዶችን ለማሳወቅ ተልከው ነበር። በኋላ ግን ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ዓሊይ ሱራውን (የቁርአንን ምዕራፍ) ከአቡ በክር ተቀብሎ እራሱ መካ ላይ እንዲያስተዋውቅ አደረጉ።

አቡ በክር መካ ለመድረስ ግማሽ መንገድ እንደቀራቸው እንዲመለሱ ተደረጉ። በዚህን ጊዜ አቡ በክር ሱራውን ለመካ ሰዎች እንዳያዳርስ የሚከለክል የቁርአን አንቀጽ ወይም ትዕዛዛት ወርዶ እንደሆነ ጠየቁ። ከዚያም ቅዱሱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) እንዲህ በማለት መለሱ፡-

«ጅብሪል (ገብርኤል) ወደኔ መጥቶ ይህንን መልዕክት አንተ ራስህ ወይም ከአንተ የሆነ ሰው ካልሆነ በስተቀር ሌላ ማንም ሰው ማስተላለፍ የለበትም ብሎ ነገረኝ፡፡»

(አል-ሰዩጢ፡- አል-ዱሩል መንሱር፣ ቅጽ 6፣ ገጽ 209፣ አል-ጠበራ፣ አል-ተፍሲር፣ ቅጽ 10፣ ገጽ 47፣ አል-ነሰኢ፣ አል-ኸሳኢስ፣ ገጽ 20)

ቀጥሎ የተጠቀሰው ሐዲስም ከዚህ የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ድንጋጌዎች መወሰድ ያለበትን መመሪያ አስመልክቶ ግልጽ ማስረጃ የሚሆን ነው፡፡

ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) እንዲህ ብለዋል፡-

«ዓሊይ ከእውነት/ሐቅ ጋር ነው፣ እውነትም/ሐቅ ከዓሊይ ጋር ነው፡፡ ዓሊ በዞረበት ሁሉ እውነትም ይከተለዋል /አብሮ ይዞራል፡፡»

(አል-ኸጢብ አል-ኸዋርዝሚ፡- አል-መናቅብ ገጽ 56፣ አል-ሐማዊ ፈራኢዱል ሲጥታይን ቅጽ 1፣ ገጽ 176፣ አል-ኸጢብ አል-በግዳዲ፡- ታሪክ በግዳድ፣ ቅጽ 14፣ ገጽ 321)

ሌላው ሐዲስ ደግሞ ሀዲስ አል-ኑር (የብርሃን ሀዲስ) የተሰኘ ነው፡፡ ሰይድ ዓሊ ሐመዳኒ መወዳቱል ቁርባ በተባለው ሥራቸው ውስጥ ሰልማን አል-ፋሪስን ዋቢ በማድረግ እንደጻፉት ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የሚከተለውን ተናግረዋል፡፡

«እኔና ዓሊይ አዳም ከመፈጠሩ ከአራት ሺህ አመት በፊት ከአንድ ብርሃን ነው የተፈጠረው። ከዚያም አዳም በተፈጠረ ጊዜ ያ ብርሃን በአዳም የጀርባ አጥንት አንድ ቦታ ተሰጥቶ ነበር። በመሆኑም የኋላ ኋላ በአብዱል ሙጠሊብ ጀርባ ላይ እስከተለያየን ድረስ ያንን ቦታ ይዘን ቆየን። ስለዚህ ነቢይነት በኔ ውስጥ ሽሊፋነት ደግሞ በዓሊይ ውስጥ አለ።»

በሪያዱል ፈዳኢል ውስጥ የዚህ ሐዲስ የመጨረሻው አባባል በሚከተለው መልኩ ተጽፎ ይገኛል።

«ከዚያም እኔን ነቢይ አደረገኝ፣ ዓሊይን ደግሞ ዋሲ (ተተኪ/ሽሊፋ) አደረገ።» (በ መፋቲሁል መጣሊብ፡ ገጽ 396 እና በአል-ገንዲ፡ ኪፋያቱ ጣሊብ፡ ገጽ 176 ላይ እንደተጠቀሰው)

ዑሉል አምር ከሀጢአት የፀዱ (መዕሰም) መሆን አለባቸው

አላህ በቁርአን እንዲህ ይላል።

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ

مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ

تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٥٩﴾

«እናንተ ያመናችሁ ሆይ! አላህን ታዘዙ፣ መልዕክተኛውንና እነዚያን ከናንተ ስልጣን የተሰጣቸውንም (ኡሉል አምር) ታዘዙ። በአንድ ጉዳይ በተከራከራችሁ ጊዜ ወደ አላህና መልዕክተኛው መልሱ። በአላህና በመጨረሻው ቀን የምታምኑ ከሆናችሁ። ይህ የተሻለና መጨረሻው ያማረ ነው።»

(ቁርአን 4/59)

ይህ አያህ (አንቀጽ) ሙስሊሞችን ለሁለት ዓይነት መታዘዝ ያስገድዳል። በመጀመሪያ ደረጃ ለአላህ መታዘዝ፣ በሁለተኛ ደረጃ ደግሞ ለመልዕክተኛውና ለኡሉል አምር (እነዚያ ከናንተ ውስጥ የስልጣን ባለቤትነት የተቸራቸው) መታዘዝ ናቸው።

የዐረፍተ-ነገሩ ቅደም ተከተል የሚያሳያው ለኡሉል አምር መታዘዝ ለመልዕክተኛው የመታዘዝን ያህል ግዴታ መሆኑን ነው።

ይህ ደግሞ በቀላሉ የሚያመለክተው የኡሉል አምር ችሎታና ሁኔታ ከመልዕክተኛው ጋር ተመሳሳይ መሆን እንዳለበት ነው። እንደሱ ባይሆን ኖሮ አላህ በዚህ አያህ አንድ ላይ አጣምሮ ባልገለጸ ነበር።

አሉል አምር ማን እንደሆኑ ከመወሰን በፊት መልዕክተኛውን መታዘዝን በሚመለከት ያለውን ትዕዛዝ፣ የትዕዛዙን ሁሉ አቀፍና አስገዳጅ መሆኑና የአላህ መልዕክተኛ ስልጣንና ኃላፊነት ምን ያህል ግዙፍና ከባድ እንደሆነ ማየቱ ጠቃሚ ይሆናል።

አላህ በቁርአን እንዲህ ይላል፡-

«በአላህ ፈቃድ እንዲታዘዙት እንጂ አንዳችም መልዕክተኛ አልላክንም»(4:64)

ነቢያትና መልዕክተኞች የተላኩት እንድንታዘዛቸውና እንድንከተላቸው ነው። ተከታዮቹ በምን መታዘዝ እንዳለባቸውና እንደሌለባቸው ለመወሰን የነቢዩን እያንዳንዱን ተግባር መከታተልና መፈተሽ አይጠበቅባቸውም ነበር። ይህ ደግሞ ነቢያቱና መልዕክተኞቹ ከስህተትና ከሀጢአት የፀዱ እንደነበሩ በግልጽ ያሳያል። እንደዚያ ባይሆን ኖሮ አላህ ህዝቡ ያለምንም ቅደመ-ሁኔታ እንዲታዘዙባቸው አያዝም ነበር።

አላህ ነቢዩን እንድንታዘዝ በበርካታ የቁርአን አያዎች አዞናል።

«እናንተ ያመናችሁ ሆይ! አላህን ታዘዙ፣ መልዕክተኛውንም ታዘዙ።» (ቁርአን፡- 47/33፣ በተጨማሪም፡ 3/32፣ 132፣ 5/92፣ 8/1፣ 20, 46፣ 24/54፣ 58/13፣ 64/12 ይመልከቱ)። በሌላም ቦታ አላህ እንዲህ ይላል።

«...አላህንና መልዕክተኛውን የሚታዘዝ...»

(ቁርአን-4/13፣ እንዲሁም 4/69፣ 24/52፣ 33/71፣ 48/18 ይመልከቱ)

በዚሁ ምዕራፍ ውስጥ

«መልዕክተኛውን የሚታዘዝ በእርግጥ አላህን ይታዘዛል።»

(ቁርአን-4/80)

በነዚህ አያዎችና በሌሎች በርካታ የቁርአን አንቀጾች ውስጥ አላህን መታዘዝ ጋር ተመሳሳይ ሆኖ ተገልጿል። ነቢያቱ መዕሰም (ከስህተትና ሀጢአት የተጠበቁ - እንከን የለሽ) ባይሆኑ ኑሮ እንዲህ ዓይነቱ ትዕዛዝ የማይቻል ነበር። እስቲ አሁን ደግሞ የሚከተለውን አንቀጽ አስተውል፡

«እነዚያን ከሐጢአተኞችና ከማያመለግኑት የሆኑትን አትታዘዝቸው።» (ቁርአን-76/26)

ነገሩ ግልጽና አጭር ነው። ነቢያትን መታዘዝ ግዴታና ተገቢ ነው። ኅጢአተኞችን መታዘዝ ክልክል ነው።

የዚህ መደምደሚያ አንድና አንድ ብቻ ነው። ይህም ነቢያት ሐጢአተኞችና መጥፎ ሰሪዎች እንዳልነበሩ ነው። በሌላ አነጋገር ከሀጢአትና ከስህተት የፀዱ እንክን የለሾች (መዕሰም) ነበሩ ማለት ነው።

እንበልና አንድ ነብይ ሰዎችን ወደ ስህተት ወይም ጥፋት (ሐጢአት) የሚመራ ቢሆን እስቲ ምን ዓይነት የማይመስል ነገር እንደሚከሰት እናስተውል። በማንኛውም ሁኔታ ለጥፋት የተዳረጉት ተከታዮች ለአላህ ቁጣ ይዳረጋሉ ማለት ነው። የነቢዩን ትዕዛዝ አክብረው ድርጊቱን ከፈፀሙ አላህ የከለከለውን ነገር ስለሰሩ ይኮነናሉ። በሌላው መልኩ ደግሞ የነቢዩን ትዕዛዝ ካልተቀበሉ ነቢዩን እንዲታዘዙ ከአላህ የታዘዘውን መመሪያ በመጣስ አሁንም ሊኮነኑ ነው። ስለዚህ መዕሰም ያልሆነ ነቢይ ለህዝቡ ውርደትን እንጂ ሌላ ፋይዳ ሊያስገኝ አይችልም ማለት ነው።

በተለይ ደግሞ የእስላምን ቅዱስ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) ስንመለከት አላህ እንዲህ እያለ ይነግረናል፡-

«ነቢዩ የሚሰጣችሁን (የሚያዛችሁን) ማንኛውም ነገር ተቀበሉ፣ ከሚከለክላችሁ ማንኛውም ነገር ደግሞ ታቀቡ።»
(ቁርአን 59/7)

ይህ ማለት ደግሞ የነቢዩ መፍቀድና መከልከል ምንጊዜም ከአላህ ፈቃድ ጋር የሚስማማና አላህ የወደደው ውሳኔ ነው ማለት ነው። ይህ ደግሞ ቅዱስ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) መሰሉም መሆናቸውን ያረጋግጣል።

የመሰሉም ያልሆነን ሰው ትዕዛዝ ማንም ሰው እርግጠኛ ሆኖ መቀበል አይችልም።
በሌላ የቁርአን አንቀፅ ደግሞ፡-

«በላቸው «አላህን የምትወዱ ከሆነ ተከተሉኝ፡፡ (ይህን ካደረጋችሁ) አላህ ይወዳችኋል፤ ሀጢአታችሁንም ይቅር ይላችኋል»።»
(ቁርአን 3/31)

ከዚህ የምንረዳው የአላህ ውድቃ ነቢዩን (ሰ.ዐ.ወ) ከመከተል ጋር የተቆራኘ መሆኑን ነው። የሁለቱም ወገን ውድቃ (ፍቅር) በዚህ ውስጥ ተካቷል።

አላህን የምትወዱ ከሆነ ነቢዩን ተከተሉ። ነቢዩን ከተከተላችሁ አላህ ይወዳችኋል። ይህ ታዲያ ነቢዩ ከማንኛውም ወቀሳ የፀዱና የነጹ መሆናቸውን አያረጋግጥም? ተግባራቸው (ድርጊታቸው) ብቻ ሳይሆን ቃላቸውም በአላህ ትእዛዝ ነበሩ።

አላህ በተከበረው ቁርአን እንዲህ ይላል፡-

«ከራሱ ፍላጎት አንዳችም የሚናገረው ነገር የለም፣ ከአላህ በተወረደለት ወህይ («መለኮታዊ መገለጥ») ካልሆነ በስተቀር።»

(ቁርአን 53/3-4)

እዚህ ላይ የመጨረሻውን የእንክንዳ-የለሽነት (መዕሰም የመሆን) ጣራ እናገኛለን።

ቀደም ሲል ከተጠቀሱት የቁርአን አንቀጾች ባሻገር ስለነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የሚያወሱ ሌሎች በርካታ የቁርአን አያህ (አንቀጾች) አሉ።

«...ከነርሱ የሆነ ነቢይ የርሱን (የአላህን) ቃላት በነርሱ ላይ የሚያነብ የሆነ፣ የሚያጠራቸው የሆነ መፅሀፍና ጥበብን የሚያስተምራቸው።»

(ቁርአን 62/2፣ በተጨማሪም 2/129፣ 3/164 ይመልከቱ)

አንድ ነቢይ ለራሱ ንፁህ ሳይሆን (ይቅር ይበልጣል!) ሌሎችን ከሃጢአትና ወቀሳ እንዴት ሊያጠራ ይችላል?

አንድ ሰው ለራሱ ክፉና ደጉን የሚለይበት እውቀትና ጥበብ ሳይኖረው ሌሎችን ጥበብ ሊያስተምር እንዴት ይችላል? ይባስ ብሎ ደግሞ ለራሱ ከመጥፎ ነገር (አኩይ ተግባር) የመቆጠብ ኃይል ሳይኖረው ሌሎችን እንዴት ሊገስፅ ይችላል?

ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ህዝቡን የአላህ መፅሀፍ የማስተማር ሃላፊነት ነበረባቸው። ይህ ማለት የአላህን ትእዛዝ ያውቁ ነበር ማለት ነው። ህዝቡን የማጥራት ጥበብ፣ የማስተማር ድርሻ የነቢዩ ነበር። ይህ ማለት ደግሞ ለራሳቸው ንፅህናና ጥበብ ነበራቸው ማለት ነው። እንዲህ በማለት የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ባህሪ ፍፁም እንደሆነ ቁርአን መስክሯል።

«በርግጥ አንተ እጅግ በጣም መልካም የሆነ ፀባይ ላይ ነህ።»

(ቁርአን 68/4)

ለስህተትና ለጥፋት የመጋለጥ እድል ያለው ሰው በዚህ መልኩ ሊገለፅ አይችልም። ይህ ደረጃ አይገባውምም። በዚህ መልኩ ሊወደስም አይችልም።

እነዚህ አንቀጾች በሙሉ በግልፅ ሁለት ነገሮችን ያሳያሉ።

አንደኛ፡- ቅዱሱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) በምእመናኑ ላይ ያላቸው ስልጣን በምንም መልኩ ያልተገደበና ሁሉን አቀፍ መሆኑን፤ በነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የተላለፉ ማንኛውም ትእዛዝ፤ በየትም ቦታና ወቅት፤ በማንኛውም ሁኔታ ያለምንም ቅድመ-ሁኔታ መታዘዝ፤ መቀበልና መተግበር እንደነበረበት ያመለክታል።

ሁለተኛ፡- ይህ ሰማያዊ ስልጣን የተሰጣቸው እንክንዳለሽ (መዕሰም) ስለሆኑ መሆኑን። ከማናቸውም ስህተትና ሀጢአት ነፃ ባይሆኑ ኖሮ አላህ ሰዎች ያለምንም ቅድመ ሁኔታ ነብዩን (ሰ.ዐ.ወ) እንዲታዘዙ አያዝም ነበር።

በዚህ ቁርአን አንቀፅ ውስጥ «ኡሉል አምር»ም በሙስሊሙ ላይ ተመሳሳይ ስልጣን እንዲኖራቸው ተደርጓል። ምክንያቱም መልእክተኛም ሆነ ኡሉል አምር «ታዘዙ» (አጢኡ) በሚለው ቃል በአንድነት ተጠቅሰዋል። ይህ ደግሞ በግልፅ የሚያሳየው ኡሉል አምርን መታዘዝ መልእክተኛውን (ሰ.ዐ.ወ) ከመታዘዝ ጋር ተመሳሳይ ቦታ እንዳላቸው ነው።

አሚሩል ሙአሚኒን ዓሊይ (ዐ.ሰ) የሚከተለውን እንደተናገሩ ተዘግቧል፡-

«የአላህን ትእዛዝ የማይቀበል (የማይታዘዝ) ሰው ትእዛዙን መቀበል (መታዘዝ) አይገባም። እውነት እላችኋለሁ መታዘዝ ለአላህ፣ ለነቢዩና ስልጣን ለተሰጣቸው ብቻ ነው። አላህ ህዝቡ ነቢዩን (ሰ.ዐ.ወ) እንዲታዘዙ ትእዛዝ ያስተላለፈው ነቢዩን (ሰ.ዐ.ወ) እንከን የለሽና ንፁህ ስለነበሩና ህዝቡን አላህን ባለመታዘዝ የማያዙ ስለነበሩ ነው። በተመሳሳይ ሁኔታ አላህ ህዝቡን ስልጣን የተሰጣቸውን መሪዎችን (ኡሉል አምር) እንዲታዘዙ ያዘዛቸው ኡሉል አምርም እንከን-የለሾችና ንፁሃን በመሆናቸውና ህዝቡን አላህ ወደማይወደው ተግባር ስለማይመሩ ነው።

(አል-ሰዱቅ - ዕለሉል ሸራኢድ፣ ቅፅ 1፡ ገፅ 123)

ኡሉል አምር ማለት የሙስሊም መሪዎች ማለት ነውን?

አብዛኛዎቹ የሱኒ ወንድሞቻችን «ኡሉል አምር» (ከናንተ የመሪነት ስልጣን የተሰጣቸው) የሚለውን ሀረግ ሙስሊም መሪዎችን ያመለክታል በማለት ለመተርጎም ሲዳዱ ይስተዋላሉ። ይህ ትርጓሜ ግን ምንም አይነት ምክንያታዊ የሆነ መሰረት የለውም። ታሪክን በመጠምዘዝ ላይ ብቻ የተመሰረተ ማስረጃ ቢስ ትርጓሜ ነው።

አብዛኛው የሙስሊሙ ማህበረሰብ ለአምባገነን ነገስታትና መሪዎች ሎሌና አገልጋይ ሆኖ ለረጅም ጊዜ ቆይቷል። እነዚህን መንግስታት ስልጣን ላይ ለማቆየት ደግሞ ኢስላምንና ቁርአንን በተደጋጋሚ ለስልጣናቸው በሚስማማ መልኩ ሲተረጉሙና ሲያስተረጉሙ ዘመናትን አስቆጥረዋል።

እንደማንኛውም ሌላው ማህበረሰብ የሙስሊሙ ታሪክም ኢ-ፍትሃዊ፣ ዋልጌና ጨቋኝ በሆኑ የመሪዎች ስሞች የተሞላና ኢስላምን ለዘመናት ጥላሽት በመቀባት የጋን መብራት ሆኖ የኖረበት ታሪክ ነው ያለው።

እንዲህ አይነቶቹ መሪዎች ምንጊዜም ነበሩ፣ ለወደፊትም ይኖራሉ። እነዚህ መሪዎች በቁርአን ውስጥ የተጠቀሱ «ኡሉል አምር» ናቸው ተብለው ይነገራሉ።

አላህ እንዲህ አይነቶቹን ነገስታትና መሪዎች እንድንታዘዝ ቢያዘን ኑሮ ለሙስሊሞች አስቸጋሪና የማይመስል ሁኔታ ይፈጠር ነበር። የእንደዚህ አይነቱ የመንግስት መሪ ተከታዮች ምንም ሰሩ ምን ለአላህ ቁጣ ይዳረጋሉ። ለምን ቢባል «ሀጢያተኞችን አትታዘዙ» የሚለውን የአላህ ትእዛዝ በመተላለፋቸው። ለነዚህ መሪዎች ካልታዘዙ ደግሞ አሁንም «ለሙስሊም መሪዎች ታዘዙ» የሚለውን የአላህ

ትእዛዝ በመተላለፍ ለጥፋት ይዳረጋል ማለት ነው። ስለዚህ ይህንን አይነት ትርጓሜ ከተቀበልን ሙስሊሞች መእሱም ላልሆኑ መሪዎች ቢታዘዙም ባይታዘዙም ለዘላለም ውርደት ይዳረጋል ማለት ነው።

በዚህ ላይ የተለያዩ እምነትና አቋም ያላቸው የሙስሊም መሪዎች አሉ። ሻፊዒዎች፣ ወሃብዮች፣ ማሊኪዎች፣ ሐኒፊዎች፣ እንዲሁም ሺዓዎችና ኢባዲዎች አሉ። በዚህ ትርጓሜ መሰረት ለምሳሌ በኢባዲ መንግስት ስር የሚተዳደሩ የሱኒ ሙስሊሞች (ለምሳሌ ኡማን) የኢባዲ መንገድ ተከታዮች መሆን አለባቸው ማለት ነው። እንዲሁም ደግሞ በኢራን ውስጥ በሺዓ አስተዳደር ስር ያሉ ሙስሊሞች የሺዓን መሪ መከተል ሊኖርባቸው ነው ማለት ነው።

እነዚህ ሰዎች ይህንን የተጭበረበረ አተረጓጎማቸውን የማታ ማታ ወደ ምክንያታዊ አገላለጽ የማምጣት ድፍረቱ ይኖራቸው ይሆን?

እውቁ የሱኒ የቁርኣን ተንታኝ (ሙፈሲር) ፈክሩዲን አል-ራዚ *ተፍሲሩል ካሊር* በተባለው ስራቸው ውስጥ ይህ አንቀፅ ኡሉል አምር እንከን የለሽ (መእሱም) መሆን እንዳለባቸው እንደሚያረጋግጥ ደምድመዋል። አላህ ሰዎች ኡሉል አምርን ያለምንም ቅድመ-ሁኔታ መታዘዝ እንዳለባቸው ማዘዙ መእሱም መሆን አስፈላጊ መሆኑን

እንደሚያረጋግጥ አስቀምጠዋል። ምክንያቱም ለመሪዎች የመሳሳት ወይም ጥፋት የመስራት እድል ካላቸው ተከታዮቹ በአንድ ጉዳይ ላይ የመታዘዝም የያለመታዘዝም ሁኔታ ይገጥማቸዋል ማለት ነው። ይህ ደግሞ የማይቻል ነገር ነው። ከዚያ አንባቢዎቹን ከአህሉል በይት ዞር ለማድረግ የሙስሊሙ አማህ (ህዝብ) በአጠቃላይ መዝሰም ነው የሚል መርህ (ቲዮሪ) ፈጠሩ።

ይህኛው አተረጓጎም ደግሞ ለየት ያለ ነው። ሌላ ማንም የሙስሊም ምሁር ይህንን ቲዮሪ ጠቅሶ አያውቅም። ቲዮሪውም መሰረት ያደረገው አንድም ሀዲስ የለም። ፈቃዱ አል-ራዚ እያንዳንዱ ሙስሊም በግለሰብ ደረጃ መዝሰም እንዳልሆነ አምኖ የግለሰቦቹ ድምር (አጠቃላይ ህዝቡ) ግን «መዝሰም» እንደሆኑ ማመኑ እጅግ በጣም ይደንቃል። አንድ የአንደኛ ደረጃ ተማሪ እንኳን 200 ላሞች ሲደመር ሁለት መቶ ላሞች አንድ ላይ 400 ላሞች እንጂ 1 ፈረስ መሆን እንደማይችል ጠንቅቆ ያውቃል።

በአንድ ሆስፒታል ውስጥ ያሉ ብዙ የአእምሮ በሽተኞች አንድ ላይ ቢሰበሰቡ አንድ ጤነኛ ሰው ይወጣቸዋል ብሎ ማመን ፈልጎ ይሆን?

የምስራቃውያኑ ገጣሚ ኢቅበል ላሆሪ እንዲህ ይላል፡-

«የሁለት መቶ አህዮች ጭንቅላት የአንድን ሰው ሀሳብ ሊያመነጭ አይችልም፡፡»

በእርግጥ ይህ ሰው ባለው ጥልቅ እውቀት ኡሉል አምር እንከን-የለሽ (መዕሰ-ም) መሆናቸውን ለማረጋገጥ በቅቷል፡፡ ነገር ግን በጭፍን አስተሳሰብ ብቻ ሙስሊሙ ኡማህ በአጠቃላይ መዕሰ-ም እንደሆነ ለማስረዳት ተገዷል፡፡

በተጨማሪም የቁርአኑ አያህ 'ሚንኩም' (ከናንተ የሆኑ) የሚለውን ሐረግ እንዳገኙት ቆም ብለው ሳያስቡ ቀርተዋል፡፡ ቃሉ የሚያመለክተው ግን «ኡሉል ዓምር» የተባሉት ከሙስሊሙ ኡማ ክፍል (አካል) እንጂ ሙስሊሙን ህዝብ በአጠቃላይ አይደለም፡፡ ሙስሊሙ ህዝብ በሙሉ መታዘዝ ካለበት ታዲያ ለማዘዙ ማን ቀረ? ማነው አዛዥ? ማነው ታዛዥ?

(ምንም እንኳ ለሌሎች ሰዎች ሀሳብ ትልቅ ከበሬታ ቢኖረንም፤ በተለይም ደግሞ የሱኒ ወንድሞቻችንን ሀሳብ ብናከብርም በዚህ አውድ ግን ፀሀፊው የአል-ራዚን ሀሳብ በተጠቀሱት ምሳሌዎች ለመተቸት የተገደደ መሆኑን ለመግለፅ ይወዳል፡፡ ለነገሩ ይህ የአል-ራዚን ሀሳብና አስተሳሰብ የሁሉም ሱኒ ወንድሞች ሀሳብ ነው ብለን አናምንም፡፡)

የኡሉል አምር ትክክለኛ ፍቺ/ትርጉም

እስቲ አሁን ደግሞ እላይ ወደተጠቀሰው የቁርኣን አያህ ትክክለኛ ትርጉም እንመለስ።

ኢማም ጃዕፈር ሰዲቅ (ዐ.ሰ) ይህ የቁርኣን አያህ የወረደው ዓሊይ ኢብን አቡ ሚሊብ፣ ሐሰንና ሁሴይንን (ዐ.ሰ) አስመልክቶ እንደሆነ ተናግረዋል። ይህንን የሰማ አንድ ሰው ኢማሙን እንዲህ ብሎ ጠየቀ፡-

«ሰዎች «አላህ የአሊይንና የቤተሰቦቹን ስም በቁርኣን ውስጥ ለምን አልገለፀም» ይላሉ።»

ኢማሙ ሲመልሱ፡-

«እንዲህ ብለህ ንገራቸው፡- ሶላትን በተመለከተ ትእዛዝ መጣ እንጂ ሶስት ረከዓ ይሁን አራት አላህ አልገለፀም። ዝርዝር ጉዳዩን የነገሩን የአላህ መልእክተኛ ናቸው። በተመሳሳይ ሁኔታ ዘክን በተመለከተ ትእዛዝ መጣ እንጂ ከእያንዳንዱ 40 ድርሀም 1 ድርሃም መሆኑ አልተገለፀም። ይህንን የገለጹልን የአላህ መልእክተኛ ናቸው። በተጨማሪም ሀጅን በሚመለከት ትእዛዝ ቢመጣም አላህ ካእባን ሰባት ጊዜ ዙሩ (ጠዋፍ አድርጉ) ብሎ አልተናገረም። የአላህ መልእክተኛ ናቸው ግልፅ ያደረጉት። በተመሳሳይ ሁኔታ አላህ «አላህን ታዘዙ፣ ነቢዩንና ከናንተ የሆኑ ስልጣን የተሰጣቸውንም ታዘዙ» የሚል ትእዛዝ

አወረደ። ይህ ትእዛዝ ደግሞ ዓሊይ፣ ሀሰንና ሁሴይንን በተመለከተ ነው።»

የዚህን የቁርአን አንቀፅ ትንታኔ በተመለከተ የጃቢር ኢብን አብድላህ አል-አንሳሪ ሀዲስ ተጠቃሽ ነው። ይህ አያህ በወረደ ጊዜ ጃቢር ነቢዩን (ሰ.ዐ.ወ) እንዲህ በማለት ጠየቃቸው፡-

«አላህንና ነቢዩን እናውቃለን! ግን እነዚህ ከኛ የሆኑ ስልጣን የተሰጣቸውና እነሱን መታዘዝ አላህና ነቢዩን ከመታዘዝ ጋር ተቆራኝቶ የተገለጹ እነማን ናቸው?»

ቅዱሱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) እንዲህ በማለት መለሱ፡-

«እነዚህ የኔ ተተኪ (ኸሊፋዎቹ) እና ከኔ በኋላ የሙስሊሙ መሪዎች ናቸው። የመጀመሪያው ዓሊ፣ ከዚያ ደግሞ ሀሰን፣ ከዚያ ሁሴይን፣ ከዚያ ዓሊ (የሁሴን ልጅ)፣ ከዚያ በተውራት አል-ባቂር በመባል የሚታወቅ የዓሊ ልጅ የሆነው ሙሀመድ። ጃቢር ሆይ! አንተ ከርሱ ጋር ትገናኛለህ፣ ስታገኘው ሰላምታዬን ንገርልኝ። እሱ ደግሞ በልጁ በጃእፈር አል-ሳዲቅ ይተካል። ከዚያ ደግሞ የጃእፈር ልጅ ሙሳ፣ ቀጥሎ የሙሳ ልጅ ዓሊ፣ ቀጥሎ የዓሊ ልጅ ሙሐመድ፣ በመቀጠልም የዓሊ ልጅ ሀሰን ይተካል። ሀሰን ደግሞ ስሙና መጠሪያው ከኔ ስም ጋር በሚመሳሰለው

በልጁ ይተካል። እሱ በመሬት ላይ የአላህ ማስረጃ (ሁጀቱላህ) ና በቂየቱላህ (በሰዎች መካከል እምነት ቀጣይነት እንዲኖረው አላህ ያስቀረው) ይሆናል። ዓለምን በሙሉ ከምስራቅ እስከ ምእራብ ይቆጣጠራል። ከተከታዮቹ ዓይኖች (እይታ) ለረዥም ጊዜ ስለሚሰወር የእሱ ኢማምነት አላህን እምነታቸውን በሞከራቸው ልቦች ውስጥ ብቻ ይቀራል።»

ጃቢር እንዲህ ብሎ ጠየቀ፡-

«የአላህ መልእክተኛ ሆይ! ተከታዮቹ ከመሰወሩ ይጠበቃሉ?»

ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሲመልስ፡-

«አዎ! በነቢይነት በላከኝ አላህ እምላለሁ። ተከታዮቹ በብርሃኑ ይመራሉ። በመሰወሩ ጊዜም ከዊላያው (መሪነቱ) ይጠቀማሉ። ልክ ሰዎች ፀሐይ በደመና ስር በተደበቀች ጊዜ እንኳ እንደሚጠቀሟት ማለት ነው። ጃቢር ሆይ! ይህ ከተደበቀው የአላህ ሚስጢር ነው። ከተከበረው የአላህ እውቀት ነው። ስለዚህ ማወቅ ከሚገባቸው ሰዎች በስተቀር ጠብቀው።»

(አል-ፕባገ - ኪፋየቱል አሳር፡- ገፅ 53)

ይህ ሀዲስ የተወሰደው ከሺዓ ምንጮች ነው። የሱኒ ሐዲሶች እምብዛም ዝርዝር ጉዳይ የላቸውም። ይሁን እንጂ አስራ ሁለቱ ኢማሞችን በተመለከተ ብዙ የሱኒ ሀዲሶች አሉ። በሚቀጥለው ምእራፍ ውስጥ ይጠቃቀሳሉ።

እንግዲህ አሁን «እነዛ ስልጣን የተሰጣቸው» ማን እንደሆኑ ስለአወቅን ጨቋኝና ኢ-ፍትሃዊ የሆኑ መሪዎችን መታዘዝ በተመለከተ ጥያቄ እንደማይነሳ ግልጽ ነው። በዚህ የቁርአን አንቀጽ ሙስሊሞች ጨቋኝ፣ ኢ-ፍትሃዊ፣ መሐይም፣ ራስ ወዳድና በቅሌት ውስጥ የተዘፈቁ መሪዎችን እንዲታዘዙ አልታዘዙም። ሙስሊሞች የታዘዙት የተጠቀሱትን አስራ ሁለቱን ኢማሞች ናቸው። ሁሉም ኢማሞች ደግሞ ከሀጢአት የፀዱ፣ ከመጥፎ አስተሳብስና ተግባር ነፃ የሆኑ ናቸው።

እነሱን መታዘዝ በፈለገው መንገድ አደጋ/ኪሳራ የለውም። እንዲያውም ከሁሉም አደጋዎችና ኪሳራዎች ይጠብቃቸዋል። ምክንያቱም ከአላህ ፈቃድ ውጭ በሆነ ነገር ትእዛዝ አያስተላልፉም። የሰውን ልጅ በፍቅር፣ በፍትህና በእኩልነት ያያሉ፣ ይመራሉ።

አስራ ሁለት ኸሊፋዎች ወይም ኢማሞች

አስራ ሁለቱን ኸሊፋዎች/ኢማሞች በተመለከተ የአል-ሀፊዝ ሱለይማን ኢብን ኢብራሂም አል-ቁንዱዚ አል-ሐነፊን *የናቢዎል መወደህ* 77ኛው ምዕራፍ ብዙ ክፍሎች ማየት ይመከራል። በበርካታ መጽሀፍት ውስጥ አል-ቡኸሪ፣ ሙስሊም፣ አቡ ዳዊድና አል-ቲርሚዚን ጨምሮ በሁሉም ዘንድ የታወቀ አንድ ሀዲስ ይጠቀሳል። እንዲህ ይላል፡-

«አስራ ሁለት ኢማሞች ይነሳሉ፤ ሁሉም ከቁረይሽ ይሆናሉ።» ጸሀፊው በርካታ ሀዲሶችን ይጠቅሳሉ። ከነዚህም ውስጥ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የሚከተለውን ሀዲስ እንኳ እንደተናገሩ ይጠቅሳሉ፡- «እኔ፣ ዓሊይ፣ ሐሰን፣ ሁሴንና ዘጠኝ የሁሴን ዝርያዎች ከእኔክን ሁሉ የፀዱና ከሀጢአት ነፃ የሆንን ነን።»

በተጨማሪም ፀሐፊው ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የሚከተለውን ለሁሴን እንደተናገሩ ዘግቦታል፡-

«አንተ አለቃ ነህ፣ የአለቃ ወንድም ነህ። አንተ ኢማም ነህ፣ የኢማም ልጅ ነህ፣ የኢማም ወንድም ነህ። አንተ የአላህ ማስረጃ (ሁጃህ) ነህ፣ የማስረጃ ልጅ፣ የማስረጃ

ወንድምና የዘጠኝ ማስረጃዎች አባት ነህ። ዘጠነኛውም አል-መሀዲ ይሆናል።»

እነዚህን የመሰሉ በርካታ ሀዲሶችን ከጠቃቀሱ በኋላ ጸሀፊው የሚከተለውን ጽፈዋል፡-

«ከነቢዩ በኋላ የሚነሱ ኸሊፋዎች አስራ ሁለት መሆናቸውን በተመለከተ ግልጽ ማስረጃዎች ከተለያዩ በርካታ የሐዲስ ፍሰት ሰንሰለት (አስናድ) እንዳሉ ብዙ ምሁራን መስክረዋል።

በአሁኑ ጊዜ ከዘመናት የጊዜ ጉዞና ከታሪክ ክስተቶች መረዳት እንደተቻለው በነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የተጠቀሱት አስራ ሁለቱ ኢማሞች ከነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ቤተሰብ (አህሉል ቤይት) ና ከነሱ የዘር ሀረግ እንደሆኑ በግልፅ ማስቀመጥ ይቻላል። ምክንያቱም፡-

– ሐዲሱ የነቢዩ ሰሃባ የሆኑት አራቱ ኸሊፋዎች ሊሆን አይችልም። ከአስራ ሁለት ያነሱ በመሆናቸው።

– ከኡመያ ጎሳ (በኒ ኡመያ) የሆኑ ኸሊፋዎችም ሊሆኑ አይችሉም።

1. እነሱ ደግሞ ከአስራ ሁለት በላይ ነበሩ
2. ከፀ-መር ኢብን አብድልግዚዝ በስተቀር ሁሉም ኢ-ፍትሃዊና ጨቋኝ ነበሩ።

3. ከበኒ ሐሺም ጎሳ አልነበሩም። ቅዱሱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) ግን በሀዲሳቸው «ሁላቸውም ከበኒ ሐሺም ናቸው» በማለት ተናግረዋል።

– የአባሲያዎች ሥርወ-መንግስት ኸሊፋዎችንም ሊያመለክት አይችልም። ምክንያቱም፡-

ሀ) እነሱም ከአስራ ሁለት በላይ ነበሩ፤

ለ) የአላህን ቃልና የነቢዩን (ሰ.ዐ.ወ) ሓዲስ የተላለፈውን መመሪያ ጥስው ነበር። ይህም ማለት፡ «**ለቅርብ ዘመዶች ፍቅር እንዲኖራችሁ ብቻ እንጂ ሌላ ምንዳ (አጅር) አልጠይቃችሁም**» (ቁርአን፡ 42/23) የሚለውን የቁርአን አንቀጽም ሆነ «ሀዲሱል ክሳእ» (የካባው ሀዲስ) በመባል የሚታወቀውን የነቢዩ ሀዲስ በመጣስ የነቢዩን (ሰ.ዐ.ወ) ቤተሰብ አባላት (አህሉል ቤይት) እያሳደዱ እስከ መግደል የደረሱበት ጊዜ የነበረበት ኸሊፋዎች ነበሩ።»

ስለዚህ የዚህ ሀዲስ ብቸኛው ትርጓሜ መሆን ያለበት ከነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ቤተሰቦች (አህሉል ቤይት) ከነሱ የዘር ሀረግ የሆኑ አስራ ሁለቱ ኢማሞች እንጂ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ከተናገሩትም ሆነ ከታረክ አጋጣሚ ሌላ ገለፃ ሊኖረው እንደማይችል ግልጽ የሆነ ጉዳይ ነው ማለት ነው። ይህም የሆነበት ምክንያት እነዚህ ኢማሞች በጊዜአቸው ተወዳዳሪ የማይገኝላቸው በእውቀት የተካኑ፤ አቻ የማይገኝላቸው አላህን ፈሪና ጻድቃን እንዲሁም በዘመናቸው ማህበረሰብ

ውስጥ ከፍተኛ እውቅና ያላቸው፣ በቤተሰባቸው የዘር ሀረግ ውስጥ የመጨረሻውን ክፍታ ቦታ የያዙ፣ በስነ-ምግባራቸው የመልካም ስብእና ተምሳሌት ጣራ የሆኑና በአላህ ዘንድ እጅግ በጣም ከፍተኛ ክብር የነበራቸው ሲሆኑ እውቀታቸውን ያገኙት ደግሞ በአባታቸው አማካይነት ከአያታቸው ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የወረሱና አላህ በቀጥታ ያስተማራቸው በዓለም ታሪክ ወደር ያልተገኘላቸው ፍጡራን በመሆናቸው ነው።

(አል ቁንዱዚ-ዓናቢዑል መወዳህ፣ ገፅ 444-447)

ስለ አሥራ ሁለቱ ኢማሞች በጥቂቱ/በአጭሩ

የመጀመሪያው ኢማም፡-

አሚሩል ሙአሚኒን አቡል ሐሰን ዓሊይ አል-ሙርተዳ ኢብን አቡ ሚሊብ፡-

ከነቢዩ የነቢይነት ዘመን በፊት በ10 ዓመት በረጅብ 13 (600ዓ.ክ) በካዕባ ውስጥ ተወለዱ። ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) በሰፈር (ሁለተኛው የጨረቃ አቆጣጠር ወር) 28፣ 11ኛው ሂጅራ (632ዓ.ክ) ከዚህ ዓመት በሞት እንደተለዩ ዓሊይ ኢማም ሆኑ። ኢማም ዓሊ (ዐ.ሰ) በኩፋ (ኢራቅ) መስጂድ ውስጥ የፈጅር (ሰብሂ) ሶላት በመስገድ ላይ እንዳሉ በተመረዘ

የኢብዱራህማን ኢብን ሙልጃም ሰይፍ ክፉኛ ከቆሰሉ ከሁለት ቀናት በኋላ በረመዳን 21፣40 ሂጅራ (661 ዓ.ክ) ከዚህ ዓመት በሞት ተለዩ። በአል-ነጆፍ አል-ሸረፍ (ኢራቅ) ውስጥ ተቀበሩ።

ሁለተኛው ኢማም

አቡ ሙሐመድ አል-ሐሰን አል-ሙጅተባ ኢብን ዓሊይ (ዐ.ሰ)፡-

በረመዳን 15፣ 3ኛው ሂጅራያ (625 ዓ.ክ) በመዲና ተወልደው በ7ኛው ወይም በ28ኛው የሰፈር ወር፣ 50ኛው ሂጅራ (670 ዓ.ክ) ተመርዘው በመዲና ሞቱ።

ሦስተኛው ኢማም

ሰይዱ ሹህዳኝ (የሰማዕታት አለቃ) አቡ አብደላህ አል-ሁሴን ኢብን ዓሊይ (ዐ.ሰ)፡-

በሸኣባን (8ኛው የጨረቃ አቆጣጠር ወር) 3፣ 4ኛው ሂጅራ (626 ዓ.ክ) በመዲና ተወለዱ። ከልጆቻቸው፣ ከሰሃቦቻቸውና ዘመዶቻቸው ጋር በ10ኛው ሙሐረም፣ 61ኛ ሂጅራ (680ዓ.ክ) በከርበላ (ኢራቅ) ሸሂድ (ሰማዕት) ሆኑ።

ሁሴንና ታላቅ ወንድሙ የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ልጅ ፋጢማህ ዘህራ ልጆች ነበሩ።

አራተኛው ኢማም:-

አቡ ሙሐመድ ዓሊ ዘይኑል ዓቢዲን ኢብን አል-ሁሴይን (ዐ.ሰ):-

በ5ኛው ሸዕባን፣ 38 ሂጅራ (659 ዓ.ክ) ተወልደው በ25ኛው ሙሐረም 94 ሂጅራ (712 ዓ.ክ) ወይም በ95 ሂጅራ (713 ዓ.ክ) ተመርዘው ሞቱ።

አምስተኛው ኢማም:-

አቡ ጃዕፋር ሙሐመድ አል-ባቂር ኢብን ዘይኑል ዓቢዲን (ዐ.ሰ):-

በረጅብ 1፣ 57ኛው ሂጅራ (677 ዓ.ክ) በመዲና ተወልደው በዙል ሂጃህ (12ኛው የጨረቃ አቆጣጠር ወር) 7፣ 114ኛው ሂጅራ (733 ዓ.ክ) ተመርዘው እዛው መዲና ሞቱ።

ስድስተኛው ኢማም:-

አቡ አብደላህ ጃእፋር አል-ሳዲቅ ኢብን ሙሀመድ አል-ባቂር (ዐ.ሰ):-

በ17ኛው ረቢኡል አወል (3ኛው የአረብኛ ወር) 83 ሂጅራ (702 ዓ.ክ) በመዲና ተወልደው በ25ኛው ሸዋል (አስረኛው

ወር) 148 ሂጅራ (765 ዓ.ክ) ተመርዘው እዛው በመዲና ሞቱ።

ሰባተኛው ኢማም:-

አቡ ሐሰን አል-አወል ሙሳ አል-ካዚም ኢብን ጃዕፈር አል-ሰዲቅ (ዐ.ሰ):-

ከመዲና 7 ማይል ርቃ በምትገኝ አብዋ በምትባል ቦታ በ7ኛው ሰፈር፣ 129 ሂጅራ (746 ዓ.ክ) ተወልደው በ25ኛው ረጅብ 183 ሂጅራ (799 ዓ.ክ) ተመርዘው ሞቱ። በሐሩን አል-ረሺድ (አምስተኛው የአባሲዎች ኸሊፋ) እስር ቤት ውስጥ ባግዳድ ላይ የሞቱ ሲሆን የተቀበሩት በባግዳድ በስተሰሜን እስር ኪሎ ሜትር ርቆ በሚገኝ አል- ካዚሚያ (በቀድሞ አጠራር መቃብር ቁረይሽ (የቁረይሽ መቃብር) በሚሰኝ ቦታ ነው።

ስምንተኛው ኢማም:-

አቡል ሐሰን አል-ሳኒ - ዓሊይ አል-ራዳ ኢብን ሙሳ አል-ካዚም (ዐ.ሰ):-

በ11ኛው ዙልቃኢዳ (11ኛው የአረብኛ ወር) 148 ሂጅራ (765 ዓ.ክ) በመዲና ተወልደው በ17ኛው ሰፈር 203 ሂጅራ (818 ዓ.ክ) መሸሀድ (ኸራሳን-ኢራን) በሚባል ቦታ በመርዝ ሞቱ።

ዘጠነኛው ኢማም:-

አቡ ጃዕፋር አል-ሳኒ ሙሐመድ አል-ተቂ አል-ጃዋድ ኢብን ዓሊ አል-ራዳ (ዐ.ሰ):-

በ10ኛው ረጅብ 195 ሂጅራ (811 ዓ.ክ) መዲና ተወልደው፤
በ30ኛው ዙልቃዒዳ፤ 220 ሂጅራ (835 ዓ.ክ) ባግዳድ ላይ
በመርዝ ተገድለው፤ አያታቸው አጠገብ በአል-ኸዚሚያ
ተቀበሩ።

አሥረኛው ኢማም:-

*አቡል ሐሰን አል-ሳሊስ-ዓሊ አል-ነቂ አል-ሀዲ ኢብን
ሙሐመድ አል-ተቂ (ዐ.ሰ):-*

በ5ኛው ረጅብ፤ 212 ሂጅራ (827 ዓ.ክ) በመዲና ተወልደው
በ3ኛው ረጅብ፤ 254 ሂጅራ (868 ዓ.ክ) በስመራህ (ኢራቅ)
ውስጥ ተመርዘው ሞቱ።

አስራ አንደኛው ኢማም:-

*አቡ ሙሐመድ አል-ሐሰን አል-ዓስከሪ ኢብን ዓሊ አል-ነቂ
(ዐ.ሰ):-*

በ፳ኛው ረቢዑሳኒ (4ኛው የአረብኛ ወር) 232 ሂጅራ (846 ዓ.ክ) በመዲና ተወልደው በ፳ኛው ረቢዓል አወል፣ 260 ሂጅራ (874 ዓ.ክ) በሰመራህ በመርዝ ሞቱ።

አሥራ ሁለተኛው ኢማም:-

አቡል ቃሲም ሙሐመድ አል-ሓዲ ኢብን አል-ሐሰን አል-ዓስከሪ (ዐ.ሰ):-

በ5ኛው ሻዕባን፣ 255 ሂጅራ (869 ዓ.ክ) በሰመራህ ተወለዱ። እሳቸው የአሁኑ ዘመን ኢማማችን ናቸው። በ260 ሂጅራ (874 ዓ.ክ) ከተሰወሩ በኋላ እስከ 329 ሂጅራ (944 ዓ.ክ) በዚህ ሁኔታ ቆዩ (ትንሹ/አጭሩ መሰወር)። ከዚያ በኋላ እስከ አሁኑ ዘመን የቆዩ በትልቁ መሰወር ሁኔታ ውሰጥ ናቸው። አላህ በፈቀደላቸው ጊዜ የአላህን መንግስት በምድር ላይ በማቋቋም በኢ-ፍትሃዊነትና ጭቆና የተሞላቸውን ምድር በፍትህና በእኩልነት ለመመላት ይነሳሉ። አስራ ሁለተኛው ኢማም፣ አል-ቃእም፣ (የሚነሳው)፣ አል-ሁጃህ (ማስረጃው)፣ ሰሂብ አል-ዘመን (የዘመናችን አለቃ/መሪ)፣ ሳሂብ አል-አምር (የሰማያዊው ስልጣን ባለቤት) ናቸው።

ክፍል ሦስት

ኢማማህ በሱኒዎች

ዕይታ

ኸሊፋነት (ኸሊፈህ) በሱኒ ዕይታ

በአሁኑ ጊዜ አብዛኞቹ ሱኒዎች ዓሻእሪዎች ናቸው። እነሱና ሙእተዚላዎችንም ጨምሮ የኢማማህ (ኸሊፋህ) አስተዳደር ተቋም አስፈላጊ እንደሆነና ኸሊፋን መምረጥ በሰዎች ላይ ግዴታ እንደሆነ ያምናሉ።

በሙእተዚላዎች አስተሳሰብ መሰረት ግዴታነቱ የሚመሰረተው በ «ዕቅል» (ምክንያት) ሲሆን አሻእሪዎች ደግሞ በባህል (ሐዲስ) ላይ የተመሰረተ ነው ብለው ያስባሉ።

አል-ነሰፊ **አል-ዓቃእድ** በተሰኘው ስራቸው ውስጥ የሚከተለውን ጽፈዋል፡-

«ሙስሊሞች ያለ ኢማም መኖር አይችሉም። ውሳኔዎቻቸውን ለማጽናትና ለማስተግበር፣ የወንጀልኛ መቅጫ ህግጋትን ለማስተግበር፣ ድንበሮቻቸውን ለመጠበቅ፣ የመከላከያ ኃይሎቻቸውን ለማስታጠቅ፣ ቀረጥና ዘካን ለማሰባሰብ፣ ወሮበሎችን፣ ሌቦችንና ባዘኔዎችን ለመቆጣጠር፣ የዐርብ (ጁምዓ) ና የኢድ (የበኣላት) ፀሎቶችን ለመከወን፣ በሰዎች መካከል የሚፈጠሩ ቅሬታዎችንና ጥሎች ለማስወገድ፣ በህግ ነክ

አቤቱታዎች ላይ መረጃዎችን ለማሰባሰብ፣ ለጋብቻ የደረሱ ረዳትና ወኪል አልባ የሆኑትን ለመዳርና በምርኮ የተገኙ ንብረቶችን ለማከፋፈል ኢማም ያስፈልጋቸዋል፡፡»

(አል-ተፍተዛኒ-ሸርህ ዓቃኢድ አል-ነፊሰህ፡- ገፅ 185)

ሱኒዎች ምድራዊ መሪን ሲፈልጉ ሺዓዎች ደግሞ በምድር ላይ የአላህን መንግስት የሚያቋቁምና በምድር ላይ የተንሰራፉ እኩይ ነገሮችን ወደ ፍፃሜ የሚያመጣ ኢማም ይፈልጋሉ፡፡

(ሚስር W.M - የአል-ባቡል ሀዲ ዓሸር-ማስታወሻዎች ትርጉም፡- ገፅ 98)

በዚሁ መሰረት ሱኒዎች የኸሊፋን ምርጫ በተመለከተ የሚከተሉትን አራት መመሪያዎች ያስቀምጣሉ፡-

ሀ) እጅማሪ፡- ይህ ማለት በስልጣን ላይ ያሉ ሰዎች ወይም ከፍተኛ ቦታ ላይ ያሉ ተሰሚነት ያላቸው ሰዎች በአንድ ጉዳይ ላይ ስምምነት ላይ መድረስ እንደማለት ነው፡፡ የነቢዩ ተከታይ የሆኑ የሁሉም ሰዎች ስምምነትም ሆነ ስልጣንና ተሰሚነት ያላቸው ሰዎችም ቢሆኑ በህዝቡ ውስጥ ያሉ ሁሉም ሰዎች ስምምነት አስፈላጊ አይደለም፡፡ በሌላ አገላለፅ በጥቂት ሰዎች ስምምነት ሊሆን የሚችል ነው ማለት ነው፡፡

ለ) ቀድሞ በነበረው ኸሊፋ መመረጥ

ሐ) ሹራ (ጉባዔ) - በኮሚቴ የሚደረግ ምርጫ

መ) ወታደራዊ ኃይል፡- ይህ ማለት በወታደራዊ ኃይል (በትግል) ስልጣንን መቆናጠጥ የሚችል ማንም አካል ኸሊፋ መሆን ይችላል ማለት ነው።

የ«ሸርህል መቃሊድ» ፀሐፊ በገለጹት መሰረት አንድ ኢማም ሲሞትና አስፈላጊውን መስፈርት አሟላለሁ ብሎ የሚያስብ ሰው ቦታው ይገባኛል ካለ ህዝቡ ድምጽ ባይሰጠውና ቃል ኪዳን ባይገባ እንኳን ስልጣኑ ህዝብን የመጫንና ዝም የማለኘት ኃይል ካለው ኸሊፋነቱ (ኢማምነቱ) ተቀባይነት ያገኛል። በተመሳሳይ መልኩ እነዚህ መስፈርቶች እስከተሟሉ ድረስ አዲሱ ኢማም አላዋቂና ሥነ-ምግባር የጎደለው ቢሆን እንኳን ኢማም መሆን ይችላል።

በተመሳሳይ ሁኔታ አንድ መሪ (ኢማም) ወይም ኸሊፋ በኃይል የበላይነት የመሪነቱን ስልጣን ከተቆናጠጠ በኋላ ሌላ በኃይል ስልጣኑን መረከብ የሚችል አካል ከተገኘ ቀድሞ የነበረው ኸሊፋ ከስልጣን ይወገድና አሸናፊው የኢማምነቱን ቦታ ይይዛል።

ኸሊፋ ለመሆን የሚያበቁ መስፈርቶች

ሱኒዎች ለኸሊፋነት ማብቃት የሚችሉ አስር መስፈርቶችን ያስቀምጣሉ፡-

1. ሙስሊም መሆን
2. ለአቅሙ-አዳም መድረስ
3. ወንድ መሆን
4. ጤነኛ አዕምሮ ያለው መሆን
5. ጀግና መሆን
6. ነፃ መሆን (ባሪያ ያልሆነ)
7. (በአካል) መገኘት የሚችል፣ ያልተሰወረ ወይም ያልተደበቀ
8. ጦርነቶችን ማካሄድ የሚችል-ውጊያ-ነክ ታክቲኮችን የሚያውቅ
9. ፍትሃዊ የሆነ (ዓድል የሆነ)
10. ኃይማኖታዊና ህጋዊ ጉዳዮችን በተመለከተ ዳኝነትና ፍርድ መስጠት የሚችል - ሙጅተሂድ የሆነ

(አል- ተፍተዛኒ፡- ሸርሁል መቃሲድል ጣሊቢን፣ ቅጽ 2፣ ገፅ 272፡፡ በተጨማሪም አል-ሀፊዝ ዓሊ ሙሀመድና አሚሩዲን፡- ፋልኩነጃት ፊል ኢማማህ ወል ሰላት፣ ቅጽ 1፣ ገፅ 203)

የመጨረሻዎቹ ሁለት መስፈርቶች እንኳ ለይስሙላ ብቻ ያሉ መሆናቸውን ታሪክ በግልጽ ይመሰክራል።

ቀደም ሲል እንደተገለጸው መሀይምና ምግባረ ብልሹ የሆነ ሰው እንኳን ኸሊፋ (መሪ) መሆን እንደሚችል አይተናል። ስለዚህ «ፍትሃዊ መሆን» ና «ኃይማኖታዊ እውቀት» የሚሉ መስፈርቶች መሰረተ-ቢስና ለሽፋን ብቻ የተቀመጡ መሆናቸውን መረዳት አያዳግትም።

ሱኒዎች «ኢስማህ» (እንክን-የለሽነት) መሪ (ኢማም) ወይም ኸሊፋ ለመሆን የግድ (አስፈላጊ) አይደለም ብለው ያምናሉ። ለዚህም እንደማስረጃ የሚያቀርቡት አቡ በክር በነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሰሃባዎች ፊት መድረክ ላይ ሆነው የተናገሩትን የሚከተለውን ንግግር ነው፡-

«ሀዘቦች ሆይ! ምንም እንኳን ከናንተ የተሻልኩ ባልሆንም በናንተ ላይ መሪ እንድሆን ተደርጌአለሁ። ኃላፊነቴን በሚገባ የምወጣ ከሆነ እርዱኝ። ካጠፋሁና ከተሳሳትኩ ደግሞ እርሙኝ። ሰይጣን በየጊዜው ወደኔ እንደሚመጣ ማወቅ አለባችሁ። ስለዚህ ከተበሳጨሁና ከተናደድኩ ከኔ ራቁ።»

(አል-ሱዩጢ-ታሪኩል ኹለፋእ፣ ገጽ 71)

በተጨማሪም አል-ተፍተዛኒ - «ሸርሁል ዐቃእድ አል-ነፊስ» በሚሰኘው ስራቸው ውስጥ የሚከተለውን ጽፈዋል፡-

«አንድ መሪ (ኢማም) ምግባረ-ብልሹና ጨቋኝ በመሆኑ የተነሳ ከኢማምነት ስልጣኑ ሊወገድ አይገባም፡፡»

የአቡ በክር ወደ ስልጣን መውጣት

ቀደም ሲል የተጠቀሱት መስፈርቶችና መመሪያዎች የተገኙት ከቁርአን አንቀጽ ወይም ሐዲስ ሳይሆን ከነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሞት በኋላ ከተከሰቱ ክስተቶችና ድርጊቶች የተወሰዱ ናቸው፡፡

በሱኒዎች አስተሳሰብ መሰረት የመጀመሪያዎቹ አራት ሽሊፋዎች «አል-ኹለፋእ አል-ራሺዲን» (በሐቅ የተመሩ ሽሊፋዎች) በመባል ይታወቃሉ፡፡ ቅዱሱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) ልክ እንደሞቱ አንሷር (ረዳቶች) በመባል የሚታወቁ የመዲና ሙስሊሞች በበኒ ሰዒዳህ መጠለያ (መሰብሰቢያ) ውስጥ ተሰበሰቡ፡፡

የ «ጊያሱ ሉጋት» ደራሲ እንደፃፉት ይህ የበኒ ሰዒዳህ መጠለያ አረቦች እኩይ ተግባር ለመፈፀም ሲያስቡ የሚሰበሰቡበት ሚስጢራዊ ቦታ ነበር፡፡

(ጊያሱልዲን-ጊያሱል ሉጋት፣ ገፅ 228)

በዚህን ጊዜ በጊዜው ህመምተኛ የነበረው ሳዕድ ኢብን ዑባድህ ወደ የክብር ወንበር ከተመራ በኋላ እንዲቀመጥ ተደረገ። ኸሊፋ ሆኖ ይመረጥ ዘንድም ኩታ ተከናኝቦ ነበር። ከዚህ በኋላ ሳዕድ የአንሷሮችን ገድልና መልካም ጎኖች እየዘረዘረ ንግግር በማድረግ የኸሊፋነቱን ቦታ ሌላ ወገን ሳይቀድማቸው መያዝ እንዳለባቸው አሳለበ። አንሷሮችም ሳዕድ እራሱ ኸሊፋቸው እንዲሆን እንደሚፈልጉ ገለጹ። ነገር ግን አንዳንድ ጥያቄዎችን ለውይይት ማቅረብ ጀመሩ። እንዲህ ብለውም መጠየቅ ጀመሩ።

«የቁሬይሽ ሙሐጅሮች (ከመካ የተሰደዱ) ይህንን ሐሳባችንን ቢቃወሙና ክራሳቸው ወገን ተመሳሳይ ጥያቄ ቢያቀርቡ ምን ምላሽ እንሰጣቸዋለን?»

አንዱ ቡድን እንዲህ ሲል መለሰ፡-

«ከነሱ ወገን አንድ መሪ ከኛም ወገን አንድ መሪ እንዲሆን እንነግራቸዋለን።»

ሳዕድ፡- *«የመጀመሪያው ድክመታችሁ እዚህ ላይ ነው።»*

ይህ በእንዲህ እንዳለ አንድ ሰው ለፀመር ኢብንል ኸጣብ ስለ ስብስባው ወሬ አቀበለው፡- እንዲህም አለው፡-

«የመሪነትን ክብር መጎናፀፍ የምትሻ ከሆነና የሚሰጠውን ውሳኔ ለመቀልበስ አስቸጋሪና የማይሞክር ከመሆኑ በፊት ሳታመነታና ሳትዘገይ ሰቂፋ መድረስ አለብህ።»

ይህንን መረጃ እንዳገኙ ዑመር አቡ በክርን አስከትሎ በፍጥነት ወደ ሰቂፋ ነጎደ። አቡ ዑብይዳህ ኢብን አል-ጀራህም ተከተላቸው። አል-ጠበሪ፣ ኢብንል አሲር፣ ኢብን ቁተይባህና ሌሎችም በሐዲስ ዘገባቸው ይህንን ሁኔታ ሲተርኩ እንደሚከተለው ይገልጻሉ።

ሰቂፋህ እንደደረሱ አቡ በክር፣ ዑመርና አቡ ዑብይዳህ ገና በወጉ እንኳን ሳይቀመጡ ሳቢት ኢብን ቀይስ ተነሳና የአንሷሮችን ገድልና መልካም ስም እየቆጠረና እያወደሰ ከቆየ በኋላ የኪላፊህ ወንበር መስጠት ያለበት ከአንሷር ለሆነ ሰው መሆን እንዳለበት ሐሳብ አቀረበ።

ከዚህ በኋላ ዑመር የሚከተለውን እንደተናገረ ይነገራል፡-
«የአንሷሮቹ ተናጋሪ ንግግሩን ከጨረሰ በኋላ ቀደም ብዬ ባሰብኩባቸው አስፈላጊ ነጥቦች ላይ ንግግር ለማድረግ ሙከራ አደረግኩ። ነገር ግን አቡ በክር ዝም እንድል ማስጠንቀቂያ ሰጠኝ። ስለዚህ ዝም አልኩኝ። አቡ በክር እኔ ያሰብኩትን ነገር በሙሉ መናገር ብቻ ሳይሆን በተሻለ ሁኔታ ገለጸላቸው።»

(አልጠበሪ - አል-ታሪክ፣ ቅፅ 4፣ ገፅ 1820፣ ኢብንል አሲር - አል-ካሚል - አርታኢ C.J ቶርንቦርግ ሴይዳን፣ 1897፣ ቅፅ 2፣ ገፅ 325ff፣ ኢብን ቁተይባህ - አል-ኢማማህ ወል ሲያሰህ፣ ካይሮ፣ 1387 ሂ.ፎ. (1967 ዓ.ክ) ቅፅ1፣ ገፅ 18ff)

«ረውደቱ አስሰፋ» በሚሰኝ ኪታብ ውስጥ እንደተጠቀሰው አቡ በክር በሰቂፋ ለተሰበሰቡት ሰዎች ቀጥሎ ያለውን ንግግር አድርገዋል፡-

«የአንሷር ጀመዓ (ቡድን) ሆይ! መልካም ስማችሁን፣ ዝናችሁንና ገድላችሁን እኛም እንመሰክራለን። እስላምን ለማስፋፋትና ለማሳደግ ያደረጋችሁትን ተጋድሎና መስዋዕትም የምንዘነጋው አይደለንም። ነገር ግን ቁሬይሽ በአረብ ውስጥ ያለውን ክብርና ሞገስ ሌላ ማንም ጎሳ የለውም። በመሆኑም አረቦች ለቁሬይሽ ካልሆነ በቀር ሌላ ለማንም እጅ አይሰጡም።»

(ሚር ኸዋንድ-ረውደቱ አስሰፋ፣ ቅፅ 2፣ ገፅ 221)

በተጨማሪም በ «ሲራህ አል-ሀለቢያህ» ውስጥ የሚከተለውን ተጨማሪ ሐሳብ እናገኛለን፡-

«ነገር ግን እንደሚታወቀው እኛ ሙሃጅሮች እስላምን በመቀበል የመጀመሪያዎቹ ነበርን። የእስላም ነቢይም (ሰ.ዐ.ወ) ከኛ ጎሳ ነበሩ። እኛ የመልክተኛው ዘመዶች ስለሆንን የኸሊፋነት ቦታው የሚገባን እኛ ነን። በመሆኑም የመሪነቱ ስልጣን ከኛ ውስጥ ሆኖ የሚኒስትሩን ቦታ እናንተ ብትይዙ የተሻለ ይሆናል። እናንተን ሳናማክር የምንተገብረው ነገር አይኖርም።»

(አል-ሀለቢ - አል-ሲራህ፣ ቅፅ 3፣ ገፅ 357)

ሞቅ ያለ ክርክር ተጀመረ። ጭቅጭቁ እየተባባሰ ሲሄድ ዑመር በጨኸት እንዲህ አለ፡-

«በአላህ ይሁንብኝ! ከዚህ በኋላ የሚቃወመንን ሰው እገድለዋሁ።» በዚህን ጊዜ አል-ሀባብ ኢብንል ሙንዝር ኢብን ዘይድ የሚባል ከኸዝረጅ ጎሳ የሆነ የአንሷር ሰው ዑመር ለመጋፈጥ ተነስቶ እንዲህ አለ፡-

«በአላህ እምላለሁ! ማንም ሰው በኛ ላይ ኸሊፋ ሆኖ እንዲገዛን አንፈቅድም። አንድ መሪ ከናንተ ወገን ይምጣ ሌላ አንድ ደግሞ ከኛ ወገን ይሁን።»

በዚህን ጊዜ አቡ በክር እንዲህ አለ፡-

«ይህማ በጭራሽ ሊሆን አይችልም። የመሪነቱን ቦታ መያዝ መብቱ የኛ ነው። የናንተ ደግሞ የሚኒስትርነቱን ቦታ መያዝ ነው።»

በዚህን ወቅት አል-ሀባብ ተነስቶ እንዲህ አለ፡-

«አንሷሮች ሆይ! እነዚህ ሰዎች ለሚሉት ነገር እጃችሁን አትስጡ! በአቋማችሁ ፅኑ! ጠንክር በሉ! በአላህ እምላለሁ! ከዚህ በኋላ ሊቃወመኝ የሚዳዳው ሰው ካለ በዚህ ሰይፍ ነው አፍንጫውን የምቆርጠው።»

ከዚያም ዑመር እንዲህ ሲል አስታወሰ፡-

«በአላህ እምላለሁ! በኪላፈህ ውስጥ ሁለትሾች (ጥንድ) አይመክርም። በአንድ ግዛት ውስጥ ሁለት ነገስታት ሊኖሩ አይችሉም። አረቦች የናንተን መሪነት አይቀበሉም። ምክንያቱም መልዕክተኛው (ነቢዩ) ከናንተ ጎሳ አልነበሩም።»

አል-ጠበሪና ኢብንል አሲር እንዳተቱት በዑመርና በአል-ሁባብ መካከል ረዘም ያለ የቃላት ምልልስ ነበር። ከዚያም ዑመር አል-ሁባብን «አላህ ያጥፋህ (ይግደልህ)!» ብሎ ሲረግመው (ሲሰድበው) አል-ሁባብም መልሶ «አላህ ይግደልህ!» በማለት ዑመርን ረገመው። በዚህን ጊዜ ዑመር ተስፈንጥሮ በመነሳት የሰዕድ ኢብን ዑባዳህን ጭንቅላት ይዞ እንዲህ አለው፡-

«እያንዳንዱን አጥንትህንና መገጣጠሚያህን መሰባበር እንፈልጋለን!»

በዚህን ጊዜ ሰዕድ በዛቸው እጅግ ተናዶ ዘሎ የዑመርን ዊም ጨምድዶ ያዘ።

ዑመርም እንዲህ አለው፡-

«አንዲቷን ፀጉር ብቻ እንኳን ብትመዝ፣ የአንተዎቹ ሁሉም እንደማይተርፉ ታየዋለሁ።»

ይህ በእንዲህ እንዳለ አቡበክር ዑመር አንዲረጋጋና ሥርዓት እንዲላበስ ተማፀኑ። ዑመር ከሰዕድ ፊቱን አዞረ። በዚህ ጊዜ ሰዕድ እንዲህ እያለ ነበር፡-

«በአላህ እምላለሁ! ለመቆም ብቻ የሚያስችለኝ ትንሽ ኃይል ቢኖረኝ ኖሮ ከእያንዳንዱ መዲና ጥግ አንበሳ ሲያገሳ ትሰሙና በየጉድጓዱ ውስጥ ትደበቁ ነበር። በአላህ ይሁንብኝ! እናንተ ከነሱ ውስጥ ተከታይ እንጂ መሪ ሆናችሁ የማታውቁ ወደ ሆኑት ሕዝቦች ዳግሞ እንድትቀላቀሉ እናደርጋችሁ ነበር።»

ኢብን ቁተይባህ እንደሚያስቀምጡት ደግሞ፡- የአውስ ጎሳ አለቃ የነበረው በሺር ኢብን ሰዕድ አንሷሮች የኸኸረጅ ጎሳ አለቃ ከነበረው ሰዕድ ኢብን ኡባዳህ ጋር በመስማማት ከኋላው እንደተሰለፉ ባዩ ጊዜ በቅናት ተነሳስቶ የቁሬይሽ ሙሃጅሮችን እንደሚደግፍ ቆሞ ተናገረ።

በዚህ ኃይለኛ ግርግር ውስጥ እንዳሉ ዑመር በድንገት ለአቡ በክር እንዲህ አላቸው፡-

«በይዓ (ቃልኪዳን/ድምፅ) እንድሰጥህ እጅህን ዘርጋኝ»

አቡ በክር፡- «የለም የለም! አንተ እጅህን ዘርጋና እኔ ቃልኪዳኔን (በይዓ) ልስጥ። ምክንያቱም አንተ ከኔ የተሻለ ጠንካራና ለቦታው የምትበቃ ነህ።»

ዑመር የአቡ በክርን እጅ ወስዶ በይዓ እያደረገ እንዲህ ይል ነበር፡-

«የኔ ጥንካሬ ከአንተ ትሩፋትና ወደ እስልምና ቀድሞ መግባት ዋጋ ጋር ሲነፃፀር ምንም አይደለም። ጥቅም አለው የምንል ከሆነም ደግሞ የኔና የአንተ ጥንካሬ አንድ ላይ ሲቀናጅ የሽሊፋውን ቦታ በተሳካ መልክ ይመራል ማለት ነው።»

በሺር ኢብን ሰዓድም በዚሁ ተስማማ። ኸዝረጆች በሺር ላይ ጮሁ። ይህን ያደረገው በሰዕድ ኢብን ዑባዳህ ላይ በቅናት ተነሳስቶ መሆኑን በምሬት ነገሩት። ከዚያም የአውስ ሰዎች እርስ በርሳቸው መነጋገር ያዙ። ያንን ቀን ሰዕድ ኢብን ዑባዳህ ኸሊፋ ሆኖ ቢመረጥ ኖሮ ኸዝረጆች ሁሌ በአውች ላይ የበላይነት እንዳላቸው እየተሰማቸው ይኖሩ ነበር፤ ከአውስ ማንም ሰው ያንን ክብር አያገኝም እያሉ ይነጋገሩ ነበር። ስለዚህም የአውስ ጎሳ ሰዎች ሁሉም ለአቡ በክር ድምፅ ሰጡ።

ከሽዝረጅ ሰዎች አንዱ ሰይፉን መዝዞ አወጣ። ነገር ግን ሌሎች ተረባርበው አስጣሉት።

በዚህ ጭቅጭቅና ንትርክ ወቅት በሌላ በኩል ዓሊይና ጓደኞቹ የተቀደሰውን የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሬሳ በማጠብና ለቀብር ሥነ-ሥርዓት የሚደረጉትን ነገሮች በማሟላት ተጠምደው ነበር። ይህ በተጠናቀቀ ጊዜ አቡ በክር የሽሊፋነቱን ቦታ በተጠቀሰው መልኩ ተቆናጥሏል።

ኢብን ቁተይባህ እንዲህ በማለት ዕፈዋል፡-

«አቡ በክር የሽሊፋነቱን ቦታ ልክ እንደያዙ ዓሊይ እየተጎተተ ወደሱ (አቡ በክር) ተወሰደ። በዚህ ወቅት ዓሊይ በተደጋጋሚ፡- «እኔ የአላህ ባሪያና የአላህ መልዕክተኛ ወንድም ነኝ።» እያለ ይናገር ነበር። ከዚያም ዓሊ ለአቡ በክር በይዓ እንዲያደርግ (ድምፅ እንዲሰጥ) ታዘዘ። በዚህን ጊዜ ዓሊይ የሚከተለውን ተናገረ፡-

«ከናንተ ከሁላችሁም ይልቅ የሽሊፋነት ቦታው ይገባኛል። ለናንተ ለመታዘዝ ቃል አልገባም። ይልቁንስ እናንተ እኔን ለመታዘዝ ቃል መግባት አለባችሁ። ከአላህ መልእክተኛ ጋር ዝምድና እንዳላችሁ በመጥቀስና ይህንኑን መሰረት በማድረግ አንሷሮች ቃል እንዲገቡ (ድምፅ እንዲሰጡ)

አደረጋችሁ። የሽሊፋኑቱን ቦታ ከኛ ከነቢዩ ቤተሰቦች (አህሉል ቤይት) እየነጠቃችሁ ነው። እናንተ ስለሚሆኑት ይልቅ የሽሊፋኑቱን ቦታ ለመያዝ መብት እንዳላችሁ ያሳውቃችሁት ከነቢዩ ጋር ያላችሁን ዝምድና እንደምክንያት አቀረባችሁ አይደለም እንዴ? በዚህም ምክንያት ስልጣኑን አሳልፈው ሰጧችሁ፤ እናንተም የመሪነቱን ቦታ ወሰዳችሁ። ስለዚህ እናንተ ለአንሷሮች ያቀረባችሁትን ምክንያት እኔም ያንኑ ምክንያት ወደናንተ አቀርባለሁ። በሕይወትም ሆነ በሞት ከማንኛውም በላይ ለነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የምንቀርብ እኛ ነን። ለምክንያታችሁ ታማኝ ከሆናችሁ ፍትሃዊ ሆናችኋል። ይህ ካልሆነ ግን እያወቃችሁ ወደ ጭቆናና አምባገነንነት ገብታችኋል።»

በዚህን ጊዜ ዑመር እንዲህ አለ፡-

«ቃልኪዳን ካልገባህ (በይዓ ካላደረግክ) አትለቀቅም።»
 ቀጠል በማድረግ ዓሊ (ዐ.ሰ) የሚከተለውን በጨኸት ተናገረ፡-

«ግቱ በእጅህ እስካለ ድረስ የቻልከውን ያህል እለብ። ዛሬ በደንብ አበረታታ፤ መሰረቱን አጠንክር፤ ነገ ለእንተ አሳልፎ ይሰጠሃልና። ዑመር ሆይ! ትዕዛዝህን

አልቀበልም። ለሱ ለመታዘዝ ቃል አልገባም፤ ድምጽም አልሰጥም።»

በመጨረሻም አቡ በክር እንዲህ አለ፡-

«ዓሊ ሆይ! ቃልህን ለመስጠት ፈቃደኛ ካልሆንክ አላስገድድህም።»»

አጭር ዳሰሳ

ቀደም ሲል የተጠቀሱት አብዛኞቹ ክስተቶች ልዩ ትኩረት ሊሰጣቸው ይገባል።

1. በነበረው የአረቦች ባህል መሰረት አንድ ሰው (በጥቂት ቡድኖችም ቢሆን) የጎሳ አለቃ ተደርጎ ከተሾመ ሌሎች የተቀሩት ሰዎች መቃወም አይወዱም ነበር። ወደዱም ጠሉም የመቀበል ተለምዶ ነበራቸው። ይህ ባህል በነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) አጎት አባስ ጭንቅላት ውስጥ ነበር። ለዚህም ነው ለዓሊይ እንዲህ ያለው፡-

«እጅህን ስጠኝና ቃል ኪዳን ልግባልህ (በይዓ ላድርግ)። ምክንያቱም አንዴ እንደዚህ ከተደረገ በኋላ ማንም ሰው ሊያስቀርና ወደ ኋላ እንዲመለስ ሊጠይቅ አይችልም።» ይህንን ባህል በመመርኮዝ ነው ሰዕድ አንሷሮች ማንም ሳይቀድማቸው የኸሊፋነቱን ወንበር እንዲቆናጠጡ በጥድፍያ ሰቂፋ በመሰብሰብ ምክሩን የለገለው። ለዚህም

ነው ይህ ሁኔታ በፍጥነት ለፀመር ተነግሮት «ሰቂፋ ላይ የሚደረገውን ውሳኔ ለመቀልበስ አስቸጋሪና የማይቻል ከመሆኑ በፊት ሳይዘገይ በቦታው እንዲገኝ» የተደረገው። እንግዲህ በዚህ ምክንያት ነው አንዴ የተወሰኑ ሰዎች አቡ በክርን እንደ ኸሊፋ ከተቀበሉ በኋላ አብዛኛው የመዲና ሰዎች ቢወዱም ባይወዱም ለመቀበል የተገደዱት።

2. ዓሊይ ይህንን ባህል ጠንቅቆ ያውቅ ነበር። ለምንድነው ታድያ ከአጎቱ አባስ ቃል ኪዳን (በይዓ) ይቀበል ዘንድ እጅህን ዘርጋልኝ ሲባል እምቢ ያለው። ለምን ለዓባስ «ከኔ ሌላ ማን ነው ለእንዲህ ዓይነቱ ቃል ኪዳን (በይዓ) ጥሪ ማድረግ የሚችል» አላለውም?

(ኢብን ቁተይባህ - አል-ኢማማህ ወል ሲያሰህ፣ ቅጽ 1፣ ገጽ 4፣ አል-ማወርዲ - አል-አህሳመ-ል ሱልጣንያህ፣ ገጽ ፡፡)

ይህ የሆነበት ምክንያት ዓሊይ የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ኸሊፋህ የጎሳ አለቃነት እንዳልሆነ ስለሚያውቅ ነበር። ይህ ጉዳይ ከአላህ የተሰጠ ኃላፊነት እንጂ በሰዎች ምርጫ የሆነ አልነበረም። በአላህ ትዕዛዝ መሰረት በነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) አማካኝነት በግልጽ ለኢማምነት ስለተመረጠ የህዝቡን ድምጽ ለማግኘት ቅስቀሳ ማድረግ አይጠበቅበትም ነበር። በሰዎች ድምጽና ቃልኪዳን ላይ የተመሰረተ ሹመት አልነበረምና። ሰዎች ኢማማህ በሰዎች በይዓ ላይ የተመሰረተ ነው ብለው እንዲያስቡ ማድረግ አልፈለገም።

ህዝቡ በገዲር-ኹም ላይ የታወጀውን አዋጅ መሰረት አድርገው ወደሱ ከመጡ እሰየው። ይህንን ካላደረጉ ደግሞ የሰዎቹ ጥፋት እንጂ የሱ አይደለም።

3. እስቲ አሁን ደግሞ ወደ ሰቂፋ ክስተቶች እንመለስ።

በቅዱሱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) የህይወት ዘመን የነቢዩ መስጊድ የኢስላማዊ እንቅስቃሴዎች ማዕከል ነበረች።

የጦርነትና የሰላም ውሳኔዎች፣ የውክልናና የሹመት ቅበላ እንዲሁም የመረጃና ኃይማኖታዊ መልእክቶች የሚተላለፉት በዚሁ ማእከል ነበር። ፍትህና ፍርድ ነፃ ነገሮችም የሚታዩት በዚሁ መስጊድ ውስጥ ነበር። የቅዱሱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) ከዚህ ዓለም በሞት መለየት ዜና እንደተሰማ ሙስሊሞች የተሰበሰቡትም በዚሁ መስጊድ ውስጥ ነበር።

ታዲያ የሰዕድ ኢብን ዑባዳህ ቡድኖች ከመዲና 3 ማይል ገደማ ርቆ ወደሚገኘውና መልካም ስም የሌለው ሰቂፋ ውስጥ ለመስብሰብ የወሰኑት ለምን ይሆን? አብዛኛው ሰው ሳይሰማ ኸሊፋውን በማጭበርበር በድብቅ ለሰዕድ ለመስጠት አልነበረምን?

የጋዲርኹምን አዋጅና የአረብ ጎሳዎችን ልማድ (ባህል) በአንክሮ ስናይ ሌላ ማብራሪያ መስጠት አስፈላጊ አይሆንም ለማለት ይቻላል።

4. ዑመርና አቡ በክር ስለ ሰቂፋው ስብሰባ ሲሰሙ በመስጂዱ ውስጥ ነበሩ። አብዛኛው ሙስሊሞችንም እዛው መስጅድ ነበሩ። ስለ ስብሰባው ለሌላ ሰው ለምን አልተናገሩም? ሁለቱ ከአቡ ዑባይዳህ ጋር በድብቅ/በምስጢር ለምን ወጡ? ዓሊና በኒ ሓሺም በመስጅዱና በነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ውስጥ ስለነበሩና የስብሰባውን አሻጥር እንዲያውቁ ዑመርና አቡ በክር ስለፈለጉ ይሆን? ወይስ ዓሊ የሰቂፋን ስብሰባ ዜና ቢሰማና ምናልባት እቦታው ለመገኘት ወስኖ ቢሄድ መቼም እሱ ባለበት ሌላ ሰው የመሪነቱን ቦታ ለማጽናት ስለማይችል ለእሱ (ለዓሊይ) ይሳካለታል ብለው ፈርተው ይሆን?

5. አቡ በክር ሙሐጅሮች ከነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ጎሳ መሆናቸውን ምክንያት በማድረግ መልካም ጎናቸውንና ገድላቸው እየዘረዘረ ሲያሞጋግስ ከሙሀጅሮች የበለጠ ለነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የሚቀርቡ የሆኑ የነቢዩ ስጋና ደም ያላቸው የቤተሰቡ አባላት የነበሩ ሰዎች እንዳሉ አላወቀም ነበር?

ይኸው ሁኔታ ነበር ዓሊይ የሚከተለውን እንዲናገር ያደረገው፡-

احتجوا بالشجرة وأضاعوا الثمرة

«በዛፉ (ጎሳ) ጥንካሬ ተመክቶ፤ ፍሬውን (የነቢዩን ቤተሰብ) ግን አጠፋ፡፡» (አል-ረዲ (አርታኢ) -ካህን በላጋህ (የሱብሂ አል-ሳሊህ እትም) ቤይፋት፡ ገጽ 98)

ይህንን ክስተት ስሜታዊ ሳንሆን ሚዛናዊ ሆነን ስናየው «ምርጫ» ብለን ልንጠራው አንችልም፡፡ ምክንያቱም መራጮቹ (በአረቢያ ውስጥ የተበታተኑት ሙስሊሞች፤ ቢያንስ ደግሞ አጠቃላይ የመዲና ሙስሊሞች) ምርጫው የትና መቼ እንደሚደረግ ማወቁ ይቅርና ምርጫ ስለመኖሩ እንኳን የሚያቁት ነገር አልነበረም፡፡ መራጮች ይቅርና በኋላ ለተመራጭነት የበቁ ዕጩዎች እንኳን የሚያውቁት ነገር አልነበረም፡፡

መራጮች ይቅርና በኋላ ለተመራጭነት የበቁ ዕጩዎች እንኳን በሰቂፋ ይደረግ የነበረውን ጉዳይ አያውቁም ነበር፡፡ ቀደም ሲል የተጠቀሱት ሁለት ነጥቦች አሁንም የኢማም ዓሊይን አባባል ያስታውሱናል፡-

فإن كنت بالشورى ملكت أمورهم
فكيف بهذا والمشيرون غيب
وإن كنت بالقربى حججت خصيمهم
فغيرك أولى بالنبي وأقرب

«በሙስሊሞች ጉዳይ ላይ የስልጣን ባለቤትነትን የተገናጸፍከው በምክክር ጉባኤ ከሆነ አማካሪዎቹ በሌሉበት ሁኔታ እንዴት ሊሆን ቻለ? ተቃናቃኞችህንም ያሸነፍከው በስጋ ዝምድና ከሆነ ለነቢይነቱ ከአንተ ባላይ መብት ያለውና ለጉዳዩ የቀረበ አለ፡፡»

(አል-ረዲ - ነህጃል በሊጋህ፣ ጥቅስ 190፣ ገፅ 502-3)

የአሊ ንግግር በአል-ሸሪፍ አል-ረዲ - ጥቅስ ቁጥር 190 እንደሚከተለው ተጽፏል፡-

«እንዴት ይገርማል!? ኸሊፋ በነቢዩ ባለሟል (ሶሃባ) መሆን እንጂ የነቢዩ ባለሟል ከመሆን ባሻገር ከነቢዩ ጋር በስጋ ዝምድና በመተሳሰር መሆን አለመቻሉ!»

የሚገርመው ነገር ግን በሱብሂ አል-ሳሊህ ዕትምና በሙሐመድ ዓብዱህ እትም (ቤይሩት 1973) «ነገር ግን የነቢዩ ሶሃባ (ባለሟል) በመሆን» የሚለው አባባል

መውጣቱ (መቅረቱ) ነው። ለተሟላና ለትክክለኛው አባባል የኢብን አቢል ሀዲድ ሸርህ (ካይሮ 1959) ቅጽ 18፡ ገጽ 16 ይመልከቱ)

አሁንም «ምርጫ» ልንለው አንችልም ምክንያቱም አብዛኛው የነብዩ ታዋቂ ሶሃባዎች ስለ ክስተቱ ምንም የሚያውቁት ነገር አልነበረም።

ዓሊ፣ ዓባስ፣ ኡስማን፣ ጠልሃ፣ አል-ዙባይር፣ ሰዕድ፣ ኢብን አቢ ወቃስ፣ ሰልማን ፋርሲ፣ አቡ ዘር አል-ግፋሪ፣ አማር ኢብን ያሲር፣ ሚቅዳድ፣ አብዱልራህማን ኢብን ዐውፍ፣ ከነዚህ ሁሉ ማንንም አላማከሩም - እንዲያውም ምንም አልተነገራቸውም። ኸሊፋውን በተመለከተ ሊቀርብ የሚችል ምክንያት ካለ የሚከተለው ብቻ ነው።

«የሰቂፋህ ክስተት ህጋዊነት ምንም ይሁን ምን አቡ በክር የኸሊፋነቱን ቦታ ለመያዝና የመሪነቱን በትር በጁ ለማድረግ ስለበቃ (በጎሳው ባህል መሰረት) «ህጋዊ» ከሊፋ ነበር ማለት ነው።

በቀላል ቋንቋ አቡ በክር ለተፈለገው ስልጣን ለመብቃት ስለተሳካለት «ህጋዊ» ኸሊፋ ለመሆን በቃ ማለት ነው። ስለዚህ ይህንን ክስተት እንዲያወድሱ ለዓመታት ትምህርት

የተሰጣቸው መስሊሞች ስልጣን የመያዝ ብቸኛው አማራጭ «ሀይል» መሆኑን እንዲያምኑ ትምህርት ሲሰጣቸው ቆይቷል። አንዴ መንበረ ስልጣንን መጨበጥ ከተቻለ ሁሉም ነገር ይስተካከላል። የግዛቱ ህጋዊ መሪ ትሆናለህ።

በመጨረሻም የራሱ ኸሊፋነት ፈጣሪ የነበረውን የዑመርን ንግግር መጥቀስ አለብኝ፡-

«ዑመር ሲሞት ለእኩሌና ለእኩሌ ድምጽ እሰጣለሁ (በይዓ አደርጋለሁ)» የሚል ሰው እንዳለ ተነግሮኛል። ማንም ሰው እንዲህ እንዳይሳሳት። ምንም እንኳን የአቡ በክር መመረጥ በድንገት ቢሆንም የኋላ ኋላ ጥሩ ሆነ። የአቡ በክር ጉዳይ እንዲህ ስለሆነ ብቻ ደግሞ ስህተት እንዳይፈጠር የአቡ በክር በድንገት ቢሆንም አላህ ከጥፋቱ ጠበቀን። አሁን ግን ማንም ሰው ይህንኑን እደግማለሁ የሚል ካለ ማንቁርቱን ነው የምቆርጥለት።»

(አል-ቡኻሪ - አል-ሰሂህ (ኪታቡል መሃሪቢን) ካይሮ (ቀኑ ያልተጠቀሰ) ቅጽ 8፡ ገጽ 210፣ አል-ጠበሪ - አል-ታሪክ፣ ቅጽ 4፡ ገጽ 1821)

የዑመር መመረጥ

አብዛኛው የሱኒ መዝሐብ ተከታዮች በሰቂፋ የተከሰተው ክስተት «የኢስላም ዲሞክራሲያዊ መንፈስ» መገለጫ ነው ብለው ያምናሉ። በዚህ አስተሳሰብ እይታ «ዲሞክራሲያዊ ምርጫ» የሚባለውን ነገር መጠበቁ ምክንያታዊ ሊባል ይችላል። በሰቂፋ ዐውድ ያለው ትርጉም ምንም ይሁን ምን እንዲህ ዓይነቱ ምርጫ ለኢስላማዊ ኺላፋ መሰረት እንደሆነ ተደርጎ ተወስዷል። ነገር ግን ይህ ሊሆን አይችልም።

ለዑመር የኸሊፋነት ስልጣን መቆናጠጥ አቡ በክር ብቸኛው የዑመር ባለውለታ ነው። ህዝቡ የመምረጥ መብት ቢሰጠው ኖሮ ዑመር በጭራሽ ዕድሉን አያገኝም ነበር። በሕዝቡ ውስጥ የሚታወቀው ልቦ ደንዳና፣ ዋልጌና ጨካኝ (ፈዘን ገሊዝ አል-ቀልብ)

ለዚህም ነው አቡ በክር ተተኪውን የመረጠው - ዑመርን።

አል-ጠበሪ የሚከተለውን ጽፏል፡-

«አቡ በክር ሊሞት ሲል ኡስማንን አስጠራና የመጨረሻ ኑዛዜውን ቃል በቃል ለማጻፍ ተሰናዳ። ይኸውም የሹመት ደብዳቤ ይዕፍ ዘንድ ለኡስማን ነገረው፡-

«እጅግ በጣም ሩህሩህና አዛኝ በሆነው በአላህ ስም። ይህ አዓብደላህ ኢብን አቢ ቁሃፋህ (የአቡበክር ሙሉ ስም) ለህዝቡ የተላለፈ ትእዛዝ ነው። ይኸውም....» ይህን ካለ በኋላ እራሱን ሳተ። ከዚያም ኡስማን እንዲህ በማለት ጨመረ፡- «እነሆ ዑመርን በናንተ ላይ ተተኪዬ (ኸሊፋ) አድርጌ መርጫለሁ (ሹሜአለሁ)።» ከዚያም አቡ በክር ካንሰራርቶ ነቃ አለ። ቀጥሎም ኡስማን የዓፈውን እንዲያነብለት ጠየቀ። ኡስማንም አነበበለት። አቡ በክርም በደስታ «አላሁ አክበር» (አላህ ታላቅ ነው) ካለ በኋላ የሚከተለውን ተናገረ፡-

«በዚህ ሁኔታ ብሞት ኖሮ በህዝቡ መካከል አለመግባባት ይፈጠራል ብለህ የፈራህ ይመስለኛል።»

ኡስማን፡- «አዎ» ብሎ መለሰ። ከዚያም አቡ በክር፡-

«አላህ በኢስላምና በሙስሊሞች ስም ጀዛህን ይክፈልህ።» »

(አል-ጠበራ፡- አል-ታሪክ፣ ገጽ 2138-9)

በዚህ ሁኔታ ትእዛዙ ተጽፎ አለቀና በህዝቡ ፊት እንዲነበብ ተደረገ። ኢብን አቢል ሀዲድ አል-ሙዕተዚሊ በጻፉት መሰረት ደግሞ አቡ በክር አዕምሮውን ሰቶ ካንሰራራ በኋላ ጸሀፊው የጻፈውን እንዲያነብለት ሲጠይቅና ተነቦ የዑመርን ስም ሲሰማ ጸሐፊውን «ይሄን እንዴት ጻፍክ?» ብሎ ጠየቀው። ጸሐፊውም «እሱንማ ልታልፈው አትችልም» አለው። በዚህን ጊዜ አቡ በክር «አዎን ልክ ነህ» አለው።

(ኢብን አቢል ሀዲድ፡ ሸርህ፣ ቅጽ 1 ገጽ 163-5)

ከዚያም አቡ በክር ትንሽ ቆይቶ ህይወቱ አለፈ።

ዑመር በዚህ መልኩ (ምርጫ) የኸሊፋነቱን ቦታ አገኘ። እንግዲህ እዚህ ላይ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ከመሞታቸው ከሶስት ወይም አምስት ቀን በፊት የተከሰተውን አሳዛኝ ክስተት ቆም ብለን ማስታወስ እንደሚገባን እንረዳለን ማለት ነው።

በሰሂህ ሙስሊም ውስጥ የኢብን ዓባስ ሐዲስ እንዲህ ይነበባል፡-

«ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ከመሞታቸው ከሶስት ቀናት በፊት ኡመር ኢብን አል-ኸጣብን ጨምሮ ብዙ ሰሃባዎች ከነቢዩ ጎን ተኮልኩለው ነበር። ይህ በእንዲህ እንዳለ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የሚከተለውን ተናገሩ፡-

«እስቲ በኑዛዜ መልክ አንድ ነገር ልጻፍላችሁ። ከኔ በኋላ ወደ ጥመትና የተሳሳተ ጎዳና እንዳትገቡ ይጠቅማችሁ ዘንድ ይጻፍላችሁ።»

በዚህን ጊዜ ኡመር እንዲህ አለ፡-

«ነቢዩ በቅዠት እየቀባጠረ ነው። የአላህ ቁርኣን (ኪታብ) ይበቃናል።» የዑመር አነጋገር በአካባቢው በነበሩ ሰዎች መካከል ትልቅ ሁከት ፈጠረ። ገሚሱ ለደህንነታችን ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የሰጡት ትዕዛዝ መፈጸም አለበት፣ ያሰቡትን ነገር

ይፃፋልን ሲሉ ገሚሱ ደግሞ ዑመርን ወገኑ። በዚህ ሁኔታ ሁከቱና ብጥብጡ እየጋለ ሲሄድ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) «ሂዱልኝ ከዚህ!» ብለው በቁጣ ተናገሩ።

(መስሊም - አል-ሳሂህ (ኪታቡል ወሲያህ) ባቡ ታሪኩል ወሲያህ፣ ቅጽ 5፣ ገጽ 75-6፣ አል-ቡኻሪ አል-ሳሂህ (ሳይሮ 1958)፣ ቅጽ 1 (ኪታቡል ዒልም) ገጽ 38-9፣ ቅጽ 4፣ ገጽ 85፣ ቅጽ 6፣ ገጽ 11-12፣ ቅጽ 7 (ኪታቡል ጥብ) ገጽ 155-6፣ ቅጽ 9 (ኪታቡል ኢአቲሳም ቢል ኪታብ ወልሱና) ገጽ፡ 137)

(እዚህ ላይ የሆነ ነገር ማስተዋል ግድ ይላል። ይኸውም ቡኻሪ ነቢዩን (ሰ.ዐ.ወ) በሚመለከት «ይቃዣሉ» የሚለውን ቃል ሲዘገብ የተናጋሪውን ስም አልጠቀሰም። በሌላ ቦታ ግን «ይቃዣል» የሚለውን ቃል በሌላ ጨዋነት የተሞላው ቃል ሲቀይር ግን የተናጋሪውን ስም - ኡመርን በግልጽ ይጠቅሳል።)

(ኢብን ሰዕድ - አል-ጠበቃት፣ ቅጽ 1፣ ገጽ 242፣ 324፣ 336፣ 338፣ አህመል - አል-መስኒድ፣ ቅጽ 1፣ ገጽ 232፣ 239፣ 324፣ 336፣ 355)

ጥቂት የቁርአን መርፌዎች እዚህ ጋር ሊጠቀሱ ይገባል፡-

«መስሊሞች ድምጻችሁን ከነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ድምጽ በላይ ከፍ ማድረግ የለባችሁም። (ይህ ካልሆነ) ሥራችሁ በሙሉ ሳታውቁት ከንቱ ይሆንባቸዋል።» (ቁርአን 49/2)

የቅዱሱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) ቃላት ከአላህ የሆነ «ወህይ» (መገለጥ) ነው። **«ከራሱ ስሜት የሚናገረው እንዳች ነገር የለም። ከአላህ የወረደለት ወህይ ከሆነ እንጂ።»** (ቁርአን 53/3)

ሙስሊሞች ከነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የሚሰጥን ማንኛውም ትዕዛዝ ያለ ምንም ቅድመ-ሁኔታ መቀበልና መታዘዝ አለባቸው።
«ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የሚሰጣችሁን ማንኛውንም ነገር ተቀበሉ። የሚከለክላችሁን ማንኛውንም ነገር ደግሞ ተከልከሉ።» (ቁርአን 39/7)

እንዲህ አይነቱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) ነው እንግዲህ ከመሞታቸው ከአምስት ቀን በፊት ህዝቡ ለጥመትና ጥፋት እንዳይዳረግ በማሰብ ከጥፋት የሚጠብቃቸውን ኑዛዜ ለመጻፍ ሲፈልጉ «በቅዠት ነው የሚቀባጥረው» ተብለው የተወቀሱት።

ከሥህተትና ከጥፋት የመጠበቅ (ነፃ የመሆን) ዋስትና ያልተሰጠው አቡ በክር ግን የሞት አፋፍ ላይ ሆኖ የሹመት ደብዳቤውን ቃል በቃል ሲያጽፍ የተተኪውን ስም ሳይጠቅስ አእምሮውን የሳተበት ሁኔታ መኖሩ እየታወቀ እንኳን ዑመር ለአቡ በክር «በቅዠት እየቀባጠረ ነው» አላለውም።

ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ለመጻፍ ስላሰቡት ነገር ማንም እርግጠኛ መሆን አይችልም። ሆኖም የተጠቀሙት ሐረግ ፍንጭ ይሰጠናል፡-

«ሰዎች ሆይ! በመካከላችሁ ሁለት ውድ ነገሮችን ትቼላችኋለሁ። (እነሱም) የአላህ ኪታብና የቤተሰቤ አባላት የሆኑ የዘር ሐረጎች (ኢትሪቲ አህሉል ቤይቲ) ናቸው። እነዚህ ሁለቱን አጥብቃችሁ እስኪያዛችሁ ድረስ ከኔ በኋላ ወደ ጥመትና ጥፋት መንገድ አትገቡም።»

ከመሞታቸው ከአምስት ቀናት በፊት ተመሳሳይ ሐረግ ሲጠቀሙና

«እስቲ አንድ ነገር በኑዛዜ መልክ ልጻፍላችሁ። ከኔ በኋላ ወደ ጥመትና ጥፋት እንዳትገቡ ይጠብቃችሁ ዘንድ ይፃፍላችሁ» ብለው ሲናገሩ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ለመጻፍ ያሰቡት የነበረው ጉዳይ ቀደም ሲል ይናገሩት የነበረው ስለ አላህ ኪታብና ቤተሰቡ (አህሉል ቤይት) መሆኑን ለመረዳት በቂ መረጃ መሆኑን እንገነዘባለን።

ዑመርም በዚሁ መልኩ ጉዳዩን በመገመት የደረሰበት ይመስላል። «የአላህ መጽሐፍ (ቁርአን በቂያችን ነው» በማለት «ሁለቱን ውድ ነገሮች» እንደማይከተል ለነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ማሳወቅ ፈለገ። ለኡመር አንዱ ብቻ በቂ ነበር።

ይህንን በተመለከተ ኡመር ራሱ ከአብደላህ ኢብን ኡመር ጋር ሲነጋገር ጉዳዩን እንዳመነ እናያለን።

«...በርግጥ እሱ (ቅዱሱ ነቢይ) በህመማቸው ወቅት የዓሊይን ስም በመጥቀስ አዋጅ ለመንገር እንዳሰቡ ስለገባኝ ይህ እንዳይሆን ከለክልኩ።»

(ኢብን አቢል ሀዲድ-ሸርህ፡ ቅጽ 12፡ ገጽ 21 (ከአል-ኸጢባል በግዳዲ - ታሪክ በግዳዲ በማጣቀስ))

ምናልባትም «ቅገፍት» የሚለው ቃል ነቢዩ መልእክቱን ጽፈው በሆነም ኖሮ ጉዳዩን ለመቀልበስ የሚረዳው ይሆን ነበር። መልእክቱ ተጽፎ ቢሆን ኖሮም በ «ቅገፍት» የተጻፈ ስለሚሆን ተዓማኒነት አይኖረውም ብለው ለማመን ይጠቀሙበት ነበር ለማለት ያስደፍራል።

አል-ሹራ (ጉባዔ/ምክር ቤት)

ለአስር አመት ገደማ ካስተዳደረ በኋላ ኡመር የዙራስተር እምነት ተከታይ የነበረው ፌሩዝ የሚባል ባሪያ ባደረሰበት ጥቃት ክፉኛ ቆሰለ።

በዛች በኡስማን የተጻፈችው የሹመት ደብዳቤ የተነሳ ኡስማን ባለውለታው እንደሆነ ኡመር ጠንቅቆ ያውቃል። ነገር ግን ኡስማንን በግልጽ ተከታዩ አድርጎ ለመሾም

አልፈለገም። ህዝቡ የፈቀደውን እንዲመርጥ የሚያደርግ መብትም አልሰጣቸውም። በጣም በተቀነባበረ ሁኔታ ሶስተኛ ዘዴ ፈጠረ። እንዲህም አለ፡-

«እውነት እላችኋለሁ! የአላህ መልእክተኛ (ሰ.ዐ.ወ) ሲሞቱ ከቁሬይሽ የሆኑ በስድስት ሰዎች ደስተኛ ነበሩ። እነዚህም ዓሊ፣ አስማን፣ ጦልሃ፣ አል-ዙባይር፣ ሰዕድ ኢብን አቢ ወቃስና አብዱራህማን ኢብን አውፍ ናቸው። እኔ ደግሞ የኸሊፋነት ምርጫ በነዚህ ሰዎች መካከል የሚደረግ ምክክር ወይም ጉባኤ እንዲሆን ወስኛለሁ። ስለዚህ ከራሳቸው መካከል አንድ ሰው እንዲመርጡ ይሁን።»

ኡመር ለሞት ሲቃረብ ስድስቱ ሰዎች ተጠሩ። አየት ካደረጋቸው በኋላ «ስለዚህ ሁላችሁም ከኔ በኋላ ኸሊፋ መሆን ትፈልጋላችሁ» አላቸው። ማንም መልስ አልሰጠም። ጥያቄውን ደገመው። ከዚያም አል-ዙባይር እንዲህ አለ፡-

«ምን የሚከለክለን ነገር አለ? አንተም አገኘኸው (ኸሊፋነቱን) በደንብ ተወጣኸውም። እኛም ደግሞ በቁሬይሽ ውስጥ ለነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ባለን ቅርበትም ሆነ ወደ ሀይማኖቱ ቀድመን በመግባት ከአንተ የምናንስ አይደለንም።»

ዑመር፡- «ስለራሳችሁ (እያንዳንዳችሁ) መናገር የለብኝም?»
ብሎ ጠየቀ።

አል-ዙብይር፡- «ንገረን! ምክንያቱም ተው አትንገረን ብንልህ
እንኳን እንደማትሰማን አውቃለሁ።» አለው።

ከዚያም ኡመር የአል-ዙብይርን፣ የጦልሃን፣ የሰእድ ኢብን
አቢ ወቃስንና የአብዱልሪህማን አውፍ መጥፎ ጎኖችን
ጠቃቀሰ።

ከዚያም ወደ አሊይ መጣ። እንዲህም አለ፡-

«እውነት እልሃለሁ! ቀልደኛ ብጤ ባትሆን ኖሮ ቦታው
ለአንተ ይገባህ ነበር። ነገር ግን፣ በአላህ ይሁንብኝና
እናንተ ሰዎች እሱን መሪ አድርጋችሁ ብትመርጡት
ጥርት ወዳለ እውነትና ወደ ተባረከ መንገድ
እንደሚመራችሁ በርግጠኝነት መናገር እችላለሁ።»

ከዚያም ወደ ኡስማን መልከት አደረገና እንዲህ አለው፡-

«ከኔ ውሰደው! ከፍቅርህ የተነሳ ቁሬይሾች ይህንን ሀብል
(የኪላፍነት ስልጣን) በአንገትህ ላይ ሲያደርጉ ይታየኛል።
አንተ ደግሞ በኒ ኡመያና በኒ አቢ ሙኤይት (የኡስማን
ጎሳ) በሀዘቡ ጫንቃ ላይ (መሪ አድርገህ) ስትጭንና
የሙስሊሞችን ምርኮ በተለየ ሁኔታ ለነርሱ ብቻ
ስትከፋፍልና ከአረብ ተኩላዎች የተውጣጣ አንድ ቡድን
መጥቶ በራስህ አልጋ ላይ ሲያርዱህ የሚታየኝ
ይመስለኛል። በአላህ ይሁንብኝ ቁሬይሾች የኸሊፋነቱን

ስልጣን ለአንተ ከሰጡህ በርግጠኝነት ለበኒ ኡመያህ የተለየ መብት እንደምትሰጥ ነው። ይህን ካደረግክ ደግሞ በእርግጥ መስሊሞቼ ይገድሉሃል።»

ከዚያም የኡስማንን ግንባር ያዝ አደረገና እንዲህ አለው፡-

«ይህ ያልኩህ ጉዳይ ከተፈጸመ ያልኩህን አስታውስ ምክንያቱም መሆኑ የማይቀር ነውና።»

ከዚህ በኋላ ኡመር አቡ ጦልሃ አል-አንሲሪን ጠራና ትእዛዝ ሰጠው። ይኸውም ከቀብር ሥነ-ስርዓቱ በኋላ ከአንሲር የሆኑ አምሳ የታጠቁ ሰዎችን ከሰበሰበ በኋላ እላይ የተጠቀሱት ስድስቱ እጩዎች በአንድ ቤት ውስጥ ሆነው ከመካከላቸው አንድ ሰው ኸሊፋ አድርገው እንዲመርጡ ይደረግ። አምስቱ ተስማምተው አንድ ሰው ብቻ ከተቃወመ ያ ሰው አንገቱ ይቆረጥ። አራት ሰው ተስማምተው ሁለቱ ከተቃወሙም እነዚህ ሁለቱ አንገታቸው ይቀላ። ቡድኑ ሶስት ሶስት ቦታ ከተከፋፈሉ ደግሞ የአብዱራህማን ኢብን አውፍ ቡድን ምርጫ ተቀባይነት ሊያገኝ ይገባል። ከዚህም በኋላ ሶስቱ የተቀሩት ውሳኔውን ካልተቀበሉ የሶስቱም አንገት ይቆረጥ። ሁላቸውም ውሳኔ ላይ ሳይደርሱ ሶስት ቀናት ካለፉ ሁላቸውም አንገታቸው ይቆረጥና ከዚያ መስሊሙ በፍላጎቱ የፈለገውን ሰው ኸሊፋው አድርጎ ይምረጥ።

(ኢብን አቢል ሀዲድ-ሸርህ፣ ቅጽ 1፣ ገጽ 185-8፣ በተጨማሪም ኢብን ቁተይባህ - አል-ኢማማህ ወል ሲያሰህ፣ ቅጽ 1፣ ገጽ 23-7 እና አል-ጠበሪ - አል-ታሪክ (ግብጽ ቀኑ ያልተጠቀሰ) ቅጽ 4፣ ገጽ 33-41 ይመልከቱ)

የሺዓ ጸሐፊ ቁጥቡዲን አል-ረወንዲ እንደዘገበው ኡመር የኡብዱራህማን ኢብን አውፍ ቡድን ማሸነፍ አለበት ብሎ ሲናገር ኡብዱላህ ኢብን አባስ ለዓሊ እንዲህ አለው፡-

«አሁንም ተሸንፈናል። ይህ ሰው ኡስማን ኸሊፋ እንዲሆን ይፈልጋል።»

ዓሊ፡- «እኔም ይህንን አውቃለሁ። ቢሆንም ግን በሹራው (ምክክሩ) እሳተፋለሁ፣ ምክንያቱም ኡመር በዚህ ስምምነት መሠረት ቦታው ለእኔ እንደሚገባኝ በግልጽ ተቀብሏል። ቀደም ሲል ግን ነቢይነትና ኢማማህ ከአንድ ቤተሰብ አንድ ላይ መሆን አይችልም ብሎ በእርግጠኝነት ይናገር የነበረ ቢሆንም። ስለዚህ የኡመር ቃላትና ተግባሩ እንደሚቃረኑ ለህዝቡ ለማሳየት በጉባኤው (ሹራው) እሳተፋለሁ።»

(ኢብን አቢል ሀዲድ - ሸርህ፣ ገጽ 189)

ኡመር ኡስማንን ኸሊፋ አድርጎ መሾም እንደሚፈልግ ኢብን አባስና አሊ እንዴት እርግጠኛ መሆን ቻሉ?

ይህ የሆነው ከጉባኤው አባላት ስብስብና ለሹራው (ጉባኤው) የተቀመጠው ህገ-ደንብን በማስተዋል ነው።

አብዱረህማን የኡስማን እህት ባለቤት ነበር። ሰዕድ ኢብን አቢ ወቃስና አብዱረህማን ደግሞ የአጎት ልጆች ናቸው። ቤተሰባዊ ቁርኝት በአረብያ ውስጥ የነበረውን ቦታ ስንመለከት ሰእድ አብዱራህማንን ይቃወማል ወይም አብዱራህማን ኡስማንን ይተዋል ብሎ ማሰብ የማይታሰብ ነው። ስለዚህ የአብዱራህማን ወሳኝ ውሳኔ ጨምሮ የሶስቱ ሰዎች ድምጽ በኡስማን ጥበቃ ስር ነው ያለው ማለት ነው።

ጦልሃ (ኢብን ኡባይድላህ) ከአቡ በክር ጎሳ ነበር። ከሰቂፋ ቀን በኋላ ደግሞ በኒ ሐሺምና በኒ ተይም ጠላትነት እንጂ ምንም ያተረፉት ነገር የለም።

በግለሰብ ደረጃ ስናይ ደግሞ ዓሊ አጎቱን ፀመር ኢብን ኡስማንን፣ ወንድሙ ማሊክ ኢብን ኡባይድላህን ና የወንድሙን ልጅ ኡስማን ኢብን ማሊክን በበድር ዘመቻ ወቅት ገድለውባቸዋል። (አል-ቪክ አል-ሙሬድ - አል-ኢርሻድ፣ (ከሺክ ሙሀመድ ባቂር ሰዲድ ኸራሳኒ የፋርስኛ ትርጉም ገጽ 65)

ስለዚህ ለዓሊ ድጋፍ መስጠት የማይታሰብ ነው ማለት ነው።

አል-ዙብይር ደግሞ የዓሊ አክስት የነበረችው የሶፍያ ልጅ ነው። ከሰቂፋህ በኋላ ዓሊይን ወደ አቡ በክር ለመውሰድ

ብለው ወደ ቤቱ (ዓሊይ ቤት) የመጡትን ሰዎች ለመዋጋት ሰይፍ የመዘዘበ መሆኑ የዓሊ ደጋፊ ይሆናል ብሎ ማሰብ ቢቻልም የኸሊፋነቱን ቦታ ለራሱ የማድረግ ስሜት ሊፈታተነው ይችላል። ስለዚህ ዓሊ ይደግፈኛል ብሎ ተስፋ የሚያደርገው ብቸኛው ሰው አል-ዙብይር ብቻ ነው የሚሆነው። እንደዚህም ሆኖ የተቀሩት አራቱ ከተቃወሙ መሸነፉ አይቀሬ ነው ማለት ነው።

ጦልሃ ዓሊን ቢደጋግፍ እንኳ ዓሊ ሊያሸንፍ አይችልም ምክንያቱም እኩል ቦታ ቢከፈሉም መለያው ነጥብ የአብዱረህማን ሐሳብ ላይ የተመሰረተ ስለሆነ። (በአል-ጠባሪ - አል-ታሪክ ገጽ 35 ውስጥ ይህ ትንታኔ የዓሊ የራሱ ትንታኔ እንደሆነ ተዘግቧል። በዚህ ዘገባ ውስጥ ቃለ ምልልሱ በዓሊና በአጎቱ ዓባስ መካከል እንደሆነ ይነገራል።)

እንግዲህ ለምርጫው የተቀመጡትን ህገ-ደንቦች ጠለቅ ብለን ስናይ ሹራ የተባለው ነገር ለይስሙላ ከመቀመጡ ሌላ የተለየ ሁኔታ ማስገኘት እንዳማይችል ለመገንዘብ አያዳግትም።

ጦልሃህ ለኡስማን ለማመቻቸት ከውድድሩ ራሱን አገለለ። ይህ ደግሞ አል-ዙብይር ለዓሊ ሲል ከውድድሩ እንዲወጣ

ይገፋፋል። በተመሳሳይ ሁኔታ ሰዕድ ደግሞ ለአብዱራህማን ኢብን አውፍ እድል ለመስጠት አስቦ ከውድድሩ ውጭ ሆነ።

በሶስተኛው ቀን አብዱህማን ኢብን አውፍ ስሙን ከውድድሩ አስሰረዘና አሊ የአላህን ኪታብ፣ የነቢዩን ሱና እና የአቡ በክርና ኡመርን ፈለግ ለመከተል ቃል የሚገባ ከሆነ ኸሊፋ አድርጎ ሊመርጠው እንዳለበ ነገረው።

የዓሊይ ምላሽ ምን እንደሚሆን አብዱራህማን ጠንቅቆ ያውቃል። ዓሊይ (ዐ.ሰ) እንዲህ አለው «እኔ የምከተለው የአላህ ኪታብ፣ የነቢዩን ሱና እና የራሴን እምነት ነው።»

ከዚያም አብዱራህማን ለኡስማን ተመሳሳይ ጥያቄ አቀረበለት። ኡስማን ያለማንገራገር ጥያቄውን በአዎንታ ሲመልስ አብዱራህማን የኡስማንን ኸሊፋ ሆኖ መመረጥ አወጀ።

ዓሊይ ለአብዱራህማን እንዲህ አለው፦

«በአላህ እምላለሁ! ኡመር ከጓደኛው ተስፋ አድርጎ ያደረገውን ነገር እንጂ አንተም ለሌላ ጉዳይ አላደረገውም።» ይህ ማለት አብዱራህማን ኡስማንን ኸሊፋ አድርጎ የመረጠው ኡስማንም በተራው አብዱራህማንን

ተተኪው አድርጎ ይመርጥ ዘንድ መንገድ ለመጥረግ ታስቦ ነው ለማለት ነው።

በመቀጠልም ዓሊ የሚከተለውን ተናገረ፡- «አላህ በሁለታችሁ መካከል ጠላትነትን ያውርድ።» ከጥቂት አመታት በኋላ በአብዱራህማንና ኡስማን መካከል ጥላቻ ሰፈነ። ለረዥም ጊዜ ሳይነጋገሩ እንደተኳረፉ አብዱራህማን ኢብን አውፍ ሞተ።

ወታደራዊ ኃይል

ሦስተኛው ኸሊፋ ኡስማን ለወገኑና ለቤተሰቦቹ በማድላት የተለየ ጥቅም የመስጠቱ የአድሎ አሰራር ባስቆጣቸው ሙስሊሞች ተገደለ። በጊዜው የነበረው ሁኔታ ተተኪን የመምረጥ እድል እንዲያገኝ አላደረገውም።

ሙስሊሞች ለመጀመሪያ ጊዜ የራሳቸው መሪ (ኸሊፋህ) ለመምረጥ ነፃ የመሆን እድል አገኙ። ወደ ዓሊይ ቤት በር ተመሙ። ነገር ግን የአላህ መልእክተኛ (ሰ.ዐ.ወ) ከሞቱ በኋላ በነበሩት ሀያ አምስት ዓመታት ውስጥ የህዝቡ ባህሪና አስተሳሰብ በሚያስጠላ ሁኔታ በመቀየሩ በጊዜው የነበሩ ብዙ ታዋቂ ሰዎች የአሊይን አስተዳደር (በነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ዘመን እንደነበረው በፍጹም ፍትህና እኩልነትን የተላበሰ አስተዳደር ቢሆንም) መቋቋም የማይችሉበት ደረጃ

ላይ ደርሰው ነበር። አረብ ያልሆኑ ሙስሊሞች ጋር በእኩል የመታየቱ ጉዳይ አልዋጥላቸው አለ። ስለዚህ በመጀመሪያ ጦልሃ፣ አል-ዙብይርና አኢሻ አመጽ ቀሰቀሱ። ቀጥሎም ሙዓዊያህ ዓሊይን ለመዋጋት ቆርጦ ተነሳ።

ኢማም ዓሊ (ዐ.ሰ) ከተሰዋ (ሸሂድ ከሆነ) በኋላ ኢማም ሐሰን (ዐ.ሰ) ከሙአዊያህ ጋር ጦርነቱን ለመቀጠል ፈልገው ነበር። ነገር ግን አብዛኞቹ ሰራተኞች በሙአዊያህ ጥቅማጥቅሞች በመታለል ኮብልለው ሙአዊያን ስለወገኑና ብዙዎቹ የጦር አዛዦች የሙዓዊያን ጦር ለመግታት ሲላኩ ኢማም ሐሰንን (ዐ.ሰ) በመካድ ከጠላት ጎራ ተቀላቀሉ። በዚህ ሁኔታ ውስጥ እያሉ ኢማም ሐሰን (ዐ.ሰ) ከሙዓዊያህ የቀረበለትን የሰላም ስምምነት ለመቀበል ተገደዱ።

ከዚህ ስምምነት በኋላ ሱኒዎች በወታደራዊ ኃይል የመሪነትን (ኸሊፋን) ቦታ መያዝ ህጋዊ ነው ብለው ደመደሙ። ስለዚህ ለኸሊፋነት የሚያበቁ አራቱ «ህጋዊ» መንገዶች በዚህ መልኩ «ህግ» ሆነው ተቀመጡ ማለት ነው።

አጠቃላይ ዳሰሳ

በፖለቲካው ዓለም ብዙውን ጊዜ የአንድ ሀገር ህገ-መንግስት ቀደም ተብሎ ይዘጋጅና መንግስትን የመምረጥ ወይም ህግን ለመደንገግ ወይም ለማርቀቅ ጊዜ ሲመጣ ሁሉም ነገር የሚከናወነው ህገ-መንግስቱ በሚፈቅደው መልክ ይሆናል። ከህገ-መንግስቱ ጋር የማይጋጭ ማንኛውም ክንውን ህጋዊና ተቀባይነት እንዳለው ሲወሰድ ህገ-መንግስቱን የሚሻሻል ማንኛውም ክንውን ደግሞ ህጋዊ ያልሆነና ተቀባይነት የሌለው ተብሎ ይመለሳል።

ስለዚህ በሱኒዎች አስተሳሰብ መሰረት ኸሊፋን (መሪ) መምረጥ የህዝቡ ኃላፊነትና ግዴታ ነው። አላህና መልአክተኛው (ሰ.ዐ.ወ) ህዝቡ መሪያቸውን የሚመርጡበትን ዝርዝር አካሄድና አፈጻጸም ያለው ህግ መስጠት ነበረባቸው። ይህ ሳይሆን ከቀረ ግን ሙስሊሞቹ ራሳቸው ከምርጫው በፊት ለምርጫው የሚሆን ህግና አጠቃላይ መወሰድ ያለባቸውን እርምጃዎችን ያካተተ መስፈርት ማጽደቅ አለባቸው። ነገር ግን በሚገርም ሁኔታ ይህ አልተደረገም ነበር።

እንግዲህ አሁን በዓይነቱ ልዩ የሆነ «ያልተቋቋመ» ህግ እናገኛለን ማለት ነው። በህግ የተገደበ ተግባር ሳይሆን

ሁኔታዎችን የሚከተል ህግ እንደማለት ነው። ምክንያቱም ነባራዊ ሁኔታዎች ለህጉ ድንጋጌ መጠቀሚያ ሆኑ እንጂ ቀደም ብሎ የተቀመጠ ህግ አልነበረም።

ሱኒዎች እንደ ብቸኛ ማስረጃ የሚያቀርቡት የመጀመሪያው ዘመን ሙስሊሞች ኸሊፋን (መሪ) መምረጥ ኃላፊነትና ግዴታቸው እንደሆነና የነገሩን እጅግ አስፈላጊነት ለማሳወቅ የነቢዩን (ሰ.ዐ.ወ) ሥርዓተ-ቀብር እንኳ ወደ ኋላ በመተው የመሪነት (ኸሊፋነትን) ጥያቄ ለመመለስ ብለው በበኒ ሰዓዳህ መጠለያ (የመሰብሰቢያ ቦታ) አንደተሰባሰቡ ነው።

ከዚህ ከበኒ ሰዓዳ ሲቂፋህ ክስተት በኋላ ሱኒዎች መሪን መምረጥ የህዝቡ ኃላፊነት ነው ብለው ደመደሙ። ነገር ግን ሺዓዎች ይህን የሱኒ አስተሳሰብ የሚጋፈጡት «ምርጫ» የሚባለው ነገር ራሱ የህጋዊነቱ ምንጭ ከየት ተገኘ የሚለውን መሆኑ ሱኒዎች የተረዱ አይመስልም። በሌላ አገላለፅ ሺዓዎች የሚጋፈጡት የዚህን «ምርጫ» ተብዬውን ነገር ተቀባይነት መሆኑን እንጂ አስፈላጊነቱንና አፈጻጸሙን ብቻ እንዳልሆነ አልተረዱም ማለት ነው። ሺዓዎች ድርጊቱ/ክስተቱ ህጋዊ እንዳልሆነ ሲያምኑ ሱኒዎች ዳግም ህጋዊና ትክክለኛ ነው ብለው ያምናሉ።

ሱኒዎች ይህንን አስተሳሰባቸውን እንደማስረጃና ማረጋገጫ አድርገው ሊያስቀምጡ እንዴት ቻሉ? ይህን አስተሳሰባቸውን እንደማስረጃ ማስቀመጥ ማለት «ያደረግነው ነገር ህጋዊ ነው ምክንያቱም አድርገዋልና» እንደማለት ነው። የትኛው የፍትህ ፍርድ ቤት ይህን ይህንን ማስረጃ የሚቀበለው?

ተግባራዊ ጎኑ

የነዚህን መንገዶች አካዳሚያዊ ጉዳይ ወደ ኋላ እንተውና በሙስሊሙ የመሪነት ወይም የአስተዳደር ግንዛቤና አስተሳሰብ ላይ ያደረሰውን ተጽዕኖ እንመልከት። ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ከዚህ ዓለም ከተለዩ በኋላ ባሉት ሰላሳ ዓመታት ውስጥ ስልጣንን ለመቆናጠጥ የሚያስችሉ ሊታሰቡ የሚችሉ መንገዶችን ሁሉ መጠቀም ብቻ ሳይሆን ህጋዊና የተለመዱ ሆነው እንዲጸኑ ተደርጓል። ምርጫ፣ ድምጽ፣ ጥቆማ፣ ወታደራዊ ኃይል ወዘተ የዕለት ተክለት ቃላትና ሐረጎች ለመሆን በቁ።

የዚህ ውጤት ደግሞ በአሁኑ ጊዜ እያንዳንዱ የሙስሊም መሪ የኸሊፋነትን ቦታና «የመንፈሳዊ መሪነትን» ቦታ ለማግኘት ሲቋምጡ አንዲታዩ አድርጓል። የዚህ የተሳሳተ የሙስሊሞች አስተሳሰብና አቋም ለዘመናትና እስከህገወያ

ድረስ ለሙስሊሙ ዓለም የፖለቲካ አለመረጋጋትና ድክመት መሰረታዊ ምክንያት ሆኖ ይታያል።

ወታደራዊ የበላይነት ህጋዊ የመሪነት/ኸሊፋህ ቦታ ማግኛ መስፈርት እንደሆነ እንደ ሙስሊም ትምህርት የተሰጠው እያንዳንዱ የሙስሊም መሪ በስልጣን ዘመኑ የበለጠ የበላይነትን ለመጎናጸፍ ሌሎችን የሙስሊም መሪዎች ለማዳከም ይታገላል።

ስለዚህ በዚህ መልኩ ይህ «ህግ» በቀጥታ በዓለም ላይ ያሉ ሙስሊሞች በሙሉ እንዲዳከሙ አድርጓል ማለት ነው።

ከዚህም በተጨማሪ እስቲ ይህ የምርጫ ህግና መንገድ ከተፈጠረ በኋላ ያደረሰውን ተጽዕኖ ለአፍታ እንመልከት።

ይህ በአራት አቅጣጫ የሚመጣ የኸሊፋህ/መሪነት ስልጣን ለአደጋ የተጋለጠ እንደሆነ እናያለን። ይኸውም ባህሪውና የእውቀት ደረጃው ምንም ይሁን ማንም ሰው ቦታውን ሊቆናጠጥ ይችላል ማለት ነው።

ከሙዓዊያህ በኋላ ለኸሊፋነት የበቃ የመጀመሪያው ሰው ልጁ (የሙዓዊያህ) የዚያ ነው። የዚያ የተመረጠው በአባቱ በሙዓዊያህ ነው። የዚያ ለድርድር የማይቀርብ በቂ የወታደራዊ ኃይልም ነበረው። ሙስሊሞች ደግሞ በሙዓዊያህ ዘመነ-መንግስት የቃልኪዳናቸውን (ድምዳቸውን) ስለሰጡ «ኢጅማእ» የሚለውንም መስፈርት

ያሟላል ማለት ነው። ስለዚህ «ሀጋዊ» ኸሊፋ ለመሆን ቦታ ማለት ነው። ነገር ግን ለመሆኑ የየዚያ እምነት ባህሪ እንዴት ነበር?

የዚያ በግልጽ በነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ማመን አሻፈረኝ ያለ ሰው ነበር። እምነቱንና አስተሳሰቡን ቀደም ሲል በተገለጸው ግጥሙ በግልፅ አስቀምጧል።

«ለዲባት ሐሺሙ ቢል ሙልክ ፈላ ኸበሩን ጃኦ ወላ ወህዩን ነዘል።»

«የሐሺም ልጆች እንዲሁ በስልጣን (በንግስና) አፌዙ፣ የመጣም ኸበር (ዜና) ሆነ የወረደ ወህይ የለም።»
በመጨረሻው ቀን (በትንሳኤ ቀንም) አያምንም ነበር።

«ውዴ ሆይ! ከሞት በኋላ ከኔ ጋር የመገናኘቱን ጉዳይ አትመን። ምክንያቱም ከሞት በኋላ ለፍርድ እንቀሰቀሳለን ተብሎ የተነገረህ ነገር ልባችን የዚህን አለም ደስታ እንድትረሳ ለማድረግ የተፈጠረ አጉል ተረት ስለሆነ።»
(ሲብዮ አል-ጀውዚ - ተገኪረህ፣ ገጽ 291)

የኸሊፋውን ቦታ ከተቆናጠጠ በኋላ በግልፅ ሶላትን (ኢስላማዊ ፀሎት) መጫወቻና መቀለጃ አድርጎ ነበር። የሃይማኖት ምሁራንን ካባና መጎናጸፊያ፣ ውሾችንና

ጦጣዎችን በማልበስ ለኃይማኖቱ ክብር እንደሌለው በግልጽ አሳይቷል።

ቁማርና ከድቦች ጋር መጫወት ዋነኛው የጊዜ ማሳለፍያው ነበር። በማንኛውም ቦታና ወቅት ያለ ምንም ፍራቻ እድሜውን በሙሉ ወይን በመጠጣት ያሳለፈ ሰው ነበር። ለማንኛውም ሴት ቅንጣት ያህል ክብር አልነበረውም። በስጋ ዝምድናና በጋብቻ ቁርኝት ለተከለከሉት ሴቶች እንኳ ደንታ አልነበረውም። የእንጀራ እናት፣ እህት፣ አክስትና ልጅ ወዘተ... ለሱ ሁሉም አንድ ናቸው። በሱ እይታ ሁሉም እንደ ሌሎች ማንኛውም ሴት ናቸው።

የጦር ጭፍራውን ወደ መዲና ላከ። የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ቅድስት ከተማ መዲና በግልጽ ተዘረፈች። ሌሎች ሴቶች እንዳሉ ሆኖ ሶስት መቶ ልጃገረዶች በወታደሮቹ ተደፍረዋል። ሶስት መቶ ሀፊዘል ቁርካኖችን (ሙሉ ቁርካንን በልባቸው ማነብነብ የሚችሉ) እና ሰባት መቶ የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሶሃባዎች በአስቃቂ ሁኔታ ተገድለዋል።

የቅዱሱ ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) ቅዱስ መስጂድ ለብዙ ቀናት ተዘግቶ ቆየ። የየዚያ የጦር ጭፍራ መስጂዱን እንደፈረስ ጋጣ ተጠቀመበት። ለውሾች መጠለያ ሆነ። የነቢዩ ምንበር (መድረክ) ፈረሰ።

በመጨረሻም የጦሩ አዛዥ የመዲና ሰዎች ቃል ኪዳናቸውን እንዲሰጡ (በይዓ እንዲያደርጉ) አስገደዳቸው። በበይዓው ወቅትም የሚከተለውን ቃል በቃል እንዲያሰሙ አደረጋቸው፡-

«እኛ የየዚያ ባሮች ነን፤ እሱ ከፈለገ ነፃነታችንን መልሶ ይሰጠናል፤ ከፈለገ ደግሞ ወደ ገበያ ወስዶ በባሪያ ገበያ እንዳሻው ይሸጠናል።»

በይዓ ማድረግ የምንችለው የዚያ የአላህን ኪታብ (ቁርኣን) እና የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሱና የሚከተል ከሆነ ብቻ ነው ብለው ቅድመ ሁኔታ ያስቀመጡ ሰዎች በሙሉ ተገደሉ።

(አል- ሱዩጢ-ታሪኩል ኸብፋእ፡ ገጽ 209፤ አቡል ፊዳ - አል-ታሪክ፤ ቅጽ 1፡ ገጽ 192፤ ሲብጥ ኢብንል ጀውዚ - ተዝክረቱል ኸዋስ፤ ገጽ 288፤ ሚር ኸዋንድ - ረውደቱል ሰፋ፤ ቅጽ 3፡ ገጽ 66፤ ኢብንል ሀጀር አል-ሀይተሚ - አል-ሳዋእቁል ሙሀርቃ፡ ገጽ 79)

እዚህ ላይ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) አንዴ ያሉትን መጥቀሱ ተገቢ ይሆናል፡-

«ያ የመዲናን ሰዎች የሚያስፈራራውን (የሚያሸብረውን) ሰው አላህ ይርገመው።»

ከዚያም በየዚያ ትእዛዝ መሰረት ጭፍራው ወደ መካቀጠለ። የአላህ ቅድስት ከተማ ተከበበች።

ወደ ከተማው በቀላሉ መግባት ስላልቻሉ ባላ (ወስፈንጥር) በመጠቀም ጥቃት ጀመሩ። በወስፈንጥሩ ድንጋዮችንና በእሳት የተቀጣጠሉ ችቦዎችን ወደ ካዕባ ወረወሩ። የካዕባ ጣራ ተቃጠለ፤ ቅዱሱ ካዕባ በከፊል ወደመ።

(አል-ሰዩጢ - ታሪኩል ኸላፋእ፣ ገጽ 209)

አል-ወሊድ እና ሃሩን አል-ረሺድ

የተለየ ነገር የለም፤ በሚያሳዝን ሁኔታ የተለመደ ደንብ የሆነበት ሁኔታ ነው ያለው።

አል-ወሊድ ኢብን የዚያ ኢብን አብድል መሊክ ሌላኛው የኦመያዎች ኸሊፋ ነበር። እርሱም በሰካራምነቱ ነው የሚታወቀው።

አንድ ሌሊት ከአንዷ ቅምጡ ጋር እየጠጣ አመሸና እስከ ንጋት ድረስ ፊሽታው ቀጥሎ ለሱብሂ ሰላት የሚደረግ ጥሪ (አዛን) ተሰማ። በዚህን ጊዜ ሶላቱን መምራት (ማሰገድ) ያለባት ቅምጧ እንደሆነች ምሎ ተናገረ። ከዚያም ቅምጧ የኸሊፋውን ካባ ለብሳ በሀይለኛ ስካር ውስጥ እንዳለች ሶላቱን አሰገደች።

(አል-ዲያር በክራ፡ ታሪኩል ከሚስ፣ ቅጽ 2፣ ገጽ 320 በነዋብ አህመድ ሁሴን ኻን ታሪክ አህመዲ በተባለው መጽሐፍ ውስጥ በገጽ 328 ላይ የተጠቀሰ፡ ኢብን ሻክር፡ ፈዋቱል ወፍያት፣ ቅጽ 4፡ ገጽ 256-9)

ከዕለታት አንድ ቀን በአስራዎቹ የዕድሜ ክልል ውስጥ የምትገኝን አንዷን ልጁን አንዷ የሴት ባሪያ አገልጋዩ ባለችበት ሲተናኮላት አየች፡፡

ከዚያም «ይህ ኢስላም አይደለም፡፡ ይህ የመጁሲ ሀይማኖት ነው» አለችው፡፡

በዚህን ጊዜ አል-ወሊድ ስንኝ (ግጥም) አነበነበ፡፡

«ለሰዎች ምላስ (ወሬ) የሚጨነቅ ሰው እያዘነ ይሞታል፡፡
ብልጥ ሰው የፈለገውን ደስታ ሁሉ ያገኛል፡፡»

(አል-ሱዩጢ፡ ታሪኩል ኹሰፋኦ፡ ገጽ 291)

ገናኖው የአባሲያዎች ኸሊፋና «የአንድ ሺህ አንድ ሌሊቶች» ዋነኛ ባህሪ የሆነው ስመጥርና ታላቅ ኸሊፋ ተብሎ የተነገረለት ሃሩን አል-ረሺድ ከአንዷ የሚች አባቱ ቅምጥ ጋር አንሶላ ለመጋፈፍ ፈለገ፡፡

በዚህን ጊዜ ሴትየዋ እንዲህ ዓይነቱ ነገር የስጋ ዝምድና ካላቸው ሰዎች ጋር እንደመተኛት እንደሚቆጠርና እንደ እናቱ መቆጠር እንዳለባት በግልጽ ነገረችው፡፡ በዚህን ጊዜ ሃሩን አል-ቃዲ አቡ ዩሱፍን አስጠራና ፍላጎቱን ያሟላ ዘንድ ቃዲው በነገሩ ላይ ፍርድ እንዲሰጥ ተደረገ፡፡ በዚህን ወቅት ቃዲው እንዲህ አሉ፡-«እሷም ባሪያ (ምርኮ) ሴት

አይደለችም እንዴ እሷ የምትለውን ነገር ልክ ነው ብለህ አትስማ! በጭራሽ!

ስለዚህ ከሊፋው የልቡን አደረሰ። ከዚያም ኢብን ሙባረክ በጉዳ ላይ ሲናገሩ፦

«ከእነዚህ ሶስቱ የትኛው ይበልጥ እንደሚደንቅ አላውቅም።» የሙስሊሙን ንብረትና ደም እንዳሻ የሚጫወትበት እንጀራ እናቱን የማያከብረው ኸሊፋ ወይም የኸሊፋውን ምኞት ለማሟላት አሻፈረኝ የምትልዋ ባሪያዋ አገልጋይ ወይም አባቱን አዋርዶ ከእንጀራ እናቱ ጋር ይተኛ ዘንድ ለኸሊፋው ፍርድ የሚሰጥ ቃዲ ተብዬው»አለ።

(አል-ሱዩጢ ታሪኩል ኸ-ለፋኦ፡ ፲፮ 291)

የአላህ ፍትሃዊነትና የነቢዮች እንክን-የለሽነት (እስማህ) እምነት ያለው ተጽዕኖ

ሱኒዎች «በምርጫ ለተሾሙት ኸሊፋዎች» ያላቸው አስተሳሰብ ሙስሊሙን ህብረተሰብ ለፖለቲካ ድቀት እንደዳረገውና ያለምንም መስፈርትና ስነ-ምግባር ለስልጣን ባደረጉት ተጋድለውና ወታደራዊ ሀይል ብቻ ስልጣን ላይ የወጡትን መገዛትና መታዘዝ ግድ እንደሆነባቸው ቀደም ሲል ተገልጿል።

በዚህም የተነሳ ህዝቡ ለሀይማኖታቸው ያላቸውን እይታና እምነት በጥቅሉ እንዲቀይሩ ተገደዋል።

በመጀመሪያ ደረጃ አብዛኛዎቹ ኸሊፋዎች ምንም የሀይማኖት ስሜት የሌላቸውና ጨዋነት የተነፈጋቸው የአላህ ፍራቻ የራቃቸው ነበሩ።

የእንዲህ ዓይነቶቹን ኸሊፋዎች ኸሊፋህ ተቀባይነት እንዲያገኝ ለማድረግና ጥፋታቸውን ለመደባበስ ነቢዮች እንኳን ስህተት ይፈጽማሉ፤ ከሐጢአት የፀዱ አይደሉም ብለው አምነው ሌላውንም ለማሳመን ጥረት አደረጉ። ስለዚህ የነቢዮች እስመህ (ሐጢአት የለሽ መሆን) እምነት ተቀየረ።

ምንም እንኳን ለኸሊፋነት ቦታ የሚበቁ በዕውቀት የተካኑና አላህን ፈሪ የሆኑ ስልጣን ላይ ከነበረው መሪ በብዙ መልኩ የሚሻሉ በመቶዎች የሚቆጠሩ ሰዎች የነበሩ ቢሆንም ቦታው ከሚገባቸው በማንኛውም መስፈርት ብልጫ ላላቸው ሰዎች ይልቅ ቦታው ለማይገባቸው የበታች ለሆኑ ሰዎች ቅድሚያ መስጠት ችግር የለውም ለማለት ተገደው ነበር።

ሺዓዎች ቦታው የሚገባው በላጭ ሰው እያለ ለማይገባው ለበታች ሰው መስጠት ጤናማ አስተሳሰብ አይደለም በማለት የዚህን አሰራር መጥፎነት ሲያጋልጡ ሱኒዎች

ደግሞ አንድ ነገር በራሱ ጥሩም መጥፎም የለውም፤ አላህ ያዘዘው ማንኛውም ነገር ጥሩ ነው፤ አላህ የከለከለው ማንኛውም ነገር ደግሞ መጥፎ ነው ብለው ያውጃሉ።

«ምክንያት»ን በተመለከተ በሀይማኖት ውስጥ የትም ቦታ ይገኛል ብለው ይክዳሉ። የሱኒዎች «ህጋዊ ኺላፋህ» አስተሳሰብ በእስልምና አስተምህሮ ላይ የሚያሳድረውን አጠቃላይ ተጽዕኖ በዝርዝር ለማስቀመጥ ይህ ቦታው አይደለም። በአጭሩ የሚከተሉት ነጥቦችን ማንሳት በቂ ይሆናል የሚል ግምት አለኝ።

እነዚህን ኺላፋዎች ከጥፋት ለማዳንና ለመከላከል እንዲሁም ህጋዊ ለማስመሰል ነቢዮችን እስማህ (እንክን-የለሽነት) መንፈግ ሳይሆን አላህንም «ፍትህ» አልባ አደረጉት።

ከዚህ ተነስተን በገዲር ኹም የወረደውን አያህ አስፈላጊነትና ጥቅም በቀላሉ መረዳት ይቻላል።

«አንተ መልዕክተኛ ሆይ! ከጌታ የተወረደህን መልዕክት (የዓሊን ኺላፋህ በተመለከተ) አውጅ። ይህንን ካላደረግክ መልዕክቱን (የአላህ) ሁሉ አላደረስክም። አላህ ከሰዎች (ተንኮልና እኩይ ተግባር) ይጠብቀሃል።»

የእስላማዊ እምነትና ተግባር ንጽህና በአሊ ኺላፋህ ላይ የተመሰረተ ነበር። ያ አንድ መልዕክት ባይተላለፍ ኖሮ

ሁሉም መልዕክት እንዳልተላለፈ ይቆጠር ነበር።
የሀይማኖቱ አጠቃላይ ደህንነት ከቅዱሱ ነብይ (ሰ.ዐ.ወ)
በኋላ በዓሊይ ኸሊፋነት ላይ የተመሰረተ ነበር ማለት ነው።

ሺዓነት ኢ-ዲሞክራሲያዊ ነው?

ተቃዋሚዎቻችን የቀደምት ኸሊፋዎችንና ኢማሞችን
የሰልጣን ሽግግር በመመልከት ሺዓነት ኢ-ዲሞክራሲያዊ
ነው ብለው ያምናሉ።

አስራ ሁለቱ ኢማሞች በሙሉ ከአንድ ቤተሰብ የተገኙ
ሲሆኑ የመጀመሪያዎቹ አራት ኸሊፋዎች ደግሞ ከተለያዩ
ጎሳ የተውጣጡ ነበሩ። ስለዚህ የሱኒ መዝሀብ በመሰረቱ
ዲሞክራሲያዊ እንደሆነና ከሁሉ ተመራጭ እንደሆነ
አድርገው ይናገራሉ። በአንፃሩ ግን የሺዓ ኢማማህ በዘር
የሚተላለፍ ከአንድ ቤተሰብ የመነጨ በመሆኑ ጥሩ አካሄድ
አይደለም ብለው ይገምታሉ።

በመጀመሪያ ደረጃ አንድ የመንግስት ስርዓት በራሱ ጥሩ
ወይም መጥፎ ሊሆን አይችልም። የጥሩነቱ ወይም
መጥፎነቱ መጠን የሚለካው ስልጣኑን ይዘው የመሪነቱን
ስራ በሚሰሩ ሰዎች የመጥፎነት ወይም ጥሩነት መጠን
ነው። በዚህ መሰረት በሺዓዎች እምነት መሰረት መሪው

ወይም ኢማሙ መዕሱም (እንክን-የለሽና ከማንኛውም እኩይ ተግባራት የፀዱ) ናቸው ማለት ስርዓተ-መንግስቱም (አስተዳደሩም) እጅግ ፍጹምና ፍትሃዊ ነው ማለት ነው።

በአንድ በኩል የመጀመሪያው ኢማም የሆኑት በኢማም ዓሊ የአጭር ጊዜ አስተዳደር የነበረው ወደር የለሽ ፍትህና በሌላው በኩል ደግሞ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ስለመጨረሻው ኢማም - ኢማም አል-መሀዲ (የመገለጫውን ጊዜ አላህ ያፍጥንና) የተናገሩት ትክክለኛነቱ የተረጋገጠ ሀዲስ ይገኛል፡-

«በጭቆናና ኢ-ፍትሃዊነት የምትሞላዋን ምድር በፍትህና በእኩልነት ይሞላል፡፡»

(አቡ ዳወድ፡- አል-ሱነን፣ ቅጽ 4፣ ገጽ 106 9፣ አህመድ፡- አል-መ-ስነድ ቅጽ 1 ገጽ 377፣ 430፣ ቅጽ 3፣ ገጽ 28፣ አል-ሃኪም፡- አል-መ-ስተድረክ፣ ቅጽ 4፣ ገጽ 557፣ 865)

ስለዚህ መነሻችን እንዲሁ ሆን ተብሎ ያለ ማስረጃ የተቀመጠ አይደለም። ሁለተኛው ማስተዋል ያለብን ነገር ደግሞ ሁሉም የሱኒ ኸሊፋዎች ከአቡ በክር ጀምሮ እስከ መ-አተሲም ቢላህ (የአቢሲያዎችን ሥርወ-መንግሥት በ 656 ሂጅሪያ/1258 ዓ.ክ በመገርሰስ ኢራንን በገዛ በሞንጎሊያዊው ንጉስ ሆላኮኻን የተገደለ) ያሉት በሙሉ ከቁሬይሽ ነበሩ።

ታዲያ ይህ ማለት አንድ ቤተሰብ ከምሥራቅ ቻይና እስከ ስፔን ያሉትን ሙስሊሞች ለስድስት ተኩል ምዕተ ዓመታት ገዙ ማለት አይደለም?

ሦስተኛ የሱኒ ኸሊፋህ ሥርዓት በዲሞክራሲ ላይ የተመሠረተበት አጋጣሚ ታይቶ አይታወቅም። የመጀመሪያው ኸሊፋን ብንመለከት ስልጣን ለመቆናጠጥ የበቃው ህዝቡን ባሳተፈ ምርጫ ሳይሆን በጥቂት ሰሃባዎች በተደረገ ጉባዔ ከብዙ ብጥብጥና አተካሮ በግፊት የተገኘ ሹመት ነው። ሁለተኛው ኸሊፋ የተመረጠው ደግሞ በመጀመሪያው ኸሊፋ ነው። ሦስተኛ ኸሊፋ የተመረጠው ደግሞ ለይስሙላ በአምስት ሰዎች በእውነቱ ግን በአንድ ሰው ነው። ሙዓዊያህ ደግሞ ሥልጣኑን የተረከበው በወታደራዊ ሃይል ነው። ከሱ በፊት የኦሊጋርኪ (በጥቂት ሰዎች/ቡድን ብቻ የሚያዝ ስልጣን) ጥሩ ምሳሌ ነው ማለት ሲቻል ከሱ በኋላ ደግሞ ሞናርኪ (ንጉሳዊ አገዛዝ) ሆኖ መጣ።

የዲሞክራሲ መገለጫ ስለሆነው እኩልነትን በተመለከተ የቀደምት መሪዎች ተግባር ምን ይመስል ነበር የሚለውን ማየት ይቻላል።

ዑመር አረብ ያልሆነ ሰው አረቢያ ውስጥ ካልተወለደ በስተቀር አረብ ከሆነ ሰው መውረስ እንደማይችል ውሳኔ አስተላልፎ ነበር።

(ማሊክ፡- አል-ሙወጠእ፣ ቅጽ 2፡ ፲፮፡ 60)

በተጨማሪም ሱኒዎች ወደ ድንቁርናው ዘመን ዳግም በመመለስ በአብዛኛው አረብ ያልሆነ ሰው አረብ የሆነችን ሴት ማግባት አይፈቀድለትም ነበር። ከዚህም አልፎ ቁሬይሽ ወይም ሓሺም ያልሆነ ሰው ቁሬይሽ ወይም ሓሺም የሆነችዋን ሴት ማግባት አይችልም ነበር።

በሺዓ ህግ መሠረት ግን ባሪያ (ነፃ የወጣ እንኳን ቢሆን) ነፃ የሆነችን (ባሪያ ያልሆነች) ሴት ማግባት ይቻላል። (አል-ጃዝራ፡- አል-ፈቂህ አለል መዛህብል አርበዓ፣ ቅጽ 4፣ ገጽ 60)
እላይ የተጠቀሰው ሁኔታ በሙሉ በሁሉም ዘንድ የሚታወቀውን ቀጥሎ ያለውን የነቢዩን (ሰ.ዐ.ወ) አዋጅ በመጸረር ነው ማለት ይቻላል።

«አረብ፣ አረብ ባልሆነው ላይ የበላይነት የለውም። አረብ ያልሆነው አረብ በሆነው ላይም የበላይነት የለውም። ነጭ በጥቁር ላይ ጥቁርም በነጭ ላይ የበላይነት የለውም። የሰው ልጅ ለአላህ ያላቸው ተቅዋ (ፍራቻ) መጠን ካልሆነ በስተቀር በሌላ በማንኛውም መስፈርት አይበላለጡም። የሰው ልጅ በሙሉ ከአደም ነው፣ አደም ደግሞ ከአፈር ነው።»
(አል-ሱዩሊ፡- አል-ዱሩል መንሱር፣ ቅጽ 6፣ ገጽ 98)

በተጨማሪም ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ባሪያ የነበረውንና በኋላ ነፃ የወጣውን ዜይድ ኢብን ሀሪስን የአጎቱን ልጅ በመዳርና ለኢትዮጵያው ባሪያ ቢላል ቁሬይሻዊት የሆነችዋን የአብዱረህማን ኢብን አውፍን እህት ለጋብቻ በመስጠት

በተግባር ያስቀመጡትንና በፍትህ ያቋቋሙትን ሥርዓት በመጣስ ነው አረቦች ቀድሞ ወደ ነበረው ጃሂሊያ የተመለሱት።

(ኢብኑል ቀይም፡- ዛሬ መዓድ፣ ቅድ 4፣ ገጽ 22)

የሺዓ ህግ በሚከተለው መልኩ በግልጽ ያስቀምጣል፡- «ሁር (ነፃ) የሆነችን ሴት ለባሪያ መዳር ይፈቀዳል፣ አረብ የሆነችን ሴትም አረብ ላልሆነ መዳር ይቻላል። ከበኒ ሓሺም የሆነች ሴት ከበኒ ሓሺም ያልሆነ ወንድ ወይም ከበኒ ሓሺም የሆነን ወንድ ከበኒ ሓሺም ያልሆነች ሴት ጋር መጋባት ይቻላል/ትችላለች። እንዲሁም ከሀብታም ወይም ከተማረ ቤተሰብ የሆነችን ሴት አነስተኛ ትምህርት ወይም ሀብት ወይም የማይከበር ሙያ ካለው ሰው ጋር መዳር ይፈቀዳል።

(አል-ሙሀቂቅ አል-ሂሊ፡- ሸራኢአል ኢስላም (ኪታቡ አል-ኒካህ) ቅጽ 4፣ ገጽ 300)፣ አል-ሃኪም፡-ምንሀጃሳሊኒን፣ (ኪታብ አል-ኒካህ) ቅጽ 2፣ ገጽ 279)

በጦርነት ጊዜ ከምርኮ የሚገኝን የንብረት ክፍፍል በተመለከተ ነቢዩ(ሰ.ዐ.ወ) በፍትህና በእኩልነት ላይ የተመሰረተ አሰራር አቋቁመው ነበር። በዘመቻው ላይ ለተካፈሉት አባላት በሙሉ እኩል እንዲከፋፈል አድርገው ነበር።

አቡ በክር ይህንኑን ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ፈለግ ተከትለው ይሠሩ ነበር። ነገር ግን ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ከሞቱ ከአራት አመት በኋላ በ15ኛው ሂጅራ ዑመር አሠራሩን በመቀየር ለተለያዩ

ሰዎች፣ ጎሳዎችና ነገዶች የተለያዩ አመታዊ ድርሻ (ክፍፍል) አደረገ። በዚህም መሠረት ለነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) አባስ በዓመት 12000 ወይም 2500 ዲናር፣ ለአኢሻ 12000 ዲናር በዓመትና ለተቀሩት የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ባለቤቶች ለእያንዳንዳቸው በዓመት 10000 ዲናር፣ በበድር ዘመቻ ላይ ለተካፈሉት ለእያንዳንዳቸው 500 ዲናር፣ በበድርና በሁዴይቢያህ መካከል ለተቀላቀሉት ደግሞ 4000 ዲናር፣ ከሁዴይቢያህ በኋላና ከቃዲሲያህ በፊት ለተቀላቀሉት ደግሞ ለእያንዳንዳቸው 3000 ዲናር ይደርሳቸው የነበረ ሲሆን የዓመታዊ ክፍያ መጠኑ ቀስ በቀስ እየቀነሰ ሄዶ በዓመት እስከ 2000 ዲናር ደርሶ ነበር።

(አል-ጠበሪ - አል-ታሪክ፡ ቅጽ 4፣ ገጽ 2411-4 ኒኮልሶን R.A. ኤ ሊተረጎሙ ሂስታሪ ኦፍ አረብስ ገጽ 187)

ይህ የአሠራር ሥርዓት የሙስሊሙን ማህበረሰብ በሙስና በራስ ወዳድነት ውስጥ ዘፈቀው። ሀብትና ንብረትን ማካበት ብቸኛው ዓላማና ራዕይ እየሆነ መጥቶ ከሃይማኖት የሚገኘው ጥቅም ከዚህ ያለፈ እንዳልሆነ የታመነበት ጊዜ ላይ ደረሱ። አስተሳሰባቸው በሙሉ በማቴሪያል (ቁስ) ላይ የተመሰረተ ሆኖ ነበር። ሀብትን በዜጎች መካከል እኩል የማከፋፈል አሠራር ሊዋጥላቸውና መቋቋም አልቻሉም። ዓሊ የኸሊፋነቱን ቦታ እንደተረከበ በፍትህና እና እኩልነት ላይ የተመሰረተ የሀብት ክፍፍልን አስመልክቶ ያደረገው ንግግር በቀላሉ የሚዋጥላቸውና በደስታ የሚቀበሉት ሥርዓት አልነበረም። ይህንን ጉዳይ በተመለከተ ኢማም ዓሊ (ዐ.ሰ) የሚከተለውን እንደተናገረ ይነገራል።

«ከሙጀሂሮችም ሆነ (ከነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ጋር ከመካ ወደ መዲና የተሰደዱ) ከአንጂሮች (ስደተኞችን በመወገን በመዲና የመጀሃሮቹ ረዳት የሆኑ) የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሰሃቦች በመሆናችሁ አንዱ በሌላው ላይ የበላይነት እንዳለው የሚሰማችሁ ካላችሁ አንጸባራቂው ብልጫ ነገ በአላህ ፊት ብቻ መሆኑን አስታውሱ። ለአላህና ለነቢዩ ጥሪ ምላሽ የሰጠ፣ የሃይማኖቱን እውነታ ተቀብሎ ፈቅዶ የገባበት፣ ወደ ቂብላችን ፊቱን ያዞረ ማንኛውም ሰው በኢስላም ውስጥ ሙሉ መብትና በግዴታዎቹ ላይ እኩል ገደብ አለው። እናንተ የአላህ አገልጋዮች ናችሁ። ሀብትና ንብረቱ በአጠቃላይ የአላህ ነው። በመካከላችሁ እኩል ይከፋፈላል። አንዱ ከሌላው የተለየ ጥቅም የሚያገኝበት አሠራር አይኖርም።

(ኢብን አቢል ሀዲድ-ሸርህ፣ ቅጽ 7፣ ገጽ 35-7፣ በተጨማሪም ከኢማም ንሊ ጥቅሶች በነሐጃል በሊጋህ የጥቅስ ቁጥር 126 ይመልከቱ)

ከዓሊ (ዐ.ሰ) ኸሊፋነት በፊት ባሉት ሃያ ዓመታት ውስጥ በእኩልነት ላይ ያልተመሠረተ የሀብት ክፍፍል የለመዱ ወገኖች ዓሊ ሁኔታዎችን አይቶ አስተያየት እንዲያደርግና ቀደም ሲል የተለመደውን አሠራር እንዲከተል ምክር ሰጡት። ሆኖም ምንም ለውጥ ሳይመጣ ሲቀርና ዓሊ ለእስላም ህግጋትና መርሆዎች የድርድር ቀዳዳ እንደሌለው ሲያረጋግጡ በዓሊ ላይ ሴራ ማቀነባበር ጀመሩ።

አመያዎች ድልን ከተቀዳጁ በኋላ ኢ-ፍትሃዊና እኩል ያልሆነው የሀብት ክፍፍል ሥርዓት በሙስሊሙ መካከል ዳግም አንስራርቶ ቀጠለ። አንድ ሰው እስላምን ቢቀበል እንኳ የሙስሊምነቱን መብት አያገኝም ነበር። እንዲያውም ሙስሊም ያልሆኑ ወንድሞቻቸው የተሻለ መብት ነበራቸው። የሙስሊሞቹ ሁኔታ ሙስሊም ካልሆኑት እንኳ የባሰ ነበር ማለት ነው። ሙስሊም ያልሆኑ የአካባቢው ነዋሪዎች ጅዝያህ የተሰኘ ቀረጥ ብቻ ይከፍሉ ነበር። ሙስሊሞቹ ግን ጅዝያም ዘካም ይከፍሉ ነበር።

በዑመር አብድልግዚዝ ሁለት ዓመት ተኩል የአስተዳደር ዘመን በስተቀር በአመያዎች ዘመነ መንግስት ጅዝያህ ከሁሉም አረብ ያልሆኑ ዜጎች (ሙስሊሞችን ጨምሮ) ይሰበሰብ ነበር።

(አል-ጠባሪ-አል-ታሪክ፣ ቅጽ 3፣ ገጽ 1354-1367)

ይህ ሥርዓት ምን ያህል እስላምን እንደጎዳና ሊያስገኝ የሚችለው ጥቅም ይህ የማይባል ኢምንት መሆኑን መገመት አያዳግትም።

ዋና ከተሞቻቸውና ከተሞቻቸው «ኢስላማዊ» ናቸው የተባሉት ሀገራት በሙሉ እንኳ ሳይቀር ወደ ኢስላም መቀየር አልቻሉም ነበር። የአረቦችን ወረራ ለጥቂት ጊዜያት ብቻ መቋቋም የቻሉትና ከመጀመሪያው መቋቋም በኋላ ምላሽ የሰጡትና በእስፔንና ከዚያም በፈረንሳይ ላይ በሚደንቅ ሁኔታ አገልግለው የሰጡት ባርበሮች እንኳን

የመጀመሪያው የሺዓ መንግስት በሞሮኮ እስኪቋቋም ድረስ አልተለወጠም ነበር።

የኢማም ሐሰን (ዐ.ሰ) የልጅ ልጅ የሆነውና የኢድሪሳዊ ሥርወ-መንግስት (789-985AD) መስራች የሆነው ኢድሪስ ኢብን አብደላህ በነሱ ላይ በዘመተ ጊዜ አብዛኞቹ ሙስሊሞች አልነበሩም። ይህ የመጣው ደግሞ ቀደም ሲል በነበሩት ብልሹ ሥርዓቶች ምክንያት ነው።

የዚድ ኢብን አብዱልመሊክ የኡመያዎችን ዘውድ ባጠለቀ ጊዜና የዚድ ኢብን አቢ ሙስሊም ዲናርን የሞሮኮ ገዢ አድርጎ በሾመ ጊዜ፣ ይህ የሞሮኮው ገዢ የዚድ ከሰለሙት (ሙስሊም ከሆኑት) ዜጎች ደግሞ ጅዝያ (ቀረጥ) ይሰበስብ እንደነበረና ሙስሊም ከመሆናቸው በፊት (ከመስለማቸው በፊት) ወደ ነበሩበት መንደር እንዲመለሱ እንዳደረገ እንሰማለን።

(አል-አሚን - የሺዓ ኢስላም ኢንሳይክሎፒዲያ፣ ቅጽ 1፣ ገጽ 38-41)

የኢድሪሳዊው ሥርወ-መንግስት የፖሊሲ ለውጥና ኢስላማዊ መብትን ለሁሉም ሙስሊሞች ለማዳረስ ያደረገው መረባረብ የባርበሮችን መለወጥ (መስለም) አስገኘ።

የአረብ የበላይነት አባዜ ምን ያህል ውስብስብና ሥር የሰደደ ስለመሆኑ ለማየት የቀደምት ገዢዎችን አስተሳሰብና ውሳኔ ማጤን በቂ ይሆናል። ይኸውም በአረቦች የተያዘ ሀገር ውስጥ አንድ ሰው ቢሰልም (ሙስሊም ቢሆን) ያ

ሰው እንደ ሙስሊም አይታይም፤ ኢስላማዊ መብቶችንም አያገኝም። ይህንን ማግኘት የሚችለው ሙስሊም በመሆኑ ብቻ ሳይሆን ለአንዱ የአረብ ጎሳ ደንበኛ ወይም አገልጋይ ሲሆን ብቻ ነው። ኢስላማዊ መብቱን ለማግኘት አልፎም ሙስሊም ለመባል ከአንዱ አረብ ጎሳ ጋር መወዳጀት እንደመስፈርት ይታይ ነበር ማለት ነው። እንደዚህ ዓይነቱ ወዳጆች «መዋሊ» በመባል ይታወቁ ነበር።

እንደዚህም ሆነው ግን እኩልነትና ፍትህን መገናጸፍ ይቅርና አምባገነን ጓዶቻቸው መሳቂያና መሳለቂያ ያደርጓቸው ነበር። እየተወሳሰበ የመጣውን ቢሮክራሲ ተገን በማድረግ እንደፈለጉ ይጫወቱባቸውና ክብር እንደሌለው ግዑዝ ነገር ይቆጥሮታቸው ነበር።

አላሁ ተአላ ሙስሊሙን የመምራትና የማስተዳደር ሃላፊነቱን እንከን-የለሽና ስህተት አልባ ለሆኑት አስራ ሁለቱ ኢማሞች ብቻ በመስጠት፣ ጭቆናን፣ ራስ ወዳድነትን፣ ብጥብጥን፣ አሻጥርን፣ የይስሙላና የውሸት ምርጫን፣ የማህበራዊና የዘር አድሎ እንዲሁም የጎሳ ዘረኝነትን ከሥር መሠረቱ ፈነገለው።

በዘር የሚተላለፍ ስልጣን?

አንዳንድ ሰዎች እንደሚሉት የሺዓ መዝሀብ ነብዩ (ሰ.ዐ.ወ) ከቤተሰባቸው የማይወጣ በዘር የሚተላለፍ (ሥርወ-

መንግስት) ለቤተሰባቸው ለማቋቋም ፈልገው ነበር (በርግጥ ሳይሳካላቸው ቀረ እንጂ) ብለው ያምናሉ።

ነብዩ (ሰ.ዐ.ወ) ከእንዲህ ዓይነቱ የራስ ወዳድነት ባህሪ የፀዱና የነጡ እንደሆኑ በመግለፅ የሺዓ መዝሀብ ከዚህ አንፃር የተሳሳተ ነው ብለው ይናገራሉ። ነገር ግን እነዚህ ሰዎች ደግሞ «ኢማሞቹ በሙሉ ከቁሬይሽ ናቸው» (አል-አኢመቱ ሚን ቁረይሽ) በማለት ነብዩ (ሰ.ዐ.ወ) ተናግረዋል ብለው ይዘግባሉ።

ታዲያ የዚህ ሀዲስ ትርጉሙ ነብዩ (ሰ.ዐ.ወ) ለቤተሰባቸው ንጉሳዊ መንግስት ለማቋቋም ፈልገው ነው?

ነብዩ (ሰ.ዐ.ወ) እነዚህን ቃላት የተናገሩት «ከራስ ወዳድነት ስሜት» በመነሳሳት ነው ሊባል ነው ታዲያ? (አላህ ይቅር ይበለን)።

ቀደም ሲል እንደተገለፀው አቡ በክር አንሷሮችን (የመዲና ሰዎችን) ያረጋጋውና ዝም ያሰኛቸው ነብዩ (ሰ.ዐ.ወ) ከቁሬይሽ እንደሆኑና አረቦች ቁሬይሽ ያልሆኑን ሰው ኸሊፋ አድርገው መያዝ እንደማይችሉ በመናገር እንደሆነ ተወስቶአል። ይህ የመከራከሪያ አጀንዳ ነበር አንሷሮችን ዝም ያሰኛቸው።

ይህንንን ምክንያት መሠረት በማድረግ ከቅዱሱ ነብይ (ሰ.ዐ.ወ) የቤተሰብ አባላት (እንደ ዓሊ ያሉት) ኸሊፋ ተደርገው ተመርጠው በነበረ ሁሉም በደስታ ይታዘዛቸው

ስለነበረ ምንም ብጥብጥና ችግር አይኖርም ነበር ማለት ነው።

የዓሊ (ዐ.ሰ) ኸሊፋ ሆኖ መመረጥን በተመለከተ ሙስሊም ያልሆኑ ፀሀፊዎችም ብዙ ጽፈዋል። ሚስተር ሴዲሎት የሚከተለውን ጽፎአል።

«የዓሊይ (ዐ.ሰ) በነብዩ (ሰ.ዐ.ወ) መተካትና ስልጣን በዚህ መልኩ የመተላለፉ ስርዓት ከመጀመሪያው ተቀባይነት አግኝቶ በነበር ከዚያ በኋላ የተከሰተው አስከፊ ስቃይና ኢስላምን በሙስሊሞች ደም ውስጥ የዘፈቀው አሳዛኝ ታሪክ አይፈጠርም ነበር።»

Sedillot, L.P.E.A., Histoire des Arabes (የአረብኛ ትርጉም) ገጽ 126-7)

እውነታው እንዲህ ዓይነቶቹ ተቀናቃኞች (ተቃዋሚዎች) ነጥቡን በፍጹም አላገኙትም። ሺዓዎች ኢማማህን (መሪነትን) ከዘር ወይም ውርስ ጋር አያይዘው አይተው አያውቁም። ቀደም ሲል እንደተገለጸው ኢማም (መሪ) መዕሰም (እንክንዳለሽ) መሆን አለበት። በሁሉም ህዝብ ላይ የበላይነትን የተጎናጸፈና በአላህ የተመረጠ መሆን አለበት።

ሆኖም ኃያሉና ያሻውን አድራጊ አላህ በነብዩ ኢብራካምና በቅዱሱ ነብይ (ሰ.ዐ.ወ) ላይ በዋለው ወደር የለሽ ፀጋው፤ እውነታውና በተግባር የታየው ሲሆን ነብያቱን የተኩ ኸሊፋዎች (ኢማሞች) በሙሉ የተገኙት ከነብያቱ ቤተሰብ ናቸው። የመሪነቱን (የኢማማነቱን) መስፈርት ማሟላት የሚችሉ ሰዎችም የተገኙት ከዘር ሐረጎቸው ብቻ ነበር።

ዋቢ መጻሕፍት

- አቡ ዳውድ፣ ሱሴይማን ኢብን አል-አሽ አስ አል-አዝዲ አስ-ሳጂስታኒ፣ አስ-ሱነን፣ ካይሮ (ቀ.የ)
- አቡ አል-ፊዳዕ፣ ኢማሙዲን፣ ኢስማኢል ኢብን አሊ ኢብን ማህመድ አል-አቦቢ፣ አት-ታሪክ (አል-ሙኸተሰር አል-በሽር)፣ ቤሩት (ቀ.የ)
- አህመድ፣ አቡ አብደላህ፣ አህመድ ኢብን ሙሐመድ ኢብን ሀንበል፣ አል-ሙስኒድ፣ ካይሮ 1313 ሂ.ፎ.
- ሙሀመድ ሸና አሚሩ ዲን፣ ፋልኩነጃት ፊ ኢማማህ ወ ሰላት፣ ላሆር፣ 2ኛ ሸትም 1950
- አል-አላማህ አል-ሂሊ፣ አቡ መንሱር፣ አል-ሀሰን ኢብን ዩሱፍ ኢብን አሊ ኢብን አል-ሙጠሀር አል-አሰዲ፣ አል-ባቡ አል-ሃዲ አሸር፣ Eng. Tr, W.M. Miller, Luzac and Co., London 1958
- አል-አሚን፣ ሀሰን፣ ኢስላሚክ ሺዓ ኢንሳይክሎፒዲያ፣ ቤሩት (ቀ.የ)
- አል-አሚኒ፣ አሽ-ሼይክ አብዱ አል-ሁሴይን ኢብን አህመድ አት-ተብሪኪ አንነጀፊ፣ አል-ገዲር፣ 3ኛ ሸትም፣ ቤሩት 1967
- አምራትሳሪ፣ አብይደላህ፣ አርጃሁ አል-መጣሊብ፣ ላሆር 1318 ሂ.ፎ.
- አል-አያሺ፣ አቡ ነድር፣ ሙሀመድ ኢብን መስኦድ አስ-ሱለሚ አስ-ሰመርቀንዲ፣ አት-ተፍሲር፣ ተህራን (ቀ.የ)
- አል-በገዊ፣ አቡ ሙሐመድ፣ አል-ሁሴይን ኢብን መስኦድ አሽ-ሻፊዲ፣ አት-ተፍሲር (መዕሊሙ ፊ ተንዚል)፣ በዩክራይን አት-ተፍሲር የግርጌ ማስታወሻ ካይሮ 1955

- አል-በይሃቲ፣ አቡ አብደላህ፣ ሙሐመድ ኢብን አል-ሁሴይን አን-ኔይሳቡሪ አሹሻፊዲ፡ ደላኢል ኢብን አን-ኑቡዋህ፣ ካይሮ 1969
- አል-ቡኻሪ፣ አቡ አብደላህ፣ ሙሐመድ ኢብን ኢስማኢል፡ አስ-ሰሂህ፣ ካይሮ (ቀ.የ)
- CARLYLE, T.: On Heroes, Hero-Worship and the Heroic in History, Edinburgh edition (n.d)
- DAVENPORT, J.: An Apology for Mohammad and the Koran, London, 1869
- አድ-ዲያር በክሪ፣ ሁሴይን ኢብን ሙሐመድ አሹሻፊዲ፡ ታሪኹን ሽሚስ፣ ካይሮ 1283 ሂ.ፎ.
- ፋይድ አል-ካሻኒት፣ ሙሐመድ ሙህሲን፡ አት-ተፋሲር (አስ-ሳፊ)፣ ጠህራን 1374 ሂ.ፎ.
- አል-ጋንጂ፣ አቡ አብደላህ፣ ሙሐመድ ኢብን ዩሱፍ አሹሻፊዲ፡ ኪፋየቱ ጣሊብ (ፊ መናቂብ አሊ ኢብን አቢ ጣሊብ)፣ አንኔፎፍ አል-አሽረፍ (ኢ.ራቅ) 1937
- አል-ጋዛሊ፣ አቡ ሀሚድ፣ ሙሐመድ ኢብን ሙሐመድ አት-ቱሲ አሹሻፊዲ፡ ኢህያ አሉሚ ዲን፣ ቤሩት 1975
- ጊያሱ ዲን፣ ሙሐመድ ኢብን ጀላሉ ዲን ራም-ፑሪ ጊያሱ አል-ሉጋት፣ ነዋል ኪሾር ሉክኖው 1867
- GIBBON, E: The Decline and Fall of the Roman Empire, The modern Library, New York, (n.d)
- አል-ሀኪም፣ አቡ አብደላህ፣ ኢብን አል-በዩ፣ ሙሐመድ ኢብን አብደላህ - አን-ኔይሳቡሪ አሹሻፊዲ፡ አል-ሙስተድረክ (አላ አስ-ሰሂኸይን)፣ ሀይደረባድ 1335 ሂ.ፎ.
- አል-ሀኪም፣ አስ-ሰይድ ሙህሲን አል-ጠባጠባኢ፡ ሚንሀጃ ሳሊሂን፣ ዳሩ ዘሀራ፣ ቤሩት፣ 10ኛ ጃትም
- አል-ሀሙዩ፣ አቡ ኢስህቅ፣ ኢብራሂም ኢብን ሙሐመድ አል-ጃዋይኒ፡ ፋራኢድ አስ-ሲምጠይን፣ ቤሩት 1978

- ኢብን አብድል በር፣ አቡ ኡመር፣ ዩሱፍ፣ ኢብን አብደላህ አል-ቁርጠብ፣ አል-ማሊኪ፣ አል-ኢስቲአብ ፊ ማዕረፊቲ፣ አል-አስህብ፣ ካይሮ 1960
- ኢብን አቢ አል-ሐዲድ፣ ኢዙ ዲን አብዱ አል-ሐሚድ፣ ሻርህ ነህጂ አል-ባላጋህ፣ ግብጽ፣ 2ኛ ጕትም
- ኢብን አል-አሲር፣ አቡ አል-ሐሰን፣ ኢዙ ዲን፣ አቢ ኢብን ሙሐመድ አል-ጀዘሪ አሽ-ሻፊዒ፣ አል-ካሚል (ፊ ታሪክ)፣ ቤሩት 1965፣ አብዱ አል-ጋባህ፣ ካይሮ 1285 ሂጅራ
- ኢብን ሐጀር አል-አስቃላኒ፣ ሺህቡ ዲን፣ አቡ አል-ፊድል፣ አህመድ ኢብን አቢ አሽ-ሻፊዒ፣ ፊትሁ አል-ባሪ (ፊ ሸርህ ሰሂህ አል-ቡሻሪ)፣ ካይሮ 1379
- ኢብን ሐጀር አል-ሀይተሚ፣ አቡ አል-አባስ፣ አህመድ ኢብን ሙሐመድ አል-መኪ አሽ-ሻፊዒ፣ አስ-ሰዋዒቂ አል-ሙህሪቃህ፣ (ቀ.የ)
- ኢብን ከሲር፣ አቡ አል-ፊዳ፣ ኢስማኢል ኢብን ኡመር አድ-ዲመሽቂ አሽ-ሻፊዒ፣ አል-ቢዲያህ ወ አንኒሃያህ፣ ቤሩት፣ 1ኛ ጕትም 1966
- ኢብን አል-ቀይም፣ አቡ አብደላህ፣ ሙሐመድ ኢብን የዚድ አል-ቀዝዊኒ፣ አስ-ሱነን፣ ደልሂ (ቀ.የ)
- ኢብን አል-ቀይም፣ አቡ አብደላህ፣ ሙሐመድ ኢብን አቢ በክር ኢብን ቀዪሚ አል-ጀውዚያህ አድ-ዲመሽቂ አሽ-ሻፊዒ፣ ዛዱ አል-ማዳድ፣ ካይሮ 1950
- ኢብን ቁተይባህ፣ አቡ ሙሐመድ፣ አብደላህ ኢብን ሙስሊም አድ-ዲናዋሪ፣ አል-ኢማማህ ወ ሲያሳህ፣ ካይሮ 1967 እና ቤሩት 1981
- ኢብን ሰዓድ አብደላህ፣ ሙሐመድ ኢብን ሰዓድ አል-ባግዳዲ፣ አል-ጠበቃት (አል-ከበር)፣ ቤሩት (ቀ.የ)
- ኢብን ሻኪር፣ ሙሐመድ ኢብን ሻኪር አል-ከጡቢ፣ ፋዋቱ አል-ወፋዶት፣ ቤሩት 1974

- IRVING, Washington (1783-1859): Mahomet and His Successors, London, (Part of the Astor Prose series), 1905
- አል-ጀሳስ፣ አቡ በክር፣ አህመድ ኢብን አሊ አር-ራዚ አል-ሀገፊ፡ አህካሙ አል-ቁርአን፣ ኢስታንቡል 1335 ሂ.ጅራ
- አል-ጀዚሪ፣ አብዱራህማን ኢብን ሙሐመድ፡ አል-ፊቅህ አለል መዛሂቢ አል-አርበዓ፣ ቤሩት 1919
- አል-ኸጢብ አል-ባግዳዲ፣ አቡ በክር፣ አህመድ ኢብን አሊ አሽ-ሻፊዲ፡ ታሪክ ባግዳድ፣ ቤሩት (ቀ.የ)
- አል-ካቲብ አል-ኸዋሪዝማ፣ አቡ አል-ሙአዖድ፣ አል-ሙወፊቅ ኢብን አህመድ አል-ሀገፊ፡ አል-መናቂብ፣ አል-ኒጆፍ አል-አሽራፍ (ኢራቅ) 1965
- አል-ካቲብ አት-ተብሪዚ፣ ወሊዩ ዲን ሙሐመድ ኢብን አብደላህ፡ ሚሽካቱ አል-መሳቢህ፣ (የእንግሊዝኛ ትርጉም) James Robson ፓኪስታን፣ 1975
- አል-ኸዚን፣ አሽ-ሻፊዲ፡ አት-ተፍሲር (ሉባቡ አት-ተዕዋል ፊ መዓኒ አት-ተዝል)፣ ካይሮ 1955
- አል-ኸዛዝ፣ አቡ አል-ቃሲም፣ አሊ ኢብን ሙሐመድ ኢብን አሊ፡ ኪፋዮቱ አል-አሳር፣ ኢራን 1981
- አል-መጅሊሲ፣ አል-አሳማህ፣ ሙሐመድ ባቂር ኢብን ሙሐመድ ተቂ፡ ቢሃሩ አል-አንዋር፣ ተህራን 1392 ሂ.ጅራ
- ማሊክ ኢብን አኑስ አቡ አብደላህ፣ አል-አስበሂ አል-መደኒ፡ አል-ሙወጣፊ፣ ካይሮ 1353 ሂ.ጅራ
- አል-ማወርዲ፣ አቡ አል-ሀሰን፣ አሊ ኢብን ሙሐመድ ኢብን ሀቢብ አሽ-ሻፊዲ፡ አል-አህካሙ ሱልጣኒያህ፣ ካይሮ 1916
- MILLER, W.M., አል-አሳማህን ይመልከቱ
- MIR AHMED ALI S.V., The Holy Quran, with English translation and commentary, Karachi, 1964

- ሚር ክዋንድ፣ ሙሐመድ ኢብን ክዋንድ ሸህ ኢብን ማህመድ፣ ረውደቱ ሰፋዕ፣ ነዋል ኪሾር ሉክኖው (ቀ.የ)
- አል-ሙፊድ፣ አሽ-ሼይክ፣ አቡ አብደላህ፣ ሙሐመድ ኢብን ሙሐመድ ኢብን አንተዕማን፣ አል-ኢርሻድ፣ ተህራን፣ 1951 (የአንግሊዝኛ ትርጉም I.K.H. Howard ለጌደን 1981)
- አል-ሙግኒያህ፣ ሙሐመድ ጀዋድ፣ ፈልሰፊት ኢስላሚያህ፣ ዳሩ ተዕሩፍ፣ ቤሩት 1978
- አል-ሙሐቂቅ አል-ሂሊ፣ ነጅሙዲን፣ አቡ አል-ቃሲም፣ ጃዕፊር ኢብን አል-ሀሰን፣ ኢብን ሰዒድ አል-ሁዛሊ፣ ሸራኢኦ አል-ኢስላም፣ (ኪታቡ ኒካህ)፣ አን-ኒጆፍ አል-አሽረፍ (ኢራቅ) 1969
- አል-ሙሂብ አል-ጠበረ፣ ሙሂቡዲን፣ አቡ አል-አባስ፣ አህመድ ኢብን አብደላህ አሽ-ሻፊዒ፣ ዘካሊር አል-ኦቅባ (ፊ መናቂቢ ዘዊ አል-ቁርባ)፣ ቤሩት 1974
- ሙስሊም፣ አቡ አል-ሁሴይን፣ ሙስሊም ኢብን አል-ሐጃጅ አን-ኒይሳቡሪ፣ አስ-ሰሂህ፣ ካይሮ (ቀ.የ)
- አል-ሙታቂ አል-ሂንዲ፣ አላ ኦዲን፣ አሊ ኢብን ሁሳሚ ዲን፣ ከንዙል-ኦማል፣ ሀይደራባድ 1968
- ነጅሙ አል-ሀሰን፣ ሰይድ፣ አን-ኑቡዋህ ወ አል-ኺሊፋህ፣ ትርጉም ሊቃዕ አሊ ሃይደሪ፣ ሉክኖው፣ 1964
- አን-ከሰኢ፣ አቡ አብዱራህማን፣ አህመድ ኢብን አሊ አሽ-ሻፊዒ፣ አል-ኸሳ ኢሱ አል-አለዊያህ፣ ግብጽ 1948 ሂጅራ
- ነዋብ አህመድ ሁሴይን ኻን፣ ታሪክ አህመዲ፣ ሃቅ ብራዘርስ (መክተብ ሪዝቬያ)፣ ላሆር (ቀ.የ)
- NICHOLSON, R.A. (1868-1945): A Literary History of the Arabs, Cambridge, 1979
- አል-ቁሚ፣ ሼይክ አባስ፣ ሰፊነት አል-ቢሃር፣ አን-ኒጆፍ አል-አሽረፍ 1355 ሂጅራ
- አል-ቁንዱዚ፣ አስ-ሰይድ ሱለይማን ኢብን ኢብራሂም አል-ሀገፊ፣ የናቢዕ አል-መወዳህ፣ ኢስታንቡል 1301 ሂጅራ

- አር-ራዲ፣ አሽ-ሸሪፍ፣ አቡ አል-ሀሰን፣ መሐመድ ኢብን አል-ሁሴይን አል-መሳዊ፣ ነሐሴ አል-በለገህ፣ ቤሩት 1967
- አር-ራዲ፣ ፈኸሩ ዲን፣ መሐመድ ኢብን ኡመር አሽ-ሻፊዲ፣ አት-ተፍሲሩ አል-ከበር፣ ካይሮ 1938
- RIZVI, S.S.A: Prophethood, Dar-es-Salaam (Tanzania), 2nd ed., 1975
- Justice of God, Mombasa (Kenya), ed., 1980
- አስ-ሰዱቅ፣ አቡ ጃዕፈር፣ መሐመድ ኢብን አሊ ኢብን አል-ሁሴይን፣ ኢብን ባባዋይህ አል-ቁሚ፣ ዝላሉ ሸራኢዕ፣ አን-ነጃፍ አል-አሸረፍ 1966
- SEDILLOT, L.P.E.A., Historie des Arabes, (Arabic translation Adil Zu'aytir), Cairo, 1948
- ሲብጥ ኢብን አል-ጀውዚ፣ ሸምሱዲን፣ ዩሱፍ ኢብን ቂዝ-አጊል ኢብን አብደላህ አል-ሀንፊ፣ ተዝኪረት ኸዋሲ አል-አማህ፣ ተህራን (ቀ.የ)
- ሲዲቅ ሀሰን ኻን፣ መንሀጃ አል-ወሰል ኢላ ኢስጢላሂ አሃዲሲ ረሱል፣ ህንድ (ቀ.የ)
- አል-ሱዩጢ፣ ጀላሉዲን፣ አብዱራህማን ኢብን አቢ በክር ኢብን መሐመድ አሽ-ሻፊዲ፣ ሉባቡ ነቁል ፊ አስባቢ ኑዙል፣ ከ ተፍሲር አል-ጀላለይን ጋር የታተመ፣ ዳሩል ኪታቢ አል-አረቢ፣ ቤሩት (ቀ.የ) «ታሪክ አል-ኸሱፋዕ»፣ ካይሮ፣ 1952 ንግሊዝኛ ትርጉም Major H.s. Jarret, በ «የኻሊፍ ታሪክ» ርዕስ ስር፣ ካራፒ 1977
- አድ-ዱሩ አል-መንሱር፣ ቤሩት (ቀ.የ)
- አል-ጠበሪ፣ ኢብን ጀሪር፣ መሐመድ፣ ታሪክ አል-አመም ወ አል-መሐክ፣ ለይደን 1980 እና ግብጽ (ቀ.የ)
- አት-ተፍሲር (ጃሚዕ አል-በያን ፊ ተፍሲሪ አል-ቁርዓን)፣ ግብጽ፣ ቡላቅ 1326 ሂ.ጅራ

- አት-ተፍታዛኒ፣ ሰዓዲዲን፣ መስከድ ኢብን አመር አሽ-ሻፊዲ፣ ሸርህ አቃይዲ አን-ነሰፊ፣ ኢስታንቡል፣ 1326 ሂ.ጅራ
- ሸርህ አል-መቃሲድ አል-ጣሊባን፣ ኢስታንቡል፣ 1305 ሂ.ጅራ
- አል-ቲርሚዚ፣ አቡ ኢሳ፣ መሐመድ ኢብን ኢሳ አስ-ሰ-ሰሚ፣ አል-ሰሂህ፣ ካይሮ 1292 ሂ.ጅራ
- ዋሂዱ ዘማን፣ ተፍሲር ዋሂዲ፣ ሳዦር (ቀ.የ)
- አንዋር አል-ሉጋህ፣ ባንግሎር 1334 ሂ.ጅራ
- አል-ዋሂዲ፣ አቡል ሀሰን፣ አሊ ኢብን መሐመድ አል-ሻፊዲ፣ አስባቡል ኑዙል (ቀ.የ)
- አል-ያዕቁቢ፣ ኢብን ዋዲህ፣ አህመድ ኢብን ኢስህቅ፣ አል-ታሪክ ቤሩት፣ 1960
- አል-ዘመኸሸሪ፣ ማህመድ ኢብን አመር አል-ሀጎፊ፣ አል-ተፍሲር (አል-ከሻፍ)፣ ቤሩት (ቀ.የ)